

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ
İKİNCİ BÖLÜM

KAVALA / TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 28749/18)

KARAR

15. madde • Askıya alma • Sınırlar

5 § 1 (c) madde • Başvuranın Hükümeti veya anayasal düzeni “cebren ve şiddet” yoluyla ortadan kaldırmaya teşebbüs etme suçunu işlediği şüphesi temelinde tutulma • Başvuranın şiddet içerikli bir niyeti olduğu yönünde makul bir şüphenin mevcut olmaması • Dava dosyası, sadece Sözleşme’nin güvence altına aldığı hakların kullanılmasına veya insan hakları savunucuları yönünden normal olarak değerlendirilen bir aktivizm eyleminde bulunulması ile alakalıdır • Sözleşme’nin askıya alınması bir şüphenin makul olması koşulunu ortadan kaldırmamaktadır

5 § 4 madde • “İvedi” bir şekilde inceleme • Olağanüstü hal sonrasında Anayasa Mahkemesinin aşırı iş yükü tarafından yeteri kadar haklı çıkarılamayacak uzun tutulma süresi • Olağanüstü halin kaldırılmasından daha öncesinde ve daha sonrasında gecikme sürelerinin fazla olması

18. madde • İnsan Hakları savunucusunun susturulması şeklinde gizli bir amaç ile uzun süre tutuklu tutulması • Sivil toplum üzerindeki caydırıcı etki

46. madde • Kararların icra edilmesi • Bireysel tedbirler • Başvuranın ivedi olarak serbest bırakılması

STRAZBURG

10 Aralık 2019

Kesinleşme Tarihi
11 Mayıs 2020

İşbu karar, Sözleşme’nin 44 § 2 maddesinde öngörülen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2020. Bu gayri resmi çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

İçindekiler Tablosu

USUL	3
OLAYLAR	5
I. DAVANIN KOŞULLARI.....	5
A. Gezi Parkı olayları	6
1. Genel kapsam	6
2. Hükümetin ibraz ettiği bilgiler	7
3. İnsan Hakları Komiseri tarafından sağlanan bilgiler	8
B. 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ve olağanüstü halin ilan edilmesi	10
C. Başvuranın tutuklanması.....	11
D. Tutukluluk süresinin uzatılması.....	21
E. 19 Şubat 2019 tarihli iddianame	24
1. İddianamenin ilk kısmı.....	25
2. İddianamenin ikinci kısmı.....	28
3. İddianamenin üçüncü kısmı	40
F. Başvuranın Anayasa Mahkemesi önündeki bireysel başvurusu	41
G. Başvuran tarafından sunulan diğer bilgiler	45
H. Birleşmiş Milletler Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu	46
II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMA.....	48
A. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	48
B. Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri.....	48
C. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili hükümleri ("CMK").....	49
D. 667 ve 668 sayılı kanun hükmünde kararname	50
III. AVRUPA KONSEYİ BELGELERİ.....	50
IV. ACİL ÇAĞRI USULÜ VE KEYFİ TUTUKLAMALAR ÇALIŞMA GRUBU	54
V. TÜRKİYE'NİN DEROGASYON BİLDİRİMİ	55
HUKUKİ DEĞERLENDİRME	55
I. BAŞVURUNUN KAPSAMI	55
II. TÜRKİYE'NİN DEROGASYONU İLE İLGİLİ İLK SORUN	57
III. HÜKÜMETİN İLK İTİRAZLARI.....	58
A. Sözleşme'nin 35 § 2 (b) maddesi kapsamındaki itiraz	59
B. İç hukuk yollarının tüketilmediğine yönelik itiraz.....	60
IV. SÖZLEŞME'NİN 5 §§ 1 VE 3 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA.....	63
A. Kabul edilebilirlik hakkında	63
B. Esas hakkında.....	64
1. Tarafların beyanları.....	64
2. Mahkemenin değerlendirmesi.....	69

B. Mahkemenin değerlendirmesi	88
1. İlgili ilkeler.....	88
2. Söz konusu ilkelerin uygulanması	91
VI. SÖZLEŞME’NİN 18. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA.....	96
A. Kabul edilebilirlik hakkında	97
B. Esas Hakkında.....	97
1. Tarafların Beyanları.....	97
2. Üçüncü taraf müdahiller	100
3. Mahkeme’nin değerlendirmesi	101
VII. SÖZLEŞME’NİN 5 §§ 3 VE 4 MADDESİ KAPSAMINDAKİ DİĞER ŞİKÂYETLER	109
VIII. SÖZLEŞME’NİN 41 ve 46 MADDELERİNİN UYGULANMASI	110
BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, ...	112
HÂKİM BOŠNJAK’IN MUTABIK GÖRÜŞÜ.....	114
HAKİM YÜKSEL’İN KİSMİ MUTABIK GÖRÜŞÜ VE KİSMİ MUHALEFET ŞERHİ	125

Kavala/Türkiye davasında,*Başkan*

Robert Spano,

Hâkimler

MarkoBošnjak,

Julia Laffranque,

*ValeriuGrițco,**EgidijusKūris,*

ArnfinnBårdsen,

Saadet Yüksel,

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* Stanley Naismith'in katılımıyla Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm),

15 Ekim ve 12 Kasım 2019 tarihlerinde yapılan kapalı müzakereler sonrasında,

En son toplanılan tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Davanın temelinde, Mehmet Osman Kavala ("başvuran") adlı bir Türk vatandaşı tarafından, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesine uygun olarak, 8 Haziran 2018 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine Mahkemeye yapılmış olan bir başvuru (no. 28749/18) bulunmaktadır.

2. Başvuran, İstanbul Barosuna bağlı Avukat K. Bayraktar tarafından temsil edilmiştir. Türk Hükümeti ("Hükümet") ise kendi görevlisi tarafından temsil edilmiştir.

3. Sözleşme'nin 5. maddesine dayanarak Başvuran özellikle yakalanmasının ve tutuklanmasının haklı olmadığını ve art niyetle gerçekleştirildiğini öne sürmüştür. Başvuran, ayrıca, Anayasa Mahkemesinin tutukluluğunun yasaya uygunluğu hakkında ivedi bir şekilde

karar vermediği konusunda şikâyetle bulunmuştur. Başvuran, Sözleşme'nin 18 maddesi kapsamında Sözleşme'de öngörülenlerden farklı amaçlar nedeniyle haklarının kısıtlandığını belirtmiştir. Bu bağlamda, başvuran kendisi hakkında verilen tutuklanma tedbirinin adli bir taciz teşkil ettiğini ve amacının insan hakları savunucuları üzerinde caydırıcı bir etki bırakmak olduğunu iddia etmiştir.

4. Mahkeme 23 Ağustos 2018 tarihinde Mahkeme İç Tüzüğü'nün 41. maddesini uygulamaya karar vermiş ve başvuranın başvurusunun öncelikli olarak değerlendirilmesi talebini kabul etmiştir. 22 Mayıs 2017 tarihinde yürürlüğe giren öncelik politikası uyarınca, somut davada olduğu gibi Sözleşme haklarının ihlal edildiği iddialarının direk bir sonucu olarak hürriyetlerinden mahrum bırakılan başvuranların olduğu davalara öncelik tanınmaktadır.

5. Sözleşme'nin 5 §§ 1 (c), 3 ve 4 maddesi ile 18. maddeleri kapsamındaki şikâyetler, 30 Ağustos 2018 tarihinde Hükümete bildirilmiş ve başvurunun geriye kalan kısmı Mahkeme İç Tüzüğü'nün 54 § 3 maddesi uyarınca kabul edilemez bulunmuştur.

6. Hükümet ve başvuran davanın kabul edilebilirliği ve esasına ilişkin görüşlerini sunmuştur.

7. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri (“İnsan Hakları Komiseri”) yargılamalara müdahalede bulunma hakkını kullanarak dava hakkındaki yorumlarını ibraz etmiştir (Sözleşme'nin 36 § 3 maddesi ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44 § 2 maddesi).

8. Ek olarak, isimleri aşağıda belirtilen sivil toplum kuruluşları tarafından Mahkemeye yazılı yorumlar ibraz edilmiştir: Uluslararası PEN Kulübü, Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi ve İfade Özgürlüğü Derneği (“müdahil taraf olan sivil toplum kuruluşları”). Bölüm Başkanı söz konusu kuruluşların Sözleşme'nin 36 § 2 maddesi ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44 § 3 maddesi kapsamında müdahil olması için izin vermiştir.

9. Hem Hükümet hem de başvuran müdahil tarafların görüşlerine cevap vermiştir.

10. Hükümet, 25 Haziran 2019 tarihinde ek görüşlerini ibraz etmiş ve Anayasa Mahkemesinin başvuranın bireysel başvurusunu reddetmeye karar verdiği konusunda Mahkemeyi bilgilendirmiştir. Mahkeme, 26 Haziran 2019 tarihli yazısıyla başvurunu konu hakkındaki görüşlerini sunmaya davet etmiştir. Başvuran, buna cevaben herhangi bir görüş ibraz etmemiştir. Hükümet, 10 Temmuz 2019 tarihinde Anayasa Mahkemesinin kararının bir nüshasını Mahkemeye göndermiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

11. Başvuran, 1957 doğumlu olup İstanbul'da ikamet etmektedir. Başvuran, halen tutuklu bulunmaktadır.

12. İş adamı olan başvuran Türkiye'de insan hakları savunucusudur. Başvuran, insan hakları, kültür, sosyal çalışmalar, tarihi uzlaştırma ve çevrenin korunması alanlarında aktif olarak faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının ("STK") ve sivil toplum hareketlerinin kurulmasında rol almıştır.

Başvuran 2002 yılında Türkiye'nin ana kültürel merkezleri dışında düzenlenenler başta olmak üzere sanatsal ve kültürel girişimleri destekleme yoluyla barışı, uzlaşmayı ve insan haklarını savunmayı amaçlayan Anadolu Kültür isminde halka açık bir limited şirket kurmuştur. Türk yerel makamları ile birlikte işbirliği içinde gerçekleştirilen STK'nın çeşitli projeleri, uluslararası olarak tanınan birçok sanat vakfının ve Avrupa Birliği'nin desteğini almıştır.

13. İnsan Hakları Komiseri, başvuranın Komiserliğin de dâhil olduğu Türkiye'de insan hakları alanında faaliyetlerini sürdüren birçok uluslararası yapının uzun süredir güvenilir bir ortağı olduğunu yazılı görüşünde

belirtmiştir. İnsan Hakları Komiseri, kendisinin ve Komiserliğin kuruluşundanberi görev alan tüm dört Komiser'in de Kavala'nın kurulmasında rol aldığı STK'ların birçoğu ile veya Kavala'nın kendisiyle hep temas halinde olduğunu belirtmiştir. İnsan Hakları Komiseri'ne göre, Kavala ve söz konusu STK'lar Türkiye'deki insan haklarının durumu hakkında bilgi veren tarafsız ve güvenilir kaynaklar olup ve her zaman yüksek bir profesyonellik, kararlılık ve insan haklarına saygı sergilemişlerdir. İnsan Hakları Komiserliği, kendisinin ve kendisinden önce görevde olanların söz konusu STK'lar ile görüşmelerinde bu kuruluşların şiddete ya da suça teşvik ettiklerine veya şiddeti önemsizleştirdiklerine ya da haklı çıkardıklarına dair herhangi bir emareye rastlamadıklarını eklemiştir.

14. Başvuran 18 Ekim 2017 tarihinde İstanbul'da yakalanmıştır. Kavala, Ceza Kanunu'nun 312. maddesi (Hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs etme) ve 309. madde (anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etme) kapsamında iki suçu işlemekten şüpheli bulunmuştur. Başvuran aleyhindeki suçlamalar, 2013 yılının Mayıs ve Ekim aylarında meydana gelen Gezi Parkı olayları (Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesi) ve 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişimi (Türk Ceza Kanunu'nun 309. maddesi) ile alakalıdır.

A. Gezi Parkı olayları

1. Genel kapsam

15. İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi, 2011 yılının Eylül ayında İstanbul Taksim Meydanı'nın yayalaştırılmasına yönelik bir planı kabul etmiştir. Bu plan, yeni alanda bir alışveriş merkezi kurmak amacıyla Taksim Meydanı'nın etrafındaki trafik yollarının kapatılmasını ve 1940 yılında yıkılan kışlaların tekrardan inşa edilmesini öngörmekteydi. Söz konusu kışla İstanbul'un merkezinde bulunan sayılı yeşil alanlardan biri olan Gezi

Parkı'nın bulunduğu alana inşa edilecekti. Mimarlar Odası ve Peyzaj Mimarlar Odası gibi mesleki kuruluşlar bu projenin iptal edilmesi amacıyla birçok idari dava açmıştır. Gezi Parkı'nın yıkılması planlarını protesto etme amacıyla 2012 yılında birçok gösteri düzenlenmiştir. Söz konusu bu protestoları koordine etmek ve düzenlemek amacıyla çeşitli dernekleri, sendikaları, mesleki kuruluşları ve siyasi partileri bir araya getiren Taksim Dayanışması gibi platformlar kurulmuştur.

16. Gezi Parkı'nın yıkımı çalışmalarına 27 Mayıs 2013 tarihinde başlanmasının ardından, yaklaşık elli çevre aktivisti ve yerel halk yıkımın engellenmesi amacıyla parkı işgal etmiştir. Protesto gösterilerine ilk olarak parkın yıkılmasına karşı çıkan çevreciler ve yerel halk önderlik etmiştir. Ancak, polis 31 Mayıs 2013 tarihinde parkı işgal eden şahısların parktan çıkarılması için şiddet içeren müdahalede bulunmuştur. Polis ve göstericiler karşı karşıya gelmiştir. Protestolar Haziran ve Temmuz aylarında tırmanarak Türkiye'nin çeşitli il ve ilçelerine yayılmış ve bazen şiddetli çatışmalara sahne olan toplantılar ve gösteriler şeklinde devam etmiştir. Dört sivil ve iki polis memuru öldürülmüş ve binlerce insan yaralanmıştır.

2. Hükümetin ibraz ettiği bilgiler

17. Hükümet, Gezi Parkı'nda gerçekleşen olayların ("Gezi Parkı olayları") parkın geleceğini etkileyen kararlara ve polisin şiddet kullanmasına karşı olarak başlatılan bir akımdan kaynaklandığını ancak daha sonrasında bu olayların çeşitli terör örgütleri tarafından desteklenen bir kalkışmaya dönüştüğü kanaatinde. Bu bağlamda; Hükümet, PKK (Kürdistan İşçi Partisi) veya DHKP-C'nin (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi) de dâhil olduğu terör örgütlerinin bayraklarının ve pankartlarının gösterilerin gerçekleştiği birçok alanda sergilendiğini ve bu terör örgütü üyelerinin terör tohumları ekmek amacıyla gösterilere karıştığını ileri sürmüştür.

18. Ek olarak, Hükümet, Gezi Parkı olaylarının 28 Mayıs ve 25 Eylül 2013 tarihleri arasında gerçekleştiğini ve 3.611.208 kişinin bu gösterilere katıldığını belirtmiştir. 5.513 kişi yakalanmış 189 kişi tutuklanmış; 697 kolluk kuvveti ve 4.329 sivil yaralanmış ve dört sivil ile iki polis hayatını kaybetmiştir. Hükümet, şiddet içeren eylemlerde bulunan göstericilerin, çok sayıda vandalizmeyleminde bulunduğu ve resmi rakamlara göre söz konusu olaylarda 292 iş yerinin, 116 polis aracının, 271 özel aracın, Adalet ve Kalkınma Partisi'ne (iktidar partisi, "AKP") ait 14 binanın ve çeşitli kamu binalarının hedef alındığını kaydetmiştir.

19. Hükümete göre, yabancı medya olaylara özel bir ilgi göstermiş ve olayları çevreci grupların düzenlediği barışçıl bir gösteri olarak resmederek ve demokratik olarak seçilen bir Hükümetin meşruluğuna karşı çıkararak ulusal topluma canlı yayın yoluyla aktarmıştır. Sosyal medyada yer alan yalan görseller ve yanlış bilgiler de aynı zamanda polisin sistematik olarak işkence ve hatta cinayet işlediği algısını yaratmıştır. Ek olarak, savcılıklar Gezi Parkı olayları hakkında birçok ceza soruşturması da açmıştır. Bu soruşturmalar, cinayet, zararlı maddeleri kanuna aykırı bir şekilde üstünde bulundurmamak veya takas etmek, Devlet egemenliğine açıkça karşı çıkan sembollerin sergilenmesi, terör örgütünü desteklemek adına propaganda yapmak, kamu malına zarar vermek, ağır bedeni zarara yol açmak, bir silahlı terör örgütüne üye olmak gibi suçlamalara ilişkin olarak açılmıştır.

3. İnsan Hakları Komiseri tarafından sağlanan bilgiler

20. İnsan Hakları Komiseri, Komiserliğin ilgili süre zarfında yürüttüğü kapsamlı çalışma nedeniyle Gezi Olayları hakkında tarafsız genel bir değerlendirme yaptığını kaydetmiştir. İnsan Hakları Komiseri, kendisinden önceki Komiserin 1 ile 5 Temmuz 2013 tarihlerinde gerçekleşen olayların hemen ardından Türkiye'yi ziyaret ettiğini ve komiserin olaylara dâhil olan çeşitli sivil toplum aktörlerinin yanı sıra Adalet Bakanı, İç İşleri Bakanlığı Müsteşarı ve İstanbul Valisi dâhil olmak üzere Türk yetkilileri ile

görüştüğünü belirtmiştir. Ek olarak, bir önceki komiser olay hakkındaki görüşlerini içeren ve Türkiye'deki kolluk kuvvetlerinin tutumlarına odaklanan bir rapor yayınlamıştır (bk.,NilsMuižnieks tarafından yazılan Rapor, İnsan Hakları Komiseri, Türkiye'ye 1 ile 5 Temmuz 2013 tarihlerinde yaptığı ziyaretin ardından, CommDH (2013)24, 26 Kasım 2013, <https://rm.coe.int/16806db680>).

21. İnsan Hakları Komiserine göre, söz konusu olaylar, İstanbul'da bulunan Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesini ve 2013 yılının Mayıs ayının sonunda Taksim Meydanı'na alışveriş merkezi yapılmasını durdurmaya çalışan az sayıdaki barışçıl protestoculara karşı polisin aşırı güç kullanmasının bir sonucu olarak gelişmiştir. Bir diğer önemli husus ise yaygın medyanın ilk olayları oto sansür yapmaları dolayısıyla nakletmemesidir. Polis ve göstericiler arasında gerçekleşen ilk karşılaşma, Türkiye genelinde hem coğrafi kapsamı hem de katılımcıların sayısı dikkate alındığında daha önce eşi görülmemiş bir şekilde Hükümet karşıtı gösterilerin düzenlenmesine yol açmıştır. Olayların ilk aşamalarında, gösterilere katılan şahıslar çok çeşitli arka planlara sahip olup, söz konusu olaylar Mimarlar ve Mühendisler Odası, Barolar Birliği, Tabipler Birliği, iş sendikaları gibi mesleki kuruluşların; çevre, kadın hakları LGBTI hakları ve genel olarak insan hakları alanları gibi farklı sektörlerde aktif olan çok sayıda STK'ların yanı sıra, vatandaş platformları ile sivil toplum katılımını koordine eden kendiliğinden gelişen diğer girişimlerin de katılımına sahne olmuştur. Bu katılımcılar arasında "Taksim Dayanışması" en yüksek temsile sahip kuruluş olarak değerlendirilip olaylar sırasında çok önemli bir rol oynamıştır. Bu doğrultuda, eski Komiser yukarıda belirtilen ziyaretini gerçekleştirdiği sırada söz konusu bu platformdan temsilciler ile de görüşmüştür. Başvuran, bu sivil toplum platformunun bir parçası değildi.

22. İnsan Hakları Komiseri, Gezi olaylarının aynı zamanda yetkililerin kaba kuvvet kullandığı müdahalelere sahne olduğunu kaydetmiştir. Komiserlik, barışçıl göstericilerin veya olayları izleyen kişilerin insan

haklarının kolluk kuvvetleri tarafından ihlal edildiğine dair ciddi, güvenilir ve çok sayıda iddianın kendilerine devamlı olarak bildirildiğini belirtmiştir. Komisere göre, söz konusu bu iddiaların büyük bir çoğunluğu, Türkiye'deki güvenlik güçlerinin cezadan muaf tutulmasına ilişkin olarak uzun süredir benimsenen tutum dolayısıyla Türk yargısı tarafından etkili bir şekilde soruşturulmamıştır.

B. 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ve olağanüstü halin ilan edilmesi

23. Başvuranın ayrıca, anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etme suçunu işlediği konusunda da şüpheler mevcuttur. İkinci suçlama 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişimi ile ilişkiliydi.

24. 2016 yılında 15 Temmuz'u 16 Temmuz'a bağlayan gecede Türk Silahlı Kuvvetlerinde bulunan ve kendilerini "Yurtta Sulh Konseyi" olarak adlandırılan bir grup, demokratik olarak seçilen Meclisi, Hükümeti ve Türkiye Cumhurbaşkanı'nı devirme amacıyla askeri bir darbe girişiminde bulunmuştur. Darbe teşebbüsü sırasında, azmettiricilerinin kontrolü altındaki askerler Meclis binası ve Cumhurbaşkanlığı da dâhil olmak üzere çeşitli stratejik Devlet binalarını bombalamış; Cumhurbaşkanının kaldığı otele saldırıda bulunmuş; Genel Kurmay Başkanının rehin olarak almış; televizyon kanallarına saldırmış ve göstericilere ateş açmıştır. Bu şiddetle dolu gecede, 250'den fazla kişi öldürülmüş ve 2.500'den fazla kişi ise yaralanmıştır. Askeri darbe girişiminden bir gün sonra, ulusal makamlar Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan bir Türk vatandaşı olan ve Türk Makamları tarafından FETÖ/PYD ("Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması") olarak adlandırılan bir örgütün lideri olan Fetullah Gülen bağlantılı bir ağı suçlamışlardır. Ardından, uygun kovuşturma makamları tarafından söz konusu bu örgütün şüphelenilen üyeleri aleyhinde çok sayıda ceza soruşturması açılmıştır.

25. Hükümet 20 Temmuz 2016 tarihinde, 21 Temmuz 2016 tarihinden itibaren başlamak üzere üç aylık bir süreyle olağanüstü hal ilan etmiş ve bu olağanüstü hal Cumhurbaşkanının başkanlığı altında toplanan Bakanlar Kurulunun kararı ile üç aylık süreler boyunca uzatılmıştır.

26. Türk makamları Sözleşme'nin 15. maddesini askıya aldıkları konusunda 21 Temmuz 2016 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ni bilgilendirmiştir.

27. Cumhurbaşkanlığı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu olağan üstü hal sırasında Anayasa'nın 121. maddesi uyarınca otuz yedi adet kanun hükmünde kararname (no. 667-703) çıkarmıştır. Kanun hükmündeki kararnameler, ulusal hukukta polis nezaretinde bulunanlar veya tutuklu tutulan şahıslar için usule ilişkin güvencelere ilişkin önemli kısıtlamalar getirilmiştir (örneğin, polis gözaltı süresinin uzatılması, dava dosyasına erişime getirilen kısıtlamalar ve tutuklama emrine karşı yapılan itirazların incelemelerine getirilen kısıtlamalar).

28. Olağanüstü hal 18 Temmuz 2018 tarihinde kaldırılmıştır.

C. Başvuranın tutuklanması

29. Yukarıda da belirtildiği gibi (bk. 14. paragraf) başvuran 18 Ekim 2017 tarihinde İstanbul'da yakalanmış ve polis tarafından gözaltına alınmıştır. Başvuranın, cebren ve şiddet yoluyla anayasal düzeni ve Hükümeti ortadan kaldırmayı amaçladığından şüphelenilmekteydi.

30. Aynı günün ilerleyen saatlerinde İstanbul Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine başvuranın ofisinde başvuranın da hazır bulunduğu bir arama gerçekleştirilmiştir. Arama sırasında dokuz USB anahtarı, üç bilgisayar sabit diski ve bir cep telefonu ele geçirilmiştir.

31. 20 Ekim 2017 tarihinde, İstanbul 10. Sulh Ceza Mahkemesi, Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 153. maddesine dayanarak, soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanmasına karar vermiştir. Sulh Ceza Mahkemesi,

iddia edilen suçun niteliğine ve dava dosyasında bulunan delilleri göz önünde bulundurarak şüphelinin ve avukatının soruşturma dosyasını incelemesinin soruşturmanın yürütülmesini tehlikeye atacağını kararında belirtmiştir.

32. Başvuranın temsilcileri, söz konusu bu karara 1 Şubat 2018 tarihinde itiraz etmiş ancak bu itiraz 9 Şubat 2018 tarihinde reddedilmiştir.

33. Diğer bir taraftan İstanbul Cumhuriyet Savcısı 25 Ekim 2017 tarihinde Türk Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 91. maddesi ve olağanüstü hal durumunda alınacak tedbirlere ilişkin 684 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 10 ve 11. maddeleri uyarınca başvuranın gözaltı süresinin yedi gün daha uzatılmasına karar vermiştir.

34. Başvuran aleyhinde ifade veren bir tanık olan M.P., 30 Ekim 2017 tarihinde polise ifade vermiştir (ayrıca bk., aşağıdaki 36, 53 ve 62. paragraflar).

35. Başvuran, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün terörle mücadele şubesinde görevli polis memurları tarafından avukatları eşliğinde kendisine karşı yöneltilen suçlamalar hakkında 31 Ekim 2017 tarihinde sorgulanmıştır. Hükümete göre, bu sorgulamadan önce başvuran kendisine yöneltilen suçlamalar ve toplanan deliller hakkında detaylı bir şekilde bilgilendirilmiştir.

36. Sorgulama tutanağına göre, başvuran Gezi Parkı olayları hakkında sorgulanmış ve başvurana gazeteciler, akademisyenler, çeşitli insan hakları savunucuları veya çeşitli STK liderleri ile ilişkisi ve Amerika Birleşik Devletlerinde bulunan Wilson Center'in eski yöneticisi olan Profesör H.J.B. ile iddia edilen temasları hakkında sorular yöneltilmiştir. Hükümet, 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsü ile olan bağlantısı ve özellikle bu darbe teşebbüsünü başlatmasından şüphelenilmesi dolayısıyla Prof. H.J.B.'nin aleyhinde bir ceza soruşturmasının açıldığını belirtmiştir.

Başvuranın sorgusuna ilişkin sorgu tutanağının ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“[Polis memuru M.P.’nin başvuru [açık Toplum Enstitüsü’nün kurucusu olan ve Amerikalı bir iş adamı olan] G.S.’nin kendi adına Türkiye’de hareket etmekle ve “Gezi ayaklanmasını” düzenleyerek finansa ettiğini iddia eden ifadelerini başvurana okumuştur. Polis memurları, başvuranın terör örgütü ile iddia edilen bağlantıları hakkında soru yöneltmiştir.]

Kavala: Bunlar bir dizi mesnetsiz ve somut delile dayanmayan iddia ve iftiralar. Ben üç sivil toplum kuruluşunda aktif olarak görev yaptım ve yapıyorum. Bunlar Anadolu Kültür A.Ş., Açık Toplum Vakfı ve TESEV vakfidir. Bu kuruluşların faaliyet alanları ile ilgili çeşitli toplantılara katılıyorum. Ancak Gezi olaylarından önce Gezi olayları ile ilgili uluslararası bir toplantıya katılmadım. Ben şahsen benim e-postamdaki maillerden de görülebileceği gibi sadece gezi parkının park olarak kalması ve korunması yönünde taleplere katıldım ve destekledim. Parkların kent hayatının vazgeçilmez ve temel önemde mekânları olduklarına inanıyorum. Ayrıca, yukarıda yazılı olan çalışma yerim ve doğup büyüdüğüm bina Gezi Parkının Elmadağ ucunda olduğu için sık sık normal hayatımda bu yolu kullanıyorum. Bundan dolayı .... barışçıl ve tabiata önem veren faaliyetlere katıldım. Gezi Parkının park olarak korunması dışında hiçbir maksadım olmadı. Sayılan örgütlerde de hiçbir alakam yoktur. Bu örgütlerin başka amaçla Gezi Parkı ile ilgili faaliyette bulunmalarına karşıyım.

Gezi Parkının park olarak korunması ile ilgili farklı sivil toplum kuruluşlarının çalışmada bulduklarını biliyorum. Bildiğim kadarı ile Türkiye Mimarlar Odasının katılımı ile oluşmuş olan Taksim Dayanışma adlı heyet sivil toplum kuruluşlarının katılımını ve koordinasyonunu sağlamıştır. Ben bu heyette görev almadım. Kendi şahsi katılımım dışında diğer sivil toplum kuruluşlarını mobilize etmek ve harekete geçirmek konusunda bir eylemde bulunmadım.

[söz konusu] kampanya için kaynak sağladığım iddiası doğru değildir. Benim katkım dikilen fidanları tedarik etmekten ibaret olmuştur. Bundan önce benim gaz maskeleri tedariki ile ilgili para toplama faaliyetinde bulunduğumla ilgili bir ihbar sonucu Açık Toplum Vakfı’nda inceleme yapılmıştı. İncelemeden de iddiaları doğrulayacak bir sonuç elde edilmemiştir.”

Polis memurları, F.B.G. ile 24 Temmuz 2013 tarihinde gerçekleşen bir telefon görüşmesine ilişkin kayıtları okumuşlar ve başvurana söz konusu şahıs ile olan ilişkisi ve bir haber kanalı açma planlarının bir parçası olarak

Avrupa Birliğinden parasal destek alma amacı hakkında sorular sormuşlardır.

Başvuran, F.B.G.'nin işini kaybetmiş olan ve haber kanalı kurmak isteyen bir gazeteci olduğunu ve bu nedenle kendisinin desteğini talep ettiğini kaydetmiştir. Başvuran, bu projenin yapılmasının imkânsız olduğunun anlaşıldığını sözlerine eklemiştir. F.B.G.'nin parasal destek talebine ilişkin soruya başvuranın verdiği cevap aşağıdaki gibidir:

“... Burada bahsedilen Avrupa; Avrupa Komisyonunun sivil toplum kuruluşlarına sağladığı hibelerdir. Bu konuşmanın Gezi olayları bittikten sonra yapılmış olduğunu hatırlıyorum...”

Ek olarak, başvurana O.K. ile yaptığı telefon görüşmesi hakkında da sorular sorulmuştur. Polis memurları, bu görüşmenin bir kısmını okumuştur. Bu kısımda kullanılan ifadeler aşağıdaki gibidir: “lobinin toplantının nerede yapılacağı konusunda karar aldığı” Başvuran aşağıdaki cevabı vermiştir:

“Bu görüşme bana aittir. Ben O.K.’yi uzun yıllardan beri tanırım. Kendisi tarih konularında yayın yapan Bir Zamanlar yayıncılık adlı yayın evinin kurucusudur.. Burada lobi diye tabir edilen [bir STK] üyesi olan Lori Z.’dir.”

Polis memurları başvurana, Brüksel’de Gezi olayları hakkında bir sergi düzenlemek isteyen O.Y. ile film yapım şirketi kuran ve Açık Toplum Vakfından finansal destek almayı isteyen C.M.U. ile ve 1915 olayları hakkında bir kampanya düzenlemek isteyen Açık Toplum Vakfının yöneticisi olan G.T. ile yaptığı telefon görüşmeleri hakkında da sorular yönelmiştir. Bu bağlamda, başvuran O.K. ile 19 Ağustos 2013 tarihinde yaptığı telefon görüşmesi hakkında sorgulanmıştır:

“1915 yılında meydana geldiği iddia olunan sözde Ermeni soykırımı olaylarının 100. Yılı için Türkiye’de geniş katılımlı bir organizasyonun planlandığı, buna kamuoyuna ve devlete, turizm gelirlerinin artacağı şeklinde yansıtılarak tepki oluşturmasını engellemeye yönelik hususların konuşulduğu değerlendirilmiştir. Yaptığınız bu konuşmada sözde Ermeni soykırımı hakkında yapılacak olan gösterilerin yoğunlukla ülkemizde yapılması yönündeki söyleminizin sebebi nedir?”

Başvuran: “Bu görüşme bana aittir. 2015 Anma Etkinliklerine Ermeni kökenli ABD vatandaşların katılımı ile ... O.K. ile yapılan bir görüşmedir. O.K. bu grubun gelişini turizme yarayacağını ve bu şekilde devletin soykırımı tanımaya ikna olacağı şeklinde bir espi yapmıştır. Ancak, konuşmadan da anlaşılacağı gibi bu grubun geliş amacı Türk Hükümetine soykırımı tanıtmak değil kendileri için anlamlı olan bir duygusal ortamda bulunmaktır... Nitekim 2015 yılındaki anma etkinliklerine... Ermeni kökenli bir grup katılmış ve herhangi bir gerginlik vuku bulmamıştır. O tarihte Başbakan olan Sayın R.T. Erdoğan, taziye mesajı yayınlamıştır.”

Başvurana, bir aktivist olan ve İnsan Hakları Derneğinin bir üyesi olan A.G. ile 7 Eylül 2013 tarihinde Türkiye’deki Alevi topluluklarının haklarının ihlal edildiği iddialarına ilişkin olarak gerçekleştirdiği telefon görüşmesi hakkında da soru yöneltilmiştir.

Ek olarak başvurana Gezi olayları hakkında akademik bir konferansın yapılmasına ilişkin olarak yabancı bir gazeteciyle 24 Eylül 2014 tarihinde yaptığı telefon görüşmesi konusunda da soru yöneltilmiştir. Başvuranın, Gezi Parkı olaylarının makamlara siyasi baskının uygulanması için kullanılması amacıyla I.P. isimli bir şahısla 25 Ekim 2013 tarihinde bir telefon görüşmesi gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Söz konusu görüşme aşağıdaki gibidir:

“ Merhaba, Osman, sana bir soru soracağım. Yarın saat altıda ne konuşacağız?

Başvuran: Ne hakkında mı konuşacağız?

I.P.: Doğru mu anladım? Bu yüzden bunu yapıyorum [bu soruyu soruyorum].

Başvuran: Tamam Şunları konuşabiliriz; yerel seçimlerden önce [Türkiye’de yerel seçimler 30 Mart 2014 tarihinde gerçekleştirilmiştir] Gezi olaylarından sonra bizim daha şeffaf olan daha katılımcı bir yerel yönetim modeli görmek ve buradan [Gezi Parkı olaylarından] doğan enerjinin demokratik muhalefet unsuru olarak veya demokratik baskı aracı olarak işlev görmeye devam etmesi bizim hayalimizdir. ... Şimdi bu hayallerimizin ya da planlarımızın gerçekleştireceğiz, bazı şeyler düşüneceğiz. Yeni siyasi dengenin ne olacağını ya da nasıl siyasi ittifakların kurulacağı, aynı zamanda tabi ilk başta hedeflere ilişkin bazı konular hakkında da düşüneceğiz. Yani, bu konu hakkında düşünmeye başlarsak eğer, hangi model bu amaçlara en iyi şekilde hizmet edebilir? İsimlere çok odaklanmazsak, bu amaçlar için

hangi siyasi aktörler yararlı olabilir ve i yapabileceğimiz bir şeyler var mı? Örneğin, bu tarz talepleri kabul eden belediye meclisi adaylarını desteklemek? Belediyelerin kurumsal olarak şeffaflaşmalarına ve sivil toplumun denetimine açık olmalarına imkân verecek bir takım adımlar nasıl atılabilir? Tüm bunlardan sonra, muhtemelen bir şeyler başarırız [.] Ama AKP seçimleri tekrar kazanırsa neler olacak sorusunu kendimize sorabiliriz. [Diğer bir taraftan], CHP'nin [ana muhalefet partisi] adayının bu konulara hassasiyet göstermemesi durumunda ne olacağını da kendimize sorabiliriz. Burada büyük ihtimalle [bu konulara değinecek]; örneğin bu konular hakkında bir şey başarabilecek miyiz göreceğiz.

I.P.: “Başka birisini davet etmeli miyiz?” diye sordun. O yüzden bu soruyu soruyorum.

Başvuran: Aklında birisi var mı?

I.P.: Park topluluklarında arkadaşlarım var. [buradaki topluluklar muhtemelen Gezi parkı topluluklarına atıfta bulunmaktadır]. HattaÇarşı gurubundan [Beşiktaş futbol takımının destekçilerinden oluşan bir grup] olan kişiler bile var. “Eylül’de gel” buluşmasını düzenleyen arkadaşlar da var. Bunlar, birçok Park topluluklarında halen aktif olup faaliyetlerine devam ediyorlar [Olayların son bulmasının ardından Gezi Parkı toplulukları bazı ilçelerde halen dağılmadığı anlaşılmaktadır]. Bu kişilerden birini davet edebilir miyiz diye düşünüyorum?

Başvuran: Nasıl istersen.”

Polis memurları üçüncü taraflar arasına 16 Eylül 2013, 18 Eylül 2013, 4 Ekim 2013 ve 4 Şubat 2014 tarihlerinde gerçekleşen ve konuşmacıların başvurandan para talep etme niyetlerini dile getirdikleri telefon görüşmelerinin kayıtlarınıbaşvurana okumuştur. Başvuran, söz konusu şahısları tanımadığını ve kendilerine herhangi bir finansal destek sağlamadığını söylemiştir.

Polis memurları, ayrıca, başvurana hakkında yapılan gözetleme operasyonları sırasında çekilen fotoğrafları göstermiştir. Bu fotoğraflara göre başvuran aşağıdaki şahıslar ile belirtilen tarihlerde görüşmüştür; Anadolu Kültür’ün yönetim kurulu üyesi olan A.H.A. ile 3 Ağustos 2013 tarihinde; bir gazeteci (ve diğer şahıslarla birlikte) 12 Ağustos 2013

tarihinde; müzik yapımcılarını bir araya getiren bir derneğin başkanı olan B.F. ve diğer şahıslarla 18 Ağustos 2013 tarihinde; mali bir danışman olan U.K. ile 6 Eylül 2013 tarihinde. Başvuran, söz konusu bu şahıslarla buluştuğunu doğrulamıştır.

Başvurana yabancı ülke temsilcileriyle yaptığı buluşmalara ilişkin ve akademisyenler, gazeteciler ile STK temsilcileri ile yapmış olduğu telefon görüşmeleri hakkında sorular yöneltilmiştir. Başvuran ayrıca, aşağıdaki hususlar hakkında da sorgulanmıştır; “123456” numarasından gelen çeşitli aramalar; Gezi olayları sırasında cep telefonu ile çektiği fotoğraflar; Kürt kökenli bir siyasetçi olan S.E.’nin cenazesi; günlük olarak yayınlanan gazetenin karşılaştığı mali zorluklar ve Avrupa Birliği hibelerinden mali destek alma olasılığı hakkında S.E. ile akademisyen bir gazeteci olan A.F.I. ve bir gazeteci olan A.E. arasında 2 Ekim 2017 tarihinde gerçekleşen mesajlaşmalar; Almanya’da yaşayan ve Türkiye’de diğer suçların yanı sıra gizli olarak sınıflandırılan belgeleri ifşa etme (casusluk) ve anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etme suçlarından aleyhinde açılan bir ceza davasının olduğu C.D. ile 9 Mayıs 2017 tarihinde yaptığı mesajlaşmalar ve gerçekleştirdiği bir görüşme ve Avrupa Parlamentosunun üyelerinin, akademisyenlerin ve gazetecilerin dâhil olduğu Avrupa Birliği Türkiye Yurttaş Komisyonundan (EUTCC) bir delegasyon tarafından gerçekleştirilen bir ziyaret [söz konusu ziyaret 13 ve 19 Şubat 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir]. Ek olarak, başvuran aşağıdaki ifadeleri kullandığı mesajı hakkında da sorgulanmıştır:

Belki hassas konu olan IŞİD PKK eşitlemesinin niye sorunlu olduğu da söylenebilir. IŞİD’in beslendiği/yaydığı Selefi düşünce meşru, PKK’nın beslendiği/ yaydığı sol milliyetçi ideoloji gayri meşru ve din dışı. Hâlbuki PKK’nın siyasi hedefleriyle çakışan ama terör destekçisi olmayan düşünce alanının sınırları öbüründen çok daha geniştir.”

Ek olarak başvuran, Cumhuriyet savcılığının darbe girişiminin azmettiricilerinden biri olduğundan ve söz konusu olay sırasında İstanbul'un Büyükkada Otel'in de kaldığından şüphe duyduğu H.J.B. ile olan ilişkisi hakkında sorgulanmıştır. Başvuran bir akademisyen olan ve Wilson Center'ın yöneticisi olan H.J.B. ile tanıştığını; Columbia Üniversitende antropoloji profesörü olan kardeşi K.B. ile temaslarda bulunduğunu ve ortak kutsal alanlar temalı bir sergi düzenlemek istediğini belirtmiştir. Başvuran, H.J.B. ile 18 Temmuz tarihinde İstanbul'da bir restoranda görüştiklerini ve kısaca konuştuklarını eklemiştir.

Polis memurları 4 Ağustos 2015 tarihinde WebTV tarafından YouTube'da yayımlanan bir röportajında başvuranın dile getirdiği ifadeleri de okumuşlardır:

“Nihayetinde, bazı insanlar PKK'yı DAES'le ya da benzer örgütler ile karşılaştırıyor, günümüzde PKK mantıklı politikalar yürütebilen bir örgüt ve bu müzakerelerinde de görülüyor.... Hükümetin büyük bir sorumluluğu bulunmakta, ama bazı durumlarda, muhalif bir hareket, silahlı muhalif bir hareket bir politikanın belirlenmesi sürecinde önemli bir rol oynamaktadır....”

Soruya cevap veren başvuran, röportajında PKK liderleri ile Norveç Hükümeti'nin arasında geçen müzakerelere [2010'ların başında Norveç'te gerçekleştirilen gizli toplantılar çerçevesinde] atıfta bulunduğunu vurgulamıştır.

Son olarak, başvuran Başbakan ile birçok kez konuştuğunu ve hapisane koşullarının iyileştirmesi için ceza infaz kurumu yöneticileri ile beraber çalıştığını açıklamıştır. Başvuran, ayrıca, Devlet kurumlarını desteklediğini ve STK ile Devlet kurumları arasında koordinasyonun sağlanması için çalıştığını kaydetmiştir.

37. Cumhuriyet savcılığı 1 Kasım 2017 tarihinde başvuranın “cebir ve şiddet kullanarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etme” (Türk Ceza Kanunu'nun 309. maddesi) ve “cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan

kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs etme” (Türk Ceza Kanunu’nun 312. maddesi) suçuyla tutuklanmasını talep etmiştir. Cumhuriyet savcılığı Gezi olaylarına ilişkin şüphelerin gerekçesi olarak başvuranın tutuklanması gerektiğini belirten talebinde, başvuranın aslında tüm terör örgütlerinin (FETÖ/PDY ve PKK’nın yanı sıra iki aşırı sol silahlı örgüt olan DHKPC ve MLKP) Hükümeti devirme amacı ile aktif olarak katıldığı bir ayaklanma olan söz konusu gösterileri düzenlediği ve bu gösterilere önderlik ettiğini öne sürmüştür. Darbe teşebbüsüne ilişkin suçlamalara ilişkin olarak Cumhuriyet Savcılığı, dava dosyasında bulunan delillere dayanarak, söz konusu delillerin başvuranın Cumhuriyet savcılığının darbe girişiminin azmettiricilerinden biri olduğundan ve söz konusu olay sırasında İstanbul’un Büyükkada Oteli’nde kaldığından şüphe duyduğu H.J.B. başta olmak üzere yabancı uyruklu şahıslarla yoğun ve alışılmadık bir şekilde temaslarda bulunduğunu gösterdiği kanaatine varmıştır. İddia makamının söz konusu iddiası özellikle başvuran ile H.J.B.’nin cep telefonunun 18 Temmuz 2016 tarihinde aynı istasyondan sinyal aldığını gösteren alıcı verici iletim istasyonundan alınan bir rapora dayanmaktadır.

38. Aynı tarih içerisinde, başvuran iki avukatının eşliğinde ile İstanbul 1. Sulh Ceza Mahkemesinin önüne çıkarılmıştır. Başvuran mahkeme önünde kendi aleyhinde öne sürülen tüm suçlamaları reddetmiştir. Başvuran, barış ve insan haklarının korunması için mücadele verdiğini ve bu hedeflere ulaşabilmek için STK’lar, entelektüeller, kamu görevlileri ve siyasetçiler ile işbirliği yaptığını açıklamıştır. Başvuran, kamunun dikkatini Fetullahçı örgüt [Fetullah Gülen’in ağı] tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin tehlikeli ve belirsiz niteliğine yönelmiştir. Başvuran, telefon görüşmeleri, kendisinin takip edildiği operasyon sırasında çekilen fotoğraflar, alıcı verici iletim istasyonundan alınan raporlar ve dava dosyasına dâhil edilen diğer deliller hakkındaki ifadelerini yinelemiştir.

Duruşmanın bitimine yakın Sulh Ceza Mahkemesi hâkimi başvuranın, tüm terör örgütlerinin Hükümeti devirme amacı ile aktif olarak katıldığı bir ayaklanma olan “Gezi olaylarının” azmettiricisi olduğunu, gösterilerde rol alan şahıslara mali destek sağladığını ve diğerleri arasında darbe teşebbüsünün azmettiricilerinden biri olan Profesör H.J.B. ile temas halinde bulunduğunu gösteren somut delillerin mevcut olması dolayısıyla başvurunun tutuklanmasına karar vermiştir. Hâkim aynı zamanda, başvuran hakkındaki kuvvetli şüphelerin mevcut olmasına ve başvurana isnat edilen suçların niteliğine ve söz konusu bu suçların CMK’nın 100 § 3 maddesinde belirtilen suçlar arasında (işlenildiğine dair kuvvetli şüphenin mevcut olması durumunda tutukluluğun meşru olduğu “katalog suçları”) yer almasına ve kaçma tehlikesine atıfta bulunmuştur. Hakim, ek olarak, adli kontrol denetimi tedbirinin bu aşamada yetersiz olacağını ve gözetilen amaca uygun olmayacağını eklemiştir.

39. Kavalalı, tutuklanma kararına 8 Kasım 2017 tarihinde itiraz etmiştir. Başvuran, itirazını desteklemek adına hiçbir somut delilin tutuklanma emrini haklı çıkaramayacağını öne sürmüştür. Başvuran, özellikle iddia makamının Gezi olaylarının sadece tek bir şahıs veya kuruluş tarafından düzenlenmiş olabileceği iddiasının güvenilir olmadığını belirtmiştir. Başvuran, polis (bk. yukarıdaki 36. paragraf) ve sulh ceza mahkemesi (bk. yukarıdaki 38. paragraf) tarafından kayda alınan ifadelerini yinelemiştir. Ek olarak, söz konusu tutuklanma kararının Gezi olaylarından beş yıl sonra verilmesine dikkat çeken başvuran, sulh ceza mahkemesinin yargı denetim tedbirinin bu aşamada uygulanmasının yetersiz olacağı ve gözetilen amaç ile uyumlu olmayacağı iddiasına itiraz etmiştir.

40. İstanbul 2. Sulh Ceza Mahkemesi 13 Kasım 2017 tarihinde başvuran tarafından öne sürülen argümanların hiçbirine cevap vermeden başvuranın tutukluluğunun devam etmesini emreden karar aleyhinde yaptığı itirazbaşvurusunu reddetmiştir. Sulh Ceza Mahkemesi ret gerekçesi olarak,

aleyhinde itirazda bulunulan kararın kanun ve usullere uyduğunu belirtmiştir.

D. Tutukluluk süresinin uzatılması

41. Hükümete göre, başvuran 8 ve 29 Kasım 28 Aralık 2017, 2 Ocak, 7 Mart, 8 Mart, 26 Haziran, 6 Ağustos ve 9 ile 31 Ağustos 2018 tarihlerinde şartlı tahliye için başvuruda bulunmuştur. Yetkili Sulh Ceza mahkemeleri söz konusu başvuruları incelemiş ve sırasıyla 13 ile 30 Kasım 2017, 22 Ocak, 9 Mart, 19 Mart, 9 Temmuz, 13 ve 31 Ağustos 2018 tarihlerinde bu başvuruları reddetmiştir. Hükümet, 27 Temmuz 2016 tarihinde yürürlüğe giren 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 3. maddesi uyarınca başvuranın şartlı tahliye taleplerinin ilgili mahkemeler tarafından azami 30 gün içerisinde incelendiğini savunmuştur. Hükümet, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6. maddesi (bk. yukarıdaki 73. paragraf) uyarınca hâkimlerin herhangi bir duruşma düzenlemeden kararlarını verdiklerini eklemiştir.

42. Hükümete göre, hâkimler başvuranın tutukluluk süresini uzatma kararını alırken sadece 1 Kasım 2017 tarihli kararda belirtilen delillere değil aynı zamanda Mali Suçları Araştırma Kurulu'nun ("MASAK") raporuna da atıfta bulunmuştur. Söz konusu mahkemeler, iddia edilen suçların CMK'nın 100. maddesinde sıralanan "katalog" suçlarına dâhil olduğunu; kanun tarafından öngörülen tutukluluk süreleri çerçevesinde tutuklanma kararının orantılı bir tedbir olduğunu ve tutuklanma kararına alternatif olarak sunulabilecek tedbirlerin, kaçma riskinin ve delillere zarar verilmesi riskinin göz önünde bulundurulduğunda yetersiz kalacağını kaydetmiştir.

43. Hükümete göre, yetkili mahkemeler 26 Ekim, 24 Kasım ve 21 Aralık 2018 ve daha sonra 18 Ocak ile 15 Şubat 2019 tarihlerinde başvuranın tutukluluğunun devam edip etmemesi konusunda re'sen inceleme yapmıştır. Hükümet, CMK'nın 101 § 3 maddesi uyarınca, başvuranın mahkemece

atanan avukatları 26 Ekim ve 24 Kasım 2018 ile 15 Şubat 2019 tarihlerinde gerçekleştirilen inceleme duruşmalarına katılabildiklerini ve başvuranın devam eden tutukluluğunu itiraz ederek sözlü argümanlarını sunabildiklerini kaydetmiştir.

44. Dava dosyasına göre:

- Sulh Ceza Mahkemesi, 667 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname'nin 6(i.) maddesi ve 668 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname'nin 3(ç) maddesi uyarınca -başvuranın tutukluluğunu re'sen incelemesi kapsamında-başvuranın 29 Kasım 2017 tarihli tahliye talebi hakkında 30 Kasım 2017 tarihinde hüküm vermiştir. Cumhuriyet savcısının, hakkında itirazda bulunulan tedbirin devam ettirilmesini talep ettiğini ve bu talebi onayladığını belirtilmiştir. Sulh Ceza Mahkemesi, söz konusu suçun işlendiğine dair kuvvetli şüpheye imkanveren somut delillerin mevcut olduğunu değerlendirmiş ve suçun ciddiyetine ve halen tüm delillerin toplanmadığı hususuna dikkat çekmiştir. Ek olarak, isnat edilen suçun Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesinde listelenilen "katalog" suçları arasında yer aldığını göz önünde bulundurarak, Sulh Ceza Mahkemesi kanunda öngörülen tutukluluk süresi ışığında söz konusu tutukluluğunun uygun bir tedbir olduğuna ve adli kontrol tedbirinin yetersiz kalacağı sonucuna varmıştır.

- Sulh Ceza Mahkemesi, başlıca 30 Kasım 2017 tarihli kararında belirtilen gerekçelere dayanarak 22 Aralık 2017 tarihinde re'sen başvuranın tutukluluğunun devam etmesine karar vermiştir.

- Başvuran, tutuksuz yargılanma ve duruşmanın yapılması talebiyle 27 Aralık 2017 tarihinde başvuruda bulunmuştur. Başvuran, Sözleşme'nin 5. maddesine ve Mahkemenin bu alandaki içtihadına dayanarak, tutukluluğunun devam etmesini haklı çıkarabilecek herhangi bir meşru ve orantılı bir delil olmadığını öne sürmüştür. Başvuran iddia makamı tarafından delil olarak değerlendirilen unsurlar hakkında daha önce dile getirdiği beyanları yinelemiştir. Başvuran, ayrıca, tutukluluğunun devam

edilmesi sonucuna ulaşan kararlara itiraz ederek bu kararların yeterli derecede gerekçelendirilmediğini savunmuştur.

- Sulh Ceza Mahkemesi, başlıca 30 Kasım 2017 tarihli kararında belirtilen gerekçelere dayanarak 22 Ocak 2018 tarihinde re'sen başvuranın tutukluluğunun devam etmesine karar vermiştir.

- Sulh Ceza Mahkemesi 5 Şubat 2018 tarihinde, başvuranın tutukluluk süresinin uzatılması kararına karşı yaptığı itirazı söz konusu kararın kanun ve usullere uyduğunu belirterek reddetmiştir.

- Sulh Ceza Mahkemesi, başlıca 30 Kasım 2017 tarihli kararında belirtilen gerekçelere dayanarak 17 Şubat 2018 tarihinde re'sen başvuranın tutukluluğunun devam etmesine karar vermiştir.

- Sulh Ceza Mahkemesi 9 Mart 2018 tarihinde, başvuranın tutukluluk süresinin uzatılması kararına karşı yaptığı itirazı söz konusu kararın kanun ve usullere uyduğunu belirterek reddetmiştir.

- Sulh Ceza Mahkemesi, başlıca 30 Kasım 2017 tarihli kararında belirtilen gerekçelere dayanarak 19 Mart, 18 Nisan, 16 Mayıs, 11 Haziran, 9 Temmuz ve 3 Ağustos 2018 tarihlerinde re'sen başvuranın tutukluluğunun devam etmesine karar vermiştir.

- Sulh Ceza Mahkemesi, başlıca daha önceki kararlarında belirtilen gerekçeleri temel alarak başvuranın itirazının 13 Ağustos 2018 tarihinde reddetmiştir. Ek olarak, mahkeme ayrıca MASAK raporunun (Mali Suçları Araştırma Kurulu'nun raporu - bk. yukarıdaki 42. paragraf) da dâhil olduğu ve değerlendirmesine göre başvuran aleyhindeki şüphelerin sağlam bir temele dayandığını gösteren delilleri kararında listelemiştir.

- Sulh Ceza Mahkemesi, başlıca 30 Kasım 2017 tarihli kararında belirtilen gerekçelere dayanarak 31 Ağustos, 28 Eylül, 26 Ekim, 24 Kasım ve 21 Aralık 2018 tarihlerinde re'sen başvuranın tutukluluğunun devam etmesine karar vermiştir.

- Sulh Ceza Mahkemesi, başlıca 30 Kasım 2017 tarihli kararında belirtilen gerekçelere dayanarak 18 Ocak 2019 tarihinde re'sen başvuranın

tutukluluğunun devam etmesine karar vermiş ve delillerin şüphelinin kaçmaya çalışabileceğini gösterdiğini belirtmiştir.

45. 5 Şubat 2019 tarihinde , soruşturmanın, Türk Ceza Kanunu'nun 309. maddesi (anayasal düzeni ortadan kaldırma teşebbüsü) kapsamındaki suçlar hakkındaki ceza soruşturması ile 312. maddesi (Hükümeti ortadan kaldırma teşebbüsü) kapsamındaki suçlar hakkındaki soruşturma olarak ayrılmasına karar verilmiştir. Ek olarak, aynı tarihte verilen başka bir kararda Türk Ceza Kanunu'nun 309. maddesi kapsamındaki suçun ayrı bir soruşturmaya tabi olacağına karar verilmiştir (no. 2017/196115).

İşbu kararın benimsendiği tarihte, savcılık başvuranın anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etmesi suçlamalarına (Ceza Kanunu'nun 309. maddesi) ilişkin olarak henüz iddianamesini hazırlamamıştır.

46. Sulh Ceza Mahkemesi, başlıca 30 Kasım 2017 tarihli kararında belirtilen gerekçelere dayanarak 15 Şubat 2019 tarihinde re'sen başvuranın tutukluluğunun devam etmesine karar vermiştir.

E. 19 Şubat 2019 tarihli iddianame

47. İstanbul Cumhuriyet Savcısı, başvuran ile aktörlerin, STK liderlerinin ve gazetecilerin de dâhil olduğu diğer 15 şüpheli hakkında 9 Şubat 2019 tarihinde bir iddianame hazırlamıştır. Savcı, söz konusu şahısları özellikle Ceza Kanunu'nun 312. maddesi kapsamında Hükümeti cebren ve şiddet yoluyla ortadan kaldırmaya teşebbüs etmekle ve -kamu malına zarar verme, ibadethanelere ve mezarlıklara saygısız davranma, zararlı maddeleri kanuna aykırı bir şekilde bulundurma, yağmalama ve benzeri gibi- kamu düzenini bozan çeşitli suçları işlemek ile suçlamıştır.

48. Söz konusu iddianame 657 sayfalık hacimli bir belgedir. Hükümet, yazılı görüşlerinde bu iddianameyi üç ana bölüme bölerek özetini Mahkemeye ibraz etmiştir.

İddianame aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. İddianamenin ilk kısmı

49. Savcılık iddianamenin ilk kısmında Gezi olaylarının arka planını açıklamıştır. Savcılık ilk başta, “Gezi kalkışmasının Batı finansörlüğünde, Sırp profesyonel devrim ihracatçılarının eğittiği Türkiye distribütörleri tarafından organize edildiğine dair elde edilen bulguları” sunmuştur (bk. iddianamenin 29. paragrafı).

Savcılığa göre, [şiddet içermeyen mücadeleler hakkındaki kapsamlı yazıları ile bilinen bir Amerikan siyaset bilimcisi] Gene Sharp tarafından geliştirilen metotlar; *Occupy* hareketi (işgal hareketi), Gürcistan’daki turuncu devrimi [bu büyük ihtimale 2003 tarihinde Gürcistan’da gerçekleşen “gül devrimine” yapılan bir atıftır] ve Mısır, Tunus ve Yemen gibi ülkelerde gerçekleşen sözde “Arap baharı” olayları da dâhil olmak üzere dünyadaki birçok direniş hareketini etkilemiştir. Savcılık, Gezi olayları ile yukarıda anılan olaylar arasında ciddi benzerlikler olduğunu değerlendirmiştir: olayların hepsi planlı bir senaryonun ürünü olup; uluslararası aktörlerden destek alan şahıslarca bilinçli bir şekilde yönlendirilmiş; halkı hükümet karşıtı gösteri düzenlemesi amacı ile iletişime geçiren sosyal medya geniş olarak kullanılmış ve yukarıda bahsedilen olaylarda kullanılan semboller, sloganlar ile görseller Gezi olaylarında tekrar kullanılmıştır. Özellikle, uluslararası finansal spekülâtör olarak tanınan G.S.’nin Açık Toplum Vakfı yoluyla Türkiye’de faaliyetlerini sürdüren Açık Toplum Enstitüsünün aracılığı ile doğu blokunun ve Arap ülkelerindeki sivil kargaşaları desteklediği iddia edilmiştir. İddianamenin ilgili kısmı aşağıdadır:

“... G.S.’nin GEZİ Kalkışması sürecine etkisi gerek basında gerekse siyasi ve akademik çevrelerde çokça konuşulmuş, bu nedenle Açık Toplum Enstitüsü kurucusu G.S.’nin ayaklanmaların yaşandığı diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde yaşanan Gezi Kalkışması sürecinde de etkin olduğu anlaşılmıştır.”

Savcılık, ayrıca, *Otpor* siyasi hareketinin kurucularının 2012 ve 2013 yıllarında birçok kez ziyaret ettiğini iddia etmiştir. [Sırpça’da “direniş” anlamına gelen *Otpor* hareketi şiddet içermeyen eylemleri desteklemekte olup; Sırbistan’daki Slobodan Milošević rejimini devrilmesinde rol oynayan önemli unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir].

Savcılık, iddiasına göre başvuranın Gezi olaylarını koordine etmek amacıyla düzenlediği yurtdışı seyahatlerinin (özellikle Belçika’ya, Almanya’ya ve Amerika Birleşik Devletleri’ne gerçekleştirilenler) tarihlerini liste halinde ibraz etmiştir. Başvuranın 5 ila 6 Nisan 2013 tarihleri arasında Macaristan’da olduğu, 2012 yılının Temmuz ayında yurt dışında 25 gün geçirdiği ve akademisyen olan A.F.I. ile veya diğer sanıklar ile birlikte seyahatlere katıldığı iddia edilmiştir.

Savcılık, diğer sanıkların, *Otpor* hareketinin kurucularından biri olan ve CANVAS’ın (Uygulamalı Şiddetsiz Eylem ve Stratejiler Merkezi) kurucusu olan I.V. tarafından Türkiye’ye gerçekleştirilen bir ziyarete ve dünya çapındaki şiddet içerikli olmayan hareketler ile olan temaslarına atıfta buldukları telefon görüşmelerine ait kayıttanuzun alıntılarda bulunmuştur.

Savcılık, iddiasına göre Gezi olaylarında kullanılan 198 şiddet içermeyen eylem tipinin listesini ibraz etmiştir: duran adam [bir şahsın kıpırdamadan uzun bir süre boyunca ayakta beklediği ve Gezi olaylarında ilk kez kullanılan barışçıl bir gösteri şeklidir], “piyano çalan kişi” [Gezi olayları sırasında Alman bir piyanist Taksim Meydanı’nda piyano çalmıştır], vb. Savcılık, sanıkların şiddet içermeyen eylemleri Türkiye genelinde yaygınlaştırmayı amaçladıklarına ve Gezi olayları ile 2000 yılında gerçekleşen ve Sırp Hükümetinin devrilmesine yol açan olaylar arasında benzerliklerin olduğuna karar vermiştir.

Savcılık, başvuranın Açık Toplum Vakfı’ndan para aldığını ve -*Otpor* hareketinin kurucularından biri olan- I.V.’nin Gezi olaylarının öncesinde ve sonrasında Türkiye’de bulunduğunu öne sürmüştür. Savcılık, 2011 yılı öncesine kadar Gezi Parkı’nda gerçekleşen gösterilere dair videoların

mevcut olduğunu ve bu videolarda sanıklardan biri olan oyuncu M.A.A.'nın toplumu 11 Kasım 2011 tarihinde Gezi Parkı'nda toplanmaya çağırdığını ve bir "İstanbul ayaklanmasından" bahsettiğini savunmuştur. Savcılığa göre, söz konusu bu unsurlar Gezi olayların dikkatlice hazırlanan bir senaryo olduğunu ve önceden planlandığını göstermektedir.

İddianamenin ilk kısmının sonunda, Gezi olayları öncesinde ve sırasında gerçekleşen olayların kronolojik bir özeti sunulmuştur.

Savcılık, burada, iddiasına göre, iki eski Mısır Cumhurbaşkanı'nın devrilmesine yol açan olayları da sıralamıştır. Savcılık, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin ülkelerinde gerçekleşen benzer gösterilerin şiddet yoluyla bastırıldığını öne sürerek, bu ülkelerin Müslüman ve küreselleşme karşıtı ülkelere olan tutumunu eleştirerek söz konusu tutumları ikiyüzlü olarak nitelendirmiştir. Savcılığın iddianamesinin ilgili kısmı aşağıdaki gibidir:

Gezi kalkışması eylemlerinin de izah olunan küresel düşünce içerisinde değerlendirilmesi gerekmekte olup, bu eylemlerin bir aşamaya kadar da başarılı olduğu, siyaseten eylemlerin amacı olarak görünen Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetini ve özellikle de Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı ....yıpratmak olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında, gezi kalkışmasının, silahlı terör örgütleri, legal ve legal görünümü illegal yapıları bünyesinde eritip kontrol altına alabilen,...toplumu amaçları doğrultusunda oluşturduğu algı ile yönlendirebilen, yapılar tarafından yönlendirilmiş ve teşvik edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. [Bu bağlamda], gezi kalkışmasının, ... iddianameye konu şüpheliler tarafından kurgulanarak... Dünyada mevcut siyasal yapıda, kendileri açısından müttefik veya stratejik ortak olarak gördükleri ancak anti demokratik yöntemler veya krallıkla yönetilen birçok ülkede bu olayların yaşanmaması hususu da iddia olunan bu savı desteklemektedir.

Yine iddianamemize konu olayda aşağıda izah edilecek hususlar da göz önüne alındığında, Gürcistan, Ukrayna, Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen gibi ülkelerde aynı şekilde başlayan eylemlerin mevcut siyasal yapıyı değiştirdikleri de dikkate alınarak...atılı suç açısından hazırlık hareketi boyutunda kalmadığı, icra hareketleri olduğu hususları da göz önüne alınmalıdır...."

2. İddianamenin ikinci kısmı

50. Savcılık, iddianamenin ikinci kısmında, başvuranın ve diğer şüphelilerin Gezi Parkı olayları öncesinde ve sırasında gerçekleştirmekle suçlandıkları eylemler ve ilgili olduğu değerlendirilen delilleri sıralamıştır. Savcılık, başvuranın Gezi ayaklanmalarını desteklediğini ve ülkede genel bir kaos yaratma hedefi doğrultusunda bu tarz eylemleri Anadolu’da yaymak ile sözde “sivil itaatsizliği” yaygınlaştırma amacı taşıdığını ileri sürmüştür. Savcılık delillerin, başvuranın yönetim kurulunun bir üyesi olduğu Açık Toplum Vakfı’nın Gezi olayları için mali destek sağladığını gösterdiğine hükmetmiştir. Ek olarak, savcılık başvuranın söz konusu bu olayları düzenlerken aktif olarak rol alan şahıslar ile gizli ve halka açık buluşmalar gerçekleştirdiğini ve bir medya kuruluşu kurmak amacıyla çeşitli şahıslar ile ilişkilerini geliştirdiğini savunmuştur.

51. Savcılık başvurana isnat edilen suçlara ilişkin olarak, Açık Toplum Vakfı tarafından yürütülen faaliyetlerin genel bir özetini sunmuş ve başvuranın dâhil olduğu “kollarının” emsali olmayan bir yapıya sahip olduğunu ve amaçlarının Hükümetin hareketlerini kısıtlamak olduğunu iddia etmiştir. Savcılık, G.S.’nin bu yapının dış kolunda olduğunu ve başvuranın bu kolunun ulusal düzeydeki lideri ve koordinatörü olduğunu kaydetmiştir. Bu bağlamda, Savcılık başvuranın özel bir televizyon kanalı kurmayı amaçladığına yönelik iddialarını yinelemiştir. Savcılık, başvuranın profesyonel aktivistler tarafından yürütülen “sivil itaatsizlik” eylemlerini genelleştirme ve “mağduriyet algısı” yaratma amacıyla Taksim Dayanışması’na sızan şahıslar ve diğer STK’lar aracılığıyla Gezi olaylarını yönlendirdiği sonucuna ulaşmıştır. Savcılık, bu operasyonun ana amacının Türk Hükümeti’nin yabancı ülkelerin baskıları sonucunda istifaya zorlanması ve eğer mümkünse bir iç savaşın oluşması için temelin hazırlanması olduğunu değerlendirmiştir (iddianamenin 92 ve 93. paragrafları).

Savcılık, başvuran ve diğer bazı sanıkların arasında geçen çeşitli telefon görüşmelerinin dökümlerini alıntılama ve sanıkların aşağıdaki eylemleri işlediklerini iddia etmiştir: şiddet içerikli olmayan eylemleri kasten ülke genelinde yaygınlaştırma amacıyla koordineli bir şekilde çalışma; “Taksim Dayanışması”nı kontrol etme ve yönetme; sanatkarlar ve siyasiler de dâhil olmak üzere çeşitli kişilerle toplantılar düzenleme; Avrupa Birliği, Avrupa Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) için çalışan şahıslarla toplantı yapma; Gezi olaylarına halk desteğinin verilmesini sağlamak amacıyla film ve video kayıtları gösterimi de dâhil olmak üzere sergiler ve yuvarlak masa toplantıları düzenlenmesine yardım etmek.

Savcılık, ayrıca, (sanıklardan biri olan oyuncu) M.A.A.’nın 2012 yılının Temmuz ayı ile 2013 yılının Nisan ayında hayali bir ülkenin halkının diktatörlerine karşı ayaklandığı “Mi-Minör” isimli bir tiyatro oyununda oynadığını belirtmiştir.

Savcılık, ek olarak, başvurunu “kızıl milyarder” ve “Türk G.S.” olarak resmeden günlük olarak medyada yer alan çeşitli makalelere atıfta bulunmuştur.

İddianamenin aynı kısmında, savcılık başvuran ve diğer sanıklar arasında aşağıdaki hususların konuşulduğu telefon görüşmelerinin dökümlerinden uzun alıntıları da sunmuştur: Gezi olayları sırasında gerçekleştirilen eylemlerin ilerleyişi, çeşitli ülkelerde gerçekleşen şiddet içermeyen hareketlerin bazılarının örnek olarak verilmesi, festivallere katılma ve çeşitli faaliyetlere fon sağlama, özellikle Açık Toplum Vakfı ve limited şirket olan Anadolu Kültür başta olmak üzere başvuranın liderlik ettiği STK’ların nasıl Gezi olayları hakkında film ve videolar ortaya koyabileceği ve *Video Occupy* isimli bir belgesel filminin hazırlanması hakkında konuşmuşlardır.

Özellikle, savcılık, 21 Haziran 2013 tarihinde gerçekleştirilen bir telefon görüşmesine atıfta bulunmuştur (159. sayfa). Söz konusu konuşmanın ilgili kısmı aşağıdaki gibidir:

“H.H.G.:.. Hani direniş kendi akışında gidiyor ve bir sürü yerde bir sürü acayip şeyler oluyor belki takip ediyorsunuzdur ...biraz ... yani muhtemelen yakın zamanda bunun ivmesinin düşmesi gibi bir risk olabilir. Toparlanamaması gibi bir risk olabilir biraz bu hareketi toparlamak hem genişletmek hem de derinleştirmek için ne yapabiliriz diye daha geniş bir kitleyle buluşalım... diye aynı ekiple konuştuk. ...

Başvuran: Tamam.

H.H.G.: Aslında ilk hedef ve böyle daha 40 kişilik bir ekip yine ilk ekibi de kapsayan ama Taksim Dayanışmayı Platformdan işte B.T.’yı falan da dâhil ettiğimiz...Anadolu’ya yaymak falan gibi fikirler var. ... Tamam, ben şimdi şu andaki bu geçici programı ve geçici katılımcı listesini size göndereyim...

Başvuran: Tamam.

H.H.G.: Ben sizden bir mail alayım . Hem bu programın süresini kısaltmak ile ilgili T.T. hocadan bir geri dönüş geldi hem de tarihini evirmekle ilgili, sizi de bu ekibin içinde görmek istiyoruz. ...

Başvuran: Tamam.

H.H.G.: Daha geniş ve daha temsil gücü de kuvvetli olan çünkü Taksim Dayanışma bütün bu kent formları oluyor bir türlü bu noktada birleşmiyor. Bir birleşik noktası olsa bunun gibi fikirler var

Başvuran: Katılıyorum

H.H.G.: Bir de genişletmek Anadolu’ya yaymak gibi fikirler var.

Başvuran: Katılıyorum.

H.H.G.: Biraz daha hareket planı çıksın her birimize ... bir toplantı planlıyoruz.

Başvuran: Tamam.

H.H.G.: Garaj İstanbul mekân verebilir, Yine belki Cezayir [İstanbul’da başvuran tarafından yönetilen bir restoran] konusunda sizden destek alabiliriz diye düşündük.

Başvuran: Cezayir sorun değil ayarlarız boşa tabi ayarlarız.

H.H.G.: Tamam. Ben şimdi şuanda bu programı ve katılımcı listesini size göndereyim.

Başvuran: Katılıyorum.

H.H.G.: Onun üzerinden konuşmaya devam edelim.”

Savcılık, başvuranın aşağıdaki amaçlar doğrultusunda Açık Toplum Vakfı'nın ve Anadolu Kültür'ün lideri sıfatıyla çeşitli faaliyetler yürüttüğünü iddia etmiştir: “Halk forumları” kurmak, Otpor hareketindeki düzenlenenler gibi şiddet içermeyen eylemleri gerçekleştirmesi için aktivistlerini eğitmek, Türkiye'ye biber gazının satılmasının yasaklanması için Avrupa Birliği ülkelerinin desteğini kazanma ve olaylar hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini bilgilendirme.

Savcılık, Anadolu Kültür tarafından gerçekleştirilen banka işlemlerini detaylı olarak gösteren MASAK raporunu alıntılıyarak bu belgelerin söz konusu şirketin azınlıklar, insan hakları ve sanat alanlarında çalışan STK'lara, ticari şirketlere ve şahıslara birçok banka havalesi yaptığını ve bu şirketin çeşitli Cibitas Vakfı, Columbia Üniversitesi ve Avrupa Konseyi de dâhil olmak üzere çeşitli vakıf, uluslararası kuruluş ve üniversitelerden mali destek aldığını ileri sürmüştür. Savcılık, Anadolu Kültür tarafından desteklenen 120 vakfın arasında olağanüstü halin ilan edilmesinin ardından FETÖ/PYD ile bağlantısı olduğunun öngörülmesi sebebiyle kapatılan bir vakfın da olduğunu kaydetmiştir.

Savcılık, başvurayı takip etme operasyonları sırasında başvuranın 16 Temmuz 2013 tarihinde Alman Konsolosluğunun hukuk danışmanı ile görüştüğünün tespit edildiğini belirtmiştir. Savcılık, ayrıca, diğer sanıklardan birinin (T.K.) 5 Temmuz 2013 tarihinde Fransız bir gazeteci ile görüştüğünü, başvuranın 26 Temmuz 2013 tarihinde Avrupa Parlamentosunun bir üyesi ile buluştuğunu ve Avrupa Birliği Avrupa Komisyonunun eski temsilcisi ile telefon görüşmesi gerçekleştirdiğini ileri sürmüştür. Savcılık, başvuranın bir akademisyen ile yaptığı telefon görüşmesinde Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin gerçekleştireceği bir ziyaretten de bahsettiğini eklemiştir.

Savcılık, ayrıca, başvuranın yeni bir medya kuruluşu kurma amacıyla gazeteciler ve iş adamları ile temasa geçtiğini ve fonlama almak için

özellikle Almanya, İngiltere başta olmak üzere Avrupa ülkeleri ve Guardian Vakfı (*Guardian Foundation*) ile temasa geçtiğini iddia etmiştir.

Savcılık, 25 Haziran 2013 tarihinde gerçekleştirilen telefon görüşmesini alıntılamıştır. Söz konusu telefon görüşmesinin ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“... O.E.: Yani inanılmaz bir akşam izlemiştir mutlaka televizyonlarda. Kartal’dan [İstanbul’da bir ilçe] buraya 30 bin kişi yürüdü .... İnanılmaz bir şey. Yani Mecidiyeköy’e kadar kim bunlar nerden bütün mahalleler ayakta. Şimdi de buralar her tarafta gaz yedik. Yine Taksim deyim bende bitmez bu.

Başvuran: Evet evet. Nasıl bir eylem, programlı halde yapmak. Yani zaten spontane bir şey oluyor. bir şey oluyor da biz bunu daha programlı bir eylem haline getirebilmek. Her hafta olacak.

O.E.: Aslında bunu planladık... İnsanlar durdurulamaz. Yani muhatabı yok. Demin Almanya’dan bir televizyon bağlantı yaptım onu dedim yani Tayyip Erdoğan bir şey diyecek hele şimdi bir de bugün mitingde konuşacak. Bakım ne diyecek. Yani insanlar pür dikkat bunu dinliyor ve ağzından çıkan her şey infial yaratıyor.

Başvuran: Evet. Daha konuşmadı demi?

...

Başvuran: Daha konuşmadı. Ama yani valinin bile açıklamaları yani şu an bir de can kayıpları artıyor. Bir tane 14 yaşında kızcağz şu an A. yanındaydı inanılmaz kötü oldular. Doktorlar hem de hayati tehlikesi çok ciddi diyor ki ...

Başvuran: ... Yani bu çok ciddi vahim bir durum. Bu son yapılanlar artık herhangi bir Türkiye’de ki otoriter şeylerin falan yani standartlarını aşan bir şey.

Savcılığa göre, başvuran o zamanın başbakanını bu konuşmada eleştirmiştir. Başvuran bu konuşmasında, başbakanın, gerçekte sadece uluslararası bir baskının mevcut olması söz konusuysen uluslararası komplo teorisini savunan bir popülist olduğunu söylemiştir. Başvuran, ayrıca, O.E.’nin “Hukuk ve Adalet” temalı haftalık toplantılar düzenlenmesi teklifini desteklemiş ve polis operasyonlarını eleştirmiştir.

Savcılık, başvuran ve diğer sanıklardan biri ve oyuncu olan M.M.A. arasında 6 Haziran 2013 tarihinde gerçekleştirilen bir konuşmaya da atıf yapmıştır. Savcılık, bu konuşmada bir futbol destekçisi grup hakkında konuşulduğunu ve başvuranın bu grubun desteklenmesi gerektiğini ve böylece söz konusu gösterilere farklı çevrelerden insanların katıldığının gösterileceğini söylediğini öne sürmüştür. Ek olarak, başvuranın polis şiddetini ve bu konuda Adalet Bakanlığı ile yaptığı konuşmayı aynı telefon görüşmesinde gündeme getirildiği belirtilmiştir.

52. Savcılık, “Taksim Dayanışması’nın” Gezi olayları sırasında medyaya verdikleri demeçlere, bu süre boyunca çeşitli STK’lar tarafından düzenlenen toplantılara ve Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde Gezi olaylarına desteklemek için yürütülen çeşitli faaliyetlere de atıfta bulunmuştur.

53. Savcılık, sanıklar ve FETÖ/PYD arasındaki iddia edilen bağa ilişkin olarak ise söz konusu bu örgütün Gezi olaylarını desteklediğini savunmuştur. Bu argümanı desteklemek adına, Savcılık aşağıdaki hususlara atıfta bulunmuştur:

-Başvuranın aşağıdaki beyanlarda bulunduğu 30 Aralık 2013 tarihli bir mesajı: “Şimdilik cemaate de hükûmete de ihtiyacımız var [söz konusu zamanda FETÖ/PYD örgütünün iddia edilen lideri olan Fetullah Gülen’in takipçilerini tanımlanmak için cemaat kelimesi kullanılmaktaydı]. Sayelerinde yolsuzlukları ve yargı içindeki örgütlenmeyi öğreniyoruz”

-sanıklardan biri olan ve [Türk makamları tarafından FETÖ/PYD örgütünün bir medya kolu olduğu düşünülen] günlük olarak basılan *Zaman* gazetesinde köşe yazarlığı yapan S.C.A. ile gerçekleştirilen bir telefon görüşmesi. Söz konusu bu görüşmede S.C.A. gazetenin Gezi olaylarına karşı tutumunu eleştirmiş ve aşağıdaki söylemleri dile getirmiştir: “Gezi olaylarını tamamen destekliyoruz....”;

-Açık Toplum Vakfı’nın eski başkanı olan A.H.A.’nın karşı tarafa “Hoca Efendinin [Fetullah Gülen] adamları ile yemek yiyeceğim” dediği tarihi verilmeyen bir telefon görüşmesi;

-sanıklar ve *Zaman* gazetesinde çalışan gazeteciler arasında gerçekleşen çeşitli telefon görüşmeleri;

-İddiaya göre 29 Mayıs 2013 tarihinde polis memurlarına Gezi Parkında bulunan çadırları yakmalarını ve göstericilere karşı biber gazı kullanmalarını emreden ve FETÖ/PYD ile bağlantısı olduğu şüphesiyle 20 Temmuz 2016 tarihinde kanun hükmünde kararname uyarınca görevinden alınan bir polis amirinin kovuşturulması.

Savcılık, ayrıca, tanık olarak sorgulanan, Gezi olayları sırasında başvuruları göstericiler arasında gördüğünü ve etrafındaki şahısların başvuranın tavsiyesini sorduklarını kaydeden bir polis memurunun (H.G.) ifadeleri ile başka bir tanık olan ve G.S.'nin, başvuranın ve birçok STK'nın Gezi olaylarını desteklediğini ve insan hakları ihlalleri bahanesiyle bu şahısların ülkede bir kaosa yol açmayı amaçladıklarını söyleyen M.P.'nin ifadelerinden alıntılama yapmıştır (bk. yukarıdaki 34. paragraf ve aşağıdaki 62. paragraf).

Ek olarak, savcılık, iddiasına göre Türkiye'yi uluslararası alanda zor durumda bırakmak için yapılan faaliyetleri de listelemiştir. Bunlar:

-Gezi olayları hakkında Brüksel'de bir serginin düzenlenmesi;
-Avrupa Parlamentosuna ibraz edilmesi amacıyla Gezi olayları hakkında bir raporun hazırlanması;

-Gösteriler sırasında biber gazı kullanılmasına ilişkin olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan bireysel başvuruların desteklenmesi

-İnsan Hakları Komiserliği ve Avrupa Konseyi Genel Sekreteri dâhil olmak üzere Avrupa Konseyinin çeşitli kuruluşları ile bilgi paylaşımı ve işbirliğinin yapılması hakkındaki telefon görüşmeleri;

-Uluslararası Af Örgütü tarafından hazırlanan çeşitli raporlara ilişkin telefon görüşmeleri.

54. Savcılık, iddianamenin aynı kısmında başvuran aleyhindeki delilleri herhangi belirli bir sıralamaya koymadan listelemiştir. Bu deliller aşağıdaki gibi sınıflandırılıp özetlenebilir:

İlk olarak, savcılık başvuranın 2001 ve 2006 yılları arasında Açık Toplum Derneği'nin danışmanlarından biri olduğunu ve söz konusu dernek ile G.S.'den fon alan Anadolu Kültür kuruluşlarının yönetim kurulunda yer aldığını kaydetmiştir. Daha sonrasında, savcılık Gezi olayları sırasında gerçekleştirilen çok sayıdaki telefon görüşmesinin dökümlerine atıfta bulunmuştur. Bu telefon görüşmeleri aşağıdaki hususlara ilişkin olarak yapılmıştır:

-Gezi olaylarına katılan göstericiler için gaz maskesi alınmasını amaçlayan halka açık para toplama kampanyası çerçevesinde bir banka hesabının açılması;

-Gezi Parkı'ndaki göstericilerin toplanabilmesi için bir masa sağlanması;

-Hükümet ile müzakere yapmaktan sorumlu olacak Gezi göstericilerinin temsilcilerinden oluşan bir grup kurma planları;

-konuşmacılar tarafından düzgün bir siyasetçi olarak değerlendirilen zamanın Adalet Bakanı ile gerçekleştirilen toplantılar;

-Gezi olayları sırasında gerçekleştirilen çok sayıda toplantının düzenlenmesi;

-Çeşitli yabancı uyruklu şahıslarla olan ilişkiler.

Savcılık, ayrıca, başvuranın bir telefon görüşmesinde Başbakanı bir yalancı olarak nitelendirdiğini iddia etmiştir.

Ek olarak, savcılık başvuran ve Taksim Dayanışması'nın bir üyesi olan B.T. arasında 31 Mayıs 2013 (Gezi Parkı'ndaki göstericilere karşı güvenlik güçlerinin müdahalede bulunmasının ardından, bu tarihte çok sayıda şiddetli karşılaşmalar yaşanmıştır) tarihinde gerçekleştirilen bir telefon görüşmesine de atıfta bulunmuştur. Söz konusu görüşmenin ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“... B.T.: Çok yaralı var, yoğun bakımda bir sürü insan var, her tarafı barikatladılar. Gitmiyorum orada değilim. Berbat bir vaziyet yani. Osman, Akillerden [Akil İnsan Heyeti, 2012 yılının sonuna doğru ve 2013 yılının Ocak ayında, çeşitli arka planlara sahip 63 kişiden oluşan bir gurup, “Kürt sorununa” barışçıl ve kalıcı bir çözüm

bulmak için başlatılan “çözüm süreci” olarak bilinen barış sürecini yürütmek amacıyla Hükümet tarafından kurulmuştur] arkadaşlarımız varsa yazalım ortak tepki versinler. Yani bu barış süreci ile birlikte gidecek bir durum değil artık, birilerinin...

Başvuran: Evet evetevet.

B.T.: Ben bir şey yazdım yolladım sana.

Başvuran: Bir de asıl yurt dışındakilere Cezayir’de bir Basın toplantısı yapalım, gazetecileri çağıralım.

...

Başvuran: Tamam. Ölü var mı dedin, ciddi mi?

B.T.: Ölü varmış şimdi, bir ölü var. Yani neden öldüğü belli değil, kalp krizi diyen var, ... Ama ölü var. Bu arada [Taksim] dayanışmadan bir metin çıkmak üzere, geceleyin, yani 5’te saldırı başlıyor. Oradaki insanlar arasından dört tane maskeli kişi polise taş atıp kaçıyor. Yani içeride provokasyon var ve şimdi dayanışma metni çıkıyor. [Bu belge söz konusu saldırının] hiçbir şekilde hiçbirimizin bileşenlerimizden birinden değildir [şeklinde açıklama yapacak]. polisten [taş atanların] bulunmasını istiyoruz diye. Hiçbir şekilde şiddet kullanmamış şeyler, orada olan halk.

...

B.T.: Ben kendim Akillere yazdım, L.’ye, M.’ye, O’ya falan. Belki Akillere baskı yapmamız doğru olur. Dünkü barış süreci için toplandılar. Hükümet halka savaş açıyor.

Başvuran: Evet evet. ...

Başvuran: Suç duyurularına devam etmek lazım. ...”

Savcılık, aynı zamanda, kaynağının iddiaya göre bilinmediği yabancı numaralardan gelen telefon görüşmelerine de atıfta bulunmuştur.

Savcılık, iddialarını desteklemek adına başvuran ile çeşitli arka planlara sahip şahıslar arasında geçen çok sayıda telefon görüşmelerinin olduğunu kaydetmiş ancak bu görüşmelerin başvurana isnat edilen suçlamalarla nasıl ilişkili olduğunu açıklamamıştır. Savcılık, özellikle başvuranın yaptığı aşağıda belirtilen telefon görüşmelerine atıfta bulunmuştur:

-*Libération* gazetesinde yayınlanması planlanan yazdığı bir makaleye ilişkin olarak bir gazeteci ve akademisyen olan A.F.I. ile gerçekleştirilen görüşme. Bu konuşma sırasında, başvuran “meşru” olan yaşam stilleri ve “meşru olmayan” yaşam stilleri arasında bir ayrıma gitmesi dolayısıyla Başbakanı ağır olarak eleştirmiştir. Bu görüşmeye göre Başbakanın partisinin üyeleri Başbakanın duruşu karşısındaki memnuniyetsizliklerini dile getirmiştir. Başvuran, Başbakanı başarılı faşist bir lider olarak tanımlanmış ve evlenmemiş çiftlere karşı bir taciz olasılığının mevcut olmasından bahsetmiştir. Başvuran aşağıdaki ifadeleri A.F.I. ile yaptığı görüşmede sarf etmiştir: “Bu herifi halletmeleri lazım [Tahminen iktidar partisinin üyeleri]”. Ek olarak, başvuran Türkiye’nin bir “diktatör rejimi” olduğunu ve Başbakanın, Cumhurbaşkanı olmasına izin verilmemesi gerektiğini savunmuştur.

İddianamede, söz konusu bu telefon görüşmesinin dökümleri alıntılanmıştır. A.F.I. başvurana 8 Kasım 2013 tarihinde saat 01.15’de telefon etmiştir. Söz konusu telefon görüşmesinin dökümü aşağıdaki gibidir:

A.F.I.: “Şey yapıyorum şimdi *Libération* bu *Radikal* [günlük olarak basılan *Radikal* gazetesinin eki olup entelektüeller tarafından yazılan makaleleri içermektedir] ikiye bir yazı yolladım Türkiye’nin imamı konusunda.

Başvuran: Tamam.

A.F.I.: Başlık temalı Erdoğan’la ilgili şimdi onun bir *Libération* bir versiyonunu daha, olayı anlatan bir şey lazım ... Onu gelecek hafta basacaklarmış onu hazırlıyorum ... Beni rahatsız [eden] en çok üzerinde düşündüğüm [şey] en tehlikeli kelime Erdoğan’ın kullandığı bu meşru hayat vardır gayrimeşru hayat vardır lafi.

Başvuran: Vallahi takip etmedim. Onu da mı demiş? ...” ....

A.F.I.: Onu Finlandiya’da dedi.

Başvuran: Vay vay. ... Onu kaçırdım.

A.F.I.: Evet onun üzerinde duracağım.... AKP’liler onu sınırlamaya çalıştıkça o yurt dışından sürekli bir kat daha söylüyor biliyor musun?

Başvuran: Evet.

A.F.I.: Yani AKP'liler de çok şaşkın durumdalar ... Yani delirmiş bu adam dedi bir tanesi bana ya.

Başvuran: Bu adam bir şey yaparsa yani bu tam bir şey haline gelir başarılı bir faşist lider ...

A.F.I.: Yasa.. çıkartamıyorlar.

Başvuran: Ya da hacir altına...

A.F.I.: ... çıkartamıyorlar“

Başvuran: Ya da hacir altına alınır. Yani ikisinden birisi.

A.F.I.: Evet yasa çıkartamıyorlar, ama bu adam nedeniyle başlarına yetmiş tane bela gelecek. İşgüzar Adana valisi gidip ev basacak işgüzar komşu gidip şikâyet edecek.

Başvuran: ... .. bela yani ... bize göre bela da yani bela diye görmüyor ki adam bunu.

A.F.I.: Hayır, ama şöyle şimdi bu olaylar çıktığı zaman da AKP'liler açısından işte buyurun yaşam tarzına müdahale bilmem ne diye bir dizi AKP'li dehşet içinde şu anda.

Başvuran: İşte onu söylüyorum yani ya AKP bunu şey...

A.F.I.: Ha öyle onlar hacir altına alacaklar ...

Başvuran: Bu herifi halletmeleri lazım bu saatten sonra çünkü ...

A.F.I.: Aynen.

Başvuran: Hani kızlı erkek oğlanlı kız beraber işte bilmem nerede bulundu diye [ortaya] çıkarsa zaten hayatı kayıyor.[Birisini] her türlü taciz etme yöntemi var Türkiye'de yani.

A.F.I.: Olmaz mı canım. Terör örgütüne sardırmaya çalışıyorlar şimdi iş sanki terör ... Kızlı erkekli olan yerlerde terör örgütü.

Başvuran: Evet.

...

A.F.I.: Ama buradan bayağı bakıyorum da bu sefer şeyler de çok rahatsız cemaat de çok rahatsız. Çünkü onlar da şey derdinde acaba buradan bu ışık evleri var ya onların öğrenci evleri[Fetullah Gülen ağının öğrenci evleri]

Başvuran: Hıhıhı

A.F.I.: Onlar da yasa dışı. Onlar öğrenci evleri kayıtlı pansiyon yurt gibi konumda değil ki.

Başvuran: Hıhıhı

A.F.I.: Şimdi bu dersanelerden sonra [Başbakan] bunları mı kafasına taktı bizi oradan mı vuracak endişesini taşıyorlar.

Başvuran: Evet, o da olabilir yani.

...

Başvuran: Yani öyle bir ortam ... Yani öyle bir ortam ki yani adam [Başbakana atıfta bulunduğu varsayılarak] resmen şey yapmak istiyor tam işte diktatörlük herhâlde bu başka ne olabilir ki? Yani tamam her konuya girmeyecek ama ilginç yani önemli gördüğü konularda...

A.F.I.: Kendisi için önemli gördüğü ahlaken bilmem veya siyaseten.

Başvuran: He yani istediğini yapmak istiyor.

A.F.I.: Evet.

Başvuran: Hani genel olarak biz yasalara uyarız muyarız ama yani.

A.F.I.: Evet, evet.

Başvuran: Bazı şeyleri de istediğimi yapayım artık yani bu kadar şey.

A.F.I.: Evet evetevet. Evet işte böyle Evet işte böyle

Başvuran: Yok yani, derse bunu hani ben Cumhurbaşkanı olacak falan diyordum bunu Cumhurbaşkanı da yaptırmamak lazım [Başbakana atıfta bulunduğu varsayılarak].

A.F.I.: Öyle gözüküyor ben onu düşünmeye başladım. Cumhurbaşkanı olduğunda çünkü ... bu sefer hükümeti taciz etmeye başlar.”

- 30 Mart 2014 tarihinde gerçekleştirilecek yerel seçimlerde Beyoğlu ilçesinde ortak muhalif bir aday çıkarılmasına ilişkin olarak Avrupa İnsan

Hakları Mahkemesinde eski bir hâkim olan siyasetçi R.T. ile yapılan görüşme;

- Söz konusu zamanda *Cumhuriyet* gazetesinde çalışan bir gazeteci olan A.E. ile gazetenin mali durumuna ilişkin olarak gerçekleştirilen görüşme (bu görüşme 2 Ekim 2017 tarihinde gerçekleşmiştir).

Savcılık, başvuranın 17 Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirdiği başlıca Avrupa Parlamentosu üyeleri, akademisyenler ve gazetecilerden oluşan AB Türkiye Yurttaş Komisyonundan (EUTCC) bir delegasyonun ziyaretinin düzenlenmesi [söz konusu ziyaret 13 ve 19 Şubat 2017 tarihlerinde gerçekleşmiştir] hakkında yapılan telefon görüşmesini de iddianameye dâhil etmiştir.

Ek olarak, savcı başvuranın 4 Ağustos 2015 tarihinde Youtube platformunda Web TV kanalına verdiği röportajın yanı sıra başvuranın diğer röportajlarına da atıfta bulunmuştur. Söz konusu röportajlarda başvuran aşağıdaki ifadeyi sarf etmiştir:

“Bundan sonra acaba (PKK) militanların silahlarını bırakmak için Türkiye’den ayrılmalarına ihtiyaç var mı?”

3. İddianamenin üçüncü kısmı

55. Savcılık, iddianamenin üçüncü kısmında özellikle sanıklar aleyhinde topladığı delillere atıfta bulunmuştur. Savcılık, kullanılan sembolleri delil kısmına dâhil etmiş ve bu semboller hakkında bilgi vermiş, Gezi olayları sırasında yayınlanan makaleleri alıntılamış ve vandalizm eylemlerinin yol açtığı zararların fotoğraflarını ibraz etmiştir.

Savcılığın iddianamesinin ilgili kısmı aşağıdaki gibidir:

“...tüm şüphelilerin ülkemizde gezi parkı olayları olarak anılan kalkışma meydana gelmeden çok önce, bu yönde dünyada çeşitli ülkelerde cereyan ettiği üzere mevcut yönetimi yıkma amacıyla çeşitli eğitimlerden de geçerek uygun ortamı buldukları 2013 yılı mayıs ayı itibariyle planlarını devreye soktukları, bu aşamada birbiri ile bağlantısız gözükse de legal, illegal ve legal görünümlü illegal yapıların aynı amaç

etrafında birleşerek faaliyetlere giriştikleri, vatandaşlarımıza şirin ve iyi huylu gözüken başta sözde şiddet içermeyen biçimde sahnelenen eylemlerle halkı sokağa dökmeye çalıştıkları, bu doğrultuda çok sayıda çağrı yaparak ve eylemlerine devlet birimlerinin sanki bir savaş anında imiş gibi müdahale ettiği yönünde de algı oluşturmak suretiyle kitlesel eylemlere katılımı arttırmaya çalıştıkları, daha sonrasında ise oluşan bu karmaşada sahada her daim eylem yapmaya müsait sol terör örgütlerinin bu faaliyetlerine uygun ortam sağlamak suretiyle 1960 ve 1980 darbelerinde olduğu gibi toplumu ve devleti kaos ortamına sokarak bu suretle de Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini Ortadan Kaldırmaya veya Görevini Yapmasını Engellemeye Teşebbüs ettikleri, oluşan bu ortamda dış ülke örneklerinde olduğu üzere en iyi ihtimalle hükümeti istifaya ve erken seçime zorlamak istedikleri, bu ihtimalin gerçekleşmemesi halinde ise bu defa Suriye ve Mısır örneklerinde olduğu üzere iç savaş ve darbe ortamına zemin hazırlamak gayretinde oldukları, ...u defa FETÖ/PDY silahlı terör örgütünün aynı hedefe ulaşmak amacıyla sahneye çıktığı, açıklanan gerekçelerle de şüphelilerin dosya içerisinde mevcut tüm deliller uyarınca atılı suçları işledikleri anlaşılmıştır.”

Savcılık, Ceza Kanunu'nda öngörülen cezaların başvurana ve diğer sanıklara verilmesini talep etmiştir.

56. Ağır Ceza Mahkemesi 4 Mart 2019 tarihinde iddianameyi kabul etmiş ve başvuranın mahkemeye gönderilmesine karar vermiş ve böylece yargılama süreci başlamıştır. Ceza yargılamaları halen söz konusu mahkemenin önünde derdest bulunmaktadır.

F. Başvuranın Anayasa Mahkemesi önündeki bireysel başvurusu

57. Başvuran 29 Aralık 2017 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvuran, diğerleri arasında Sözleşme'nin 5. maddesinin (makul bir şüphenin mevcut olmaması, ilgili ve yeterli gerekçelerin olmaması, soruşturma dosyasına erişimin açık olmaması, salınma başvuruları değerlendirilirken kamuya açık bir duruşmanın yapılmaması, vb.) ihlal edildiğini öne sürmüştür. Başvuran, ayrıca, özgürlüğünden mahrum bırakılmasının, insan hakları savunucularını hak ve özgürlükleri korumak adına yaptıkları faaliyetlerden caydırma amacı

taşıdığını kaydetmiştir. Başvuran özellikle Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinde belirtilen ivedilik koşuluna atıfta bulunarak, başvurusuna öncelik verilmesini talep etmiştir.

58. Adalet Bakanlığı, Anayasa Mahkemesi önünde görülen yargılamalar çerçevesinde 4 Ocak 2019 tarihinde savunmasını ibraz etmiştir.

59. Anayasa Mahkemesi, 22 Mayıs 2019 tarihinde başvuranın bireysel başvurusu için toplanmıştır. Anayasa Mahkemesi ertesi gün müzakerelerinden çıkan kararları internet sitesinde yayınlamıştır. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutuklanma emrinin hukuka aykırılığına ilişkin şikâyetinin kabul edilebilir olduğunu beyan etmiş fakat Anayasa'nın 19. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Ek olarak mahkeme, başvuranın tahliye talebi değerlendirilirken kamuya açık şekilde bir duruşma yapılmadığına ilişkin şikâyeti reddetmiştir.

60. Anayasa Mahkemesinin kararı 28 Haziran 2019 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Anayasa Mahkemesi başvurunun tutuklanması emrinin yasallığına ilişkin olarak, ona karşı beş oyla Anayasa'nın 19. maddesinin herhangi bir ihlalinin söz konusu olmadığına hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi bu kararı verirken, diğerleri arasında Gezi olayları sırasında işlenen çeşitli şiddet olaylarına, polis ve sivillerin hayatını kaybettiğine, binlerce insanın yaralandığına ve bu olaylardan sorumlu şahıslar aleyhinde açılan çeşitli ceza soruşturmalarına dikkat çekmiştir. Anayasa Mahkemesi, başvuranın sosyal statüsü dolayısıyla ve ulusal ve uluslararası temaslarını göz önünde bulundurarak başvuranın söz konusu gösterilerin şiddete dönüşebileceğinitahmin edebileceği bir konumda olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, -başvuranın tutuklanmasına ilişkin olan kararda ve iddianamede belirtilen (bk. kararın 67 ila 69. paragrafları)- aşağıdaki unsurların, başvuranın Gezi olayları sırasında işlenen şiddet eylemlerindeki sorumluluğu olduğu ve bu eylemlerin ana amacının Hükümeti devirmek olduğu yönünde kuvvetli bir şüpheye mahal verdiğini değerlendirmiştir: başvuranın H.H.G. ile gerçekleştirdiği

görüşmenin içeriği (bk. yukarıdaki 51. paragraf);başvuranın bir telefon görüşmesinde Gezi olaylarının siyasi sonuçlarından bahsetmesi; başvuranın, gaz maskelerinin de dâhil olduğu ekipmanları sağlayarak ve buluşmaların yapılacağı yeri tesis ederek göstericilere yardım etmesi; başvuranın toplantılar düzenlemesi ve bu toplantılara katılması; olayları destekleyen şahıslara maddi yardım sağlaması ve Gezi olayları için halk desteğinin sağlanması için çalışması. Anayasa Mahkemesi, söz konusu bu unsurlar ışığında, mevcut olgusal delillerin isnat edilen suçun işlendiğine dair kuvvetli bir şüpheyeye mahal verdiği tespitinin keyfi ya da gerekçelendirilmemiş olmadığına karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, başvuranın tahliye talebinin incelenirken kamuya açık bir şekilde duruşma yapılmamasına ilişkin şikâyeti hakkında, 1 Kasım 2017 tarihi (başvuranın tutuklandığı tarih) ile 30 Nisan 2019 (temsilcilerinin duruşmada hazır bulunduğu tarih) tarihleri arasında -on yedi aydan fazla bir süre-, başvuranın tutuklanma süresinin uzatılması hakkında karar vermekle yetkili mahkemeler önünde çıkarılmadığına dikkat çekmiştir. Başvuranın tazminat davası açma imkânı olduğunu ekleyen Anayasa Mahkemesi bu şikâyeti başvuranın olağan hukuk yolları tüketmediği gerekçesiyle kabul edilemez bulmuştur.

Azınlıkta olan muhalif görüş bildiren hâkimlerden üçü, özellikle dava dosyasında yer alan delilleri inceledikten sonra, mevcut davada başvuranın bir suç işlediğine yönelik kuvvetli delillerin bulunmadığına kanaat getirmişlerdir. Bu hâkimler, başvuranın Gezi olaylarına katılmış olmasının ve barışçıl gösterilere veya şiddet içermeyen eylemlere destek vermiş olmasının, herkesin bu tür eylemlere katılma hakkı olması sebebiyle, tek başına ceza hukuku kapsamında ceza gerektiren bir eylem olarak değerlendirilemeyeceği kanısına varmışlardır. Ayrıca, dava dosyasının başvuranın şiddet eylemlerine iştirak ettiğini tespit etmek için yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Söz konusu hâkimler ek olarak, Anayasa Mahkemesinin, Gezi olayları ile ilgili davalarda verdiği önceki kararlarda

birçok defa barışçıl toplanma hakkının ihlal edildiğine ve hatta şiddet eylemlerinde bulunmayan bir göstericiye karşı polisin orantısız güç kullanmasının barışçıl toplanma özgürlüğü hakkının kullanılması hususunda caydırıcı bir etkiye sahip olabileceğine kanaat getirdiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca başvuranın Gezi olaylarının ardından dört yıl boyunca tutuklu kalmasına yönelik eleştirilerini dile getirmişlerdir. Delillerin soruşturmanın ilk aşamasında toplanmış olduğunu ve davaya ilişkin belgelerde soruşturmanın sonraki aşamalarında yetkili makamların soruşturmanın seyrini değiştirebilecek kayda değer yeni deliller elde ettiğine yönelik bir bulgunun olmadığını özellikle vurgulamışlardır. Üç hâkimden ikisi, dosyada yer alan delillerin Türk Ceza Kanunu'nun 309 ve 312. maddeleri uyarınca ceza gerektiren suçların işlendiğini ispatlamadığı kanaatine varmıştır. Özellikle, işlendiği iddia edilen suçların maddi unsurlarından birinin “güç” veya “şiddet” kullanımını olduğunu altını çizmişlerdir.

Ayrıca, muhalif görüş bildiren dördüncü hâkim, başvuran aleyhindeki şüphelerin makul olup olmadığına hükmetmeden, kanıtların büyük bir kısmının 2013 yılında toplandığını belirtmiştir. Hâkime göre, bir sanığın olayların meydana gelmesinden sonra dört yıldan fazla bir süre boyunca tutukluluğuna hükmedilmesinin “gerekli” bir tedbir olarak değerlendirilememektedir.

Son olarak, muhalif görüş bildiren beşinci hâkim, çoğunluğun bireysel başvuruyu inceleme şeklini eleştirmiştir. Hâkim, Anayasa Mahkemesinin dava dosyasında yer alan delillerle suçun temel unsurları –yani “güç ve şiddet” ile “suç kastı”– arasındaki bağlantı hususunda bir karar vermiş olması gerektiğini vurgulamıştır. Anayasa Mahkemesinin ilgili içtihadına değinen hâkim, mahkemenin delilleri teker teker incelemiş olması gerektiğini ancak mevcut davada bu duruma aykırı olarak bütünsel bir yaklaşım benimsediğini belirtmiştir. Çoğunluk kararındaki temel sorunun, kendisine göre, tedbirin orantılılığı ile ilgili olduğunu eklemiş ve bir sanığın mevzubahis olayların ardından dört yıl boyunca tutuklu kalmasının orantılı

bir tedbir olarak değerlendirilemeyeceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, hâkim, mahkemelerin bu kararı haklı kılmak için basmakalıp sebepler sunduğunu değerlendirmiştir.

G. Başvuran tarafından sunulan diğer bilgiler

61. Başvuran, Mahkemeye Cumhurbaşkanının iki açıklamasını sunmuştur.

Bunlardan ilki, Cumhurbaşkanı tarafından 21 Kasım 2018 tarihinde muhtarlarla yapılan halka açık bir toplantıda yapılmıştır. Açıklamanın ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“Düşünebiliyor musunuz, Gezi olaylarında teröristlerin finans kaynağı olan bir kişi şu anda içeride. Onun arkasında kim var? Meşhur Macar Yahudisi G.S. Bu adam dünyada milletleri bölmek, parçalamakla adeta birilerini görevlendiren, parası bol ve bu paraları da bu şekilde tüketen birisidir. Türkiye’deki temsilcisi de aynı şekilde babadan zengin ve bu imkanlarını da bu ülkeyi parçalayıp, bölen işte bu özellikle terör eylemlerine karşı her türlü bu noktada desteği veren kişi...”

İkincisi ise G20 zirvesi sebebiyle yayınlanan basın açıklamasının ardından 3 Aralık 2018 tarihinde verilmiştir [20 Grubu (G20), Türkiye dahil olmak üzere on dokuz ülke ve Avrupa Birliği’nden oluşan bir forumdur, on üçüncü G20 zirvesi 30 Kasım ile 1 Aralık 2018 tarihleri arasında düzenlenmiştir]. Açıklamanın ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“Gezi’nin arkasında kimler olduğunu açıkladım. Dış ayağı G.S., iç ayağı Kavala’dır dedim. Kavala’ya para gönderenler belli. Şimdi vakfı kapatma kararı almışlar, Türkiye’den ayrılma filan bu tür şeyler geldi, gündemimize böylece oturdu.”

62. Başvuran ayrıca, M.P.’nin 22 Kasım 2018 tarihinde ilgili savcılığa verdiği ifadelerden bahsetmiştir (bk., özellikle, yukarıda 34, 35 ve 53. paragraflar). Başvuran, M.P.’nin bu ifadesinde, önceki ifadelerinin başvuran aleyhine ceza soruşturması başlatılmasına gerekçe olarak gösterilmesinden şikâyetçi olduğunu iddia etmiştir. Başvurana göre, M.P., akademik araştırması hakkında tartışmak amacıyla Emniyet Müdürlüğü mensupları ile

birçok kez görüştüğünü ve sorularına cevap verdiğini açıklamıştır. Ancak, ifadesinin suçlayıcı bir nitelikte olduğunu inkar etmiştir. M.P., meşru ve haklı olarak gördüğü Gezi olaylarında faal olarak yer aldığını ve polisin orantısız müdahaleleri sırasında yaralandığını belirtmiştir. Söz konusu gösterilerin uluslararası kuruluşlar tarafından yönetildiği ve finanse edildiğine yönelik bakış açısını reddetmiştir. Bu bağlamda, M.P., ifadeleriyle başvuran ve uluslararası bir komplo arasındaki bir bağlantıyı açığa çıkardığını inkar etmiştir.

63. Başvuran, Gezi protestolarının farklı bakış açılarından birçok akademik çalışmaya konu olduğunu ve bu çalışmalarının hiçbirinde olayların dış güçler tarafından tasarlanmış olduğuna yönelik bir ifadenin yer almadığını belirtmiş ve Gezi Parkı olayları ile ilgili yayımlanmış altı makaleyi Mahkemeye sunmuştur.

64. Başvuran ayrıca, diğerlerinin arasında, şu belgelere atıfta bulunmuştur:

- Venedik Komisyonu tarafından 110. genel kurul toplantısında kabul edilen “21 Ocak 2017 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen ve 16 Nisan 2017 tarihinde referanduma sunulan Anayasa değişikliğine ilişkin görüş” (Venedik, 10-11 Mart 2017),

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinin “Türkiye’de Demokratik Kurumların İşleyişi” başlıklı 2156 (2016) sayılı İlke Kararı (25 Nisan 2017).

H. Birleşmiş Milletler Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu

65. Hükümet, başvuranın, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliğine ve özellikle BM Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubuna (“Çalışma Grubu”) aynı iddialarla başvurduğunu ileri sürmüştür. Hükümet bu bağlamda Mahkemeye, 2 Kasım 2017 tarihinde Türkiye’ye gönderilmiş olan ve Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu Başkan Yardımcısı, azınlık sorunlarına dair BM Özel Raportörü, kültürel haklar alanında BM Özel

Raportörü, düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının desteklenmesi ve korunmasına ilişkin BM Özel Raportörü ve insan hakları savunucularının durumuna ilişkin BM Özel Raportörü tarafından imzalanmış olan “Özel usuller kapsamında acil ortak çağrı” başlıklı bir yazı tebliğ etmiştir.

66. Yazı, başvuranın yakalanması ve tutukluluğu ile ilgiliydi. Yazarlar, başvuranın tutukluluğu ile ilgili aldıkları bilgileri ve özellikle bu hususta Türkiye Cumhurbaşkanı tarafından 24 Ekim 2017 tarihinde yapılmış olan açıklamaları özetlemişlerdir. Başvuranın yakalanması ve tutukluluğu ile ilgili olarak kendilerine yönlendirilen bilgilere değinerek Hükümete, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9, 10 ve 14. maddeleri uyarınca başvuranın keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakılmaması ve bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından yargılanmasını sağlamak için gerekli tüm önlemleri alınması hususunda çağrıda bulunmuşlardır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi acil çağrıda, kendisine verilen yetkilere dayanarak, başvuranın özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ilişkin birkaç hususta Hükümeti görüşlerini belirtmeye davet etmiştir. Yazının ilgili kısmı aşağıdaki gibidir:

“Hükümete acil bir çağrının bildirilmesinin ardından, özgürlüğün alıkonulmasının keyfi olup olmadığına yönelik bir görüş belirtmek amacıyla Çalışma Grubunun davayı genel usulü aracılığıyla iletebileceği hususunda zataliniz Hükümeti bilgilendirmek isteriz.”

67. Hükümet, yukarıda belirtilen hususlar hakkındaki görüşlerini iletildiğini belirtmiştir.

Başvuran, kendi açısından, bu başvurunun bilgisi olmadan yapıldığını ve söz konusu yargılama sürecinde yer almadığını açıklamıştır.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMA

A. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

68. Anayasa'nın 19. maddesinin ilgili kısımları şu şekildedir:

Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

...

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

...

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir. ...”

B. Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri

69. Türk Ceza Kanunu'nun 309§1. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Cebir ve şiddet kullanarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirmeye veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önlemeye teşebbüs edenler ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılırlar.”

70. Sözleşme'nin 312§1 maddesi aşağıdaki gibidir:

“Cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini

yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs eden kimseye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir.”

C. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili hükümleri ("CMK")

71. CMK'nin tutukluluk ile ilgili hükümleri, *Agit Demir/Türkiye* (no. 36475/10, § 30, 27 Şubat 2018) ve *Mehmet Hasan Altan/Türkiye* (no. 13237/17, §§ 71-73, 20 Mart 2018) davalarında Mahkemenin verdiği kararlarda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

72. CMK'nin 100§§1 ve 2 maddesinin ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“1. Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama

kararı verilemez.

2. Aşağıdaki hallerde bir tutuklama nedeni var sayılabilir:

a) Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut

olgular varsa.

b) Şüpheli veya sanığın davranışları;

i. Delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme,

ii. Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma,

Hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa.

CMK'nin 100§3 maddesinde belirtilen bazı suçlar (“katalog suçlar”) hususunda, tutukluluk gerekçelerinin varlığına ilişkin olarak yasal bir karine bulunmaktadır. CMK'nin 100§3 maddesinin ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeni var sayılabilir:

a) 26 Eylül 2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;

...

11. Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar (madde 309, 310, 311, 312,

313, 314 ve 315. maddeler),

...”

CMK'nin 101. maddesinde tutukluğun uzatılmasına ve alternatif tedbirlerin yeterli olmayacağına yönelik gerekçelerin verilmesi öngörülmektedir.

D. 667 ve 668 sayılı kanun hükmünde kararname

73. Sırasıyla 23 Temmuz 2016 ve 27 Temmuz 2016 tarihlerinde peşi sıra yürürlüğe giren iki kanun hükmünde kararname (667 ve 668) ile bazı soruşturma tedbirleri ile usule ilişkin işlemlerde değişiklik yapılmıştır. İlk kanun hükmünde kararnamenin 6. maddesinin 1. fıkrasının (1) bendinde, tutukluluğun incelenmesi, tutukluluğa itiraz ve tahliye taleplerinin dosya üzerinden karara bağlanabileceği öngörülmektedir. İkinci kanun hükmünde kararnamenin 3§1(ç) maddesinde, tutukluların tahliye taleplerinin, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 108. maddesi uyarınca mahkeme tarafından en geç otuzar günlük sürelerle tutukluluğun resen incelenmesi ile birlikte dosya üzerinden karara bağlanacağı öngörülmektedir.

III. AVRUPA KONSEYİ BELGELERİ

74. İnsan hakları savunucularının korunması ve rolüne ilişkin Avrupa Konseyi belgeleri ile uluslararası metinler, *Aliyev/Azerbaycan* kararında (no. 68762/14 ve 71200/14, §§ 88-92, 20 Eylül 2018) öngörülmüştür.

Bakanlar Komitesi, özellikle, 6 Şubat 2008 tarihinde gerçekleştirilen 1017. toplantısında, insan hakları savunucularının korunması ve

faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik bir Avrupa Konseyi Bildirgesi kabul etmiştir. Bildirgenin ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ...

...

1. Avrupa Konseyi üye devletlerinde veya başka yerde, Devlet yetkilileri veya devlet dışı aktörler tarafından insan hakları savunucularının haklarına yapılan tüm saldırıları ve ihlalleri kınamaktadır;

2. Üye Devletleri:

(i) bireylerin, grupların ve derneklerin özgür bir şekilde, yasal bir temelde, uluslararası normlara uygun olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından yapılan kısıtlamalar haricinde herhangi bir kısıtlama olmaksızın insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasını desteklemek ve bunun için mücadele etmek amacıyla faaliyetlerini yürütmelerine olanak sağlayarak insan hakları savunucularının çalışmalarına elverişli bir ortam yaratmaya;

(ii) insan hakları savunucularını korumak, desteklemek ve onlara saygı göstermek ve faaliyetlerine saygı gösterilmesini sağlamak için etkili tedbirler almaya;

...

(vi) mevzuatlarının, özellikle örgütlenme, barışçıl toplantı ve ifade özgürlükleri hususlarında, uluslararası ölçekte benimsenmiş insan hakları normlarına uymasını sağlamaya ve, uygun olduğu hallerde, bu hususta Avrupa Konseyine danışmaya;

(vii) insan hakları savunucularının, uygulanabilir usuller uyarınca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Sosyal Haklar Komitesi ve insan haklarını korumaya yönelik diğer mekanizmalara etkili bir şekilde erişebilmelerini sağlamaya;

(viii) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi uyarınca başta Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi olmak üzere Avrupa Konseyi insan hakları mekanizmaları ve, bunun yanı sıra, ziyaretlerinde yardımcı olarak, yeterli cevaplar vererek ve talep edildiğinde insan hakları savunucularının durumları hakkında diyalog kurarak İnsan Hakları Komiseri ile iş birliği yapmaya;

...

davet etmektedir.”

75. Parlamenter Meclis, 26 Haziran 2018 tarihinde Avrupa Konseyi üyesi Devletlerde insan hakları savunucularının korunmasına yönelik 2225 (2018) sayılı İlke Kararını kabul etmiştir. Kararın ilgili kısımları şu şekildedir:

“1. Parlamenterler Meclisi; Avrupa Konseyi üyesi Devletlerde insan hakları savunucularının durumuna ilişkin 1660 (2009) ve 1891 (2012) sayılı İlke Kararlarını ve Avrupa Konseyi üyesi devletlerde insan hakları savunucularının rollerinin ve korumalarının güçlendirilmesine ilişkin 2095 (2016) sayılı İlke Kararını ve 2085 (2016) sayılı Tavsiye Kararı hatırlatmaktadır. Meclis, insan hakları savunucularının, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesine yönelik paha biçilmez çabasını takdir etmektedir. İnsan hakları savunucuları, “başkalarının hakları için çalışan kişilerdir.” Savunucular; avukat, gazeteci, sivil toplum kuruluşu üyesi ya da statüsü ne olursa olsun barışçıl ve yasal yollardan insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için çalışan bireyler ya da gruplardır.

...

3. Meclis, Avrupa Konseyi üyesi Devletlerin çoğunda insan hakları savunucularının çalışmalarını özgürce gerçekleştirebildiğini ve eylemlerini geliştirebilmek için elverişli şartların bulunduğunu kaydetmektedir. Bununla birlikte Meclis, son yıllarda insan hakları savunucularına karşı yapılan misillemelerde artış olduğunu belirtmektedir. STK tesciline ve fonlanmasına ilişkin yeni ve kısıtlayıcı hukuki düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. İnsan hakları savunucularının birçoğu adli veya idari bağlamda ya da vergilendirmeye ilişkin tacize, karalama kampanyalarına maruz kalmış; haklarında genellikle terör faaliyetleri veya milli güvenlik iddiaları ile ilgili belirsiz suçlamalar sebebiyle ceza soruşturmaları başlatılmıştır. Savunucuların bazıları tehdit edilmiş, fiziksel saldırıya uğramış, keyfi olarak yakalanmış, tutuklanmış ya da mahkûm edilmişlerdir. Suikasta uğrayanlar olmuştur. Sonuç olarak, insan hakları savunucularının hareket alanları gittikçe daralmakta ve tehlikeli bir hale gelmektedir.

4. Meclis, bu gelişmeleri kınamakta ve genellikle kendi güvenliklerini ve hayatlarını riske atarak; en savunmasız ve en çok baskı gören gruplar dahil olmak üzere (göçmenler, mülteciler ve ulusal, dini ya da cinsel azınlık grupları) başkalarının haklarının desteklenmesi ve korunması için çaba gösteren ve Devlet yetkililerinin dokunulmazlığı ve yolsuzlukla mücadele eden insan hakları savunucularına olan desteğini bir kez daha yinelemektedir. ....

5. Bu nedenle Meclis, üye Devletleri:

5.1. insan hakları savunucularının; özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, ifade özgürlüğü ve toplantı ile örgütlenme özgürlüğü dahil olmak üzere temel hak ve özgürlüklerine saygı duymaya;

5.2. insan hakları savunucularına karşı caydırıcı ve misilleme amacı taşıyan her tür eylemden kaçınmaya ve savunucuların devlet dışı aktörlerden gelecek taciz ve saldırılara karşı korumaya;

...

5.6. özellikle mevzuatı gözden geçirip uluslararası insan hakları normlarına uyumlu hale getirerek, insan hakları savunucularına ve diğer sivil toplum aktivistlerine karşı karalama kampanyalarından kaçınarak ve bu tür kampanyalar yürüten devlet dışı aktörleri kınayarak insan hakları savunucularının faaliyetleri için elverişli bir ortam sağlamaya,

5.7. insan hakları savunucularının kamusal hayata katılımının teşvik etmeye ve insan hakları savunucularının faaliyetlerine ve ek olarak temel hak ve özgürlüklere ilişkin yasal düzenlemelerin taslak aşamalarında savunuculara başvurulmasını sağlamaya;

5.8. insan hakları savunucularının çevrim içi ve diğer haberleşme yöntemlerinin keyfi olarak gözetlemekten kaçınmaya;

...

5.10. insan hakları savunucularına karşı yapılan zulüm ve misillemeleri bireysel olarak ele alabilmek adına Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri ile tam anlamıyla işbirliği yapmaya;

5.11. İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Beyannamesi'nin ve İnsan Hakları Savunucularının Korumasının Arttırılması ve Eylemlerinin Desteklenmesine İlişkin Bakanlar Komitesi Beyannamesi'nin kabulünden doğan yükümlülükler uyarınca insan hakları savunucularının korunmasına ilişkin yeterliliğin somut ölçütler sonucunda elde edilen sonuçlar ile yeterliliğini değerlendirmeye;

...

davet etmektedir.”

76. Bakanlar Komitesi tarafından 10 Ekim 2007 tarihinde 1006. Bakan Vekilleri toplantısında kabul edilen, Avrupa'da sivil toplum kuruluşlarının

yasal durumuna ilişkin CM/Rec (2007)14 sayılı Tavsiye Kararında, Komite STK'lerin önemini vurgulamıştır:

“Sivil toplum kuruluşlarının (STK), özellikle kamu bilincinin desteklenmesi, kamusal hayata katılım ve kamu yetkililerinin şeffaf olmasının ve hesap verebilirliğinin sağlanması aracılığıyla demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesine ve gerçekleştirilmesine sağladıkları katkı ve kültürel hayat ve demokratik toplumların toplumsal refahına sağladıkları yine aynı derece önemli katkının bilincinde olarak; ...

Kanunlarda ve kamu politikasında değişiklikler yapılmasını savunarak, ihtiyacı olanlara yardım ederek, teknik ve mesleki standartları detaylandırarak, ulusal ve uluslararası hukuk uyarınca mevcut yükümlülüklere uygunluğu denetleyerek toplumun farklı kesimleri ve kamu yetkilileri arasında bir iletişim aracı olarak hareket etmekten, kişisel tatmin ile diğerleriyle paylaşılan çıkarların takip edilmesi, desteklenmesi ve savunulması için imkan sağlamaya kadar çeşitlilik gösteren oldukça farklı faaliyetler aracılığıyla STK'lerin sağladığı katkıları kaydederek;

Birçok STK'nin var olmasının, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin 11. maddesi kapsamında üyelerinin örgütlenme özgürlüğünün ve ülkenin demokratik çoğulculuk ilkelerine olan bağlılığının bir ifadesi olduğunu göz önünde bulundurarak ...”

IV. ACİL ÇAĞRI USULÜ VE KEYFİ TUTUKLAMALAR ÇALIŞMA GRUBU

77. Çalışma Grubu önündeki usul için *Peraldi/Fransa* ((k.k.) no. 2096/05, 7 Nisan 2009) davasına bakınız.

78. Çalışma Grubu, bir kişinin keyfi olarak tutuklandığına ve tutukluluğun devamı halinde kişinin sağlığı, fiziksel veya zihinsel bütünlüğü ya da hayatına yönelik ciddi bir tehdidin oluşabileceğine yönelik yeterince güvenilir iddiaların mevcut olduğu durumlar hususunda bir “acil eylem” usulü oluşturmuştur. Söz konusu durumlarda, Çalışma Grubu, ilgili Devletin hükümetine diplomatik kanallar aracılığıyla, tutuklunun özgürlüğünden keyfi olarak yoksun bırakılmama, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil yargılanma ve yaşam ile fiziksel ve zihinsel bütünlük

haklarına saygı gösterilmesini sağlamak için uygun tedbirleri almasını talep ederek acil bir çağrı göndermektedir.

79. “Özel usuller”, BM İnsan Hakları Konseyinin bir ülkedeki belirli bir durumu ele almak veya dünyanın herhangi bir kesiminde ciddi insan hakları ihlallerine sebep olan belirli bir sorunu ele almak için oluşturulmuş mekanizmalardır. Bu mekanizmaların rolü, belirli ülkeler veya bölgelerdeki insan hakları hususları (ülke mekanizmaları) ya da dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen ciddi insan hakları ihlallerini (tematik mekanizmalar) incelemek, denetlemek ve bu doğrultuda tavsiye vermek ve rapor yazmaktır. Bu mekanizmalar aracılığıyla, özellikle, bireysel şikâyetlere cevap verilebilir, çalışmalar yürütülebilir, ilgili Devlete teknik iş birliği hususunda danışmanlık sağlanabilir veya genelavukatlık çalışmaları yürütülebilir. Bu faaliyetlerin bağlamında, bu mekanizmalarla genel olarak, insan hakları ihlallerine yönelik belirli iddialar hakkında bilgi alınabilir ve açıklık getirilmesi talep edilerek hükümete acil çağrı veya iddiaya ilişkin yazılar gönderilebilir.

V. TÜRKİYE’NİN DEROGASYON BİLDİRİMİ

80. Avrupa Konseyi nezdinde Türkiye Daimi Temsilciği, 21 Temmuz 2016 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterine derogasyon bildirimini göndermiştir. Bildirim metni *Mehmet Hasan Altan* kararında yer almaktadır (yukarıda anılan, § 81).

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. BAŞVURUNUN KAPSAMI

81. Hükümet; ilk olarak, Mahkemenin, başvuranın bireysel başvurusuna cevaben Anayasa Mahkemesinde görülen davanın Sözleşme’nin 5 § 4 maddesinin anlamı dahilinde “ivedilik” şartını karşılayıp karşılamadığına

yönelik Hükümetin görüşlerini sunmasını talep ettiğini gözlemlemiştir. Ancak, Hükümet, başvuranın 8 Haziran 2018 tarihli başvuru formunda bu hususta bir şikâyette bulunmadığını iddia etmiştir.

82. Başvuran bu iddiaya itiraz etmiştir.

83. Mahkeme, yerleşik içtihadı kapsamında, 34. maddede bir “iddia” veya şikâyetin Sözleşme’deki anlamıyla iki unsurdan – olgusal iddialar ve bu iddiaların temeli olan yasal argümanlardan – oluştuğunun belirtildiğini hatırlatmaktadır. Bu iki unsur iç içedir, zira şikâyete konu olan olaylar kanıt gösterilen yasal argümanlar ışığında; kanıt gösterilen yasal argümanlar da şikâyete konu olan olaylar ışığında dikkate alınmalıdır (bk. *Radomilja ve Diğerleri/Hırvatistan* [BD], no. 37685/10 ve 22768/12, § 110, 20 Mart 2018). Mahkeme önündeki bir davanın kapsamı, başvuran tarafından sunulan olaylarla sınırlı kalmaktadır. Mahkemenin kararını şikâyette yer almayan olaylara dayanarak vermesi halinde, davanın kapsamı dışında bir hükme varmış ve Sözleşme’nin 32. maddesinin anlamı dahilinde kendisine “ileilmeyen” hususlarda karara vararak yargı yetkisi dışında hareket etmiş olur. Böyle durumlarda, silahların eşitliği ilkesine duyulan saygıya ilişkin bir sorun da ortaya çıkabilir. Buna karşın, Mahkemenin, ‘hangi kanunun uygulanması gerektiğini mahkeme bilir’ (*juranovitcuria*) ilkesini uygulayarak, başvuranlar tarafından dayanak gösterilmemiş bir Sözleşme maddesi veya hükmüne dayanarak karar vermesiyle şikâyete konu olan olayları tekrar tanımlaması halinde, Mahkeme bir davanın kapsamı dışında bir karara varmış olmaz (*aynı kararda*, §§ 123-124).

84. Mahkeme, başvuranın şikâyetini, 8 Haziran 2018 tarihinde Mahkemeye yaptığı başvurusunda, açıkça Sözleşme’nin 5 § 4 maddesine dayanarak bu hüküm kapsamında, aşağıdaki şekilde ifade ettiğini gözlemlemektedir:

“Başvuranın tutukluluğuna dayanak teşkil eden belgelere ulaşamamaktadır... Bu durum... silahların eşitliği ilkesinin alenen ihlal edilmesidir. Buna rağmen, Sulh Ceza Mahkemesi, bu dava dosyasına dayanarak başvuranın tutukluluğunun uzatılması için

yapılan başvuruları incelemiştir ve başvuranın tutukluluğu 7 aydan fazla bir süreye ulaşmıştır ... Başvuran bu nedenle, Anayasa Mahkemesine başvurmuş, ancak süratle bir karara varmış olması gereken bu mahkeme henüz bir karara varmamıştır. Dolayısıyla, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuruda bulunmak bir gereklilik haline gelmiştir.”

85. Bu durum, başvuranın yalnızca Sözleşme'nin 5 § 4 maddesine atıfta bulunmakla kalmayıp aynı zamanda Anayasa Mahkemesinin “süratle bir karara varmış olması gerektiğini” belirttiğini göstermektedir. Ayrıca, Mahkemeye sunduğu görüşlerinde başvuran, ivedi bir şekilde inceleme yapması gereken Anayasa Mahkemesinin, bireysel itirazını yapmasının ardından on altı ay geçmiş olmasına rağmen henüz bir karara varmadığını ifade etmiştir. Mahkemeye göre, davanın koşulları ışığında, bu durumun, bireysel başvurunun etkisizliği hakkındaki argümanlarla örtüşmesi oldukça normaldir. Bu husus, başvuranın bu şikâyetini belirtmediği anlamına gelmemektedir.

Bu nedenle Mahkeme, başvuranın Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi kapsamında şikâyette bulunduğu kanaatine varmaktadır. Dolayısıyla, Hükümetin davanın kapsamına ilişkin ilk itirazları reddedilmiştir.

II. TÜRKİYE'NİN SÖZLEŞME'Yİ ASKIYA ALMASI İLE İLGİLİ İLK SORU

86. Hükümet, öncelikle, başvuranın tüm şikâyetlerinin, Sözleşme'nin 15. maddesi uyarınca Avrupa Konseyi Genel Sekreterine 21 Temmuz 2016 tarihinde bildirilen askıya alma tedbirine uygun olarak incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu hususta Hükümet, Sözleşme'de yer alan askıya almahakkını kullanarak Türkiye'nin Sözleşme'nin hükümlerini ihlal etmediğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, askeri darbe girişiminin sebep olduğu risklerin ulusun varlığını tehdit eden genel bir tehlikeye neden olduğunu ve devlet yetkilileri tarafından tehlike karşısında alınan

tedbirlerin, kesin olarak durumun sebep olduğu gereklilikler olduğunu belirtmiştir.

87. Başvuran, Sözleşme'nin 5 ve 18. maddelerinin ihlal edildiğini ileri sürmüş ve Hükümetin Gezi olaylarının 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi ile bağlantılı olduğu argümanına itiraz etmiştir. Ayrıca, olağanüstü hâl Temmuz 2018'de kaldırılmasına rağmen keyfi tutukluğunun devam ettiğini ve halen bir hâkim karşısına çıkarılmadığını vurgulamıştır.

88. Mahkeme, başvuranın, söz konusu askıya alma tedbirinindavanın koşullarına uygulanabilirliğine ilişkin iddiasını göz önünde bulundurmaktadır. Başvuran hakkında şüphelerin oluşmasına sebep olan Gezi Parkı olayları ile ilgili olgular (Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesi), olağanüstü hâl ilanından çok daha önce gerçekleşmiştir. Ek olarak, başvuranın tutukluluğu, 18 Temmuz 2018 tarihinde olağanüstü hâlin kaldırılmasının ardından birçok defa uzatılmıştır.

Bu noktada, Mahkeme, *Mehmet Hasan Altan* (no. 13237/17, § 93, 20 Mart 2018) kararında, askeri darbe girişiminin, Sözleşme anlamı dahilinde, "ulusun varlığını tehdit eden genel bir tehlikenin" varlığını ortaya koyduğu kanaatine vardığını hatırlatmaktadır. Koşulların mevcut davada alınan tedbirleri kesin olarak gerektirip gerektirmediği ve bu tedbirlerin uluslararası hukuk kapsamında yer alan diğer yükümlülüklerle uyumlu olup olmadığı hususunda ise, Mahkeme, başvuranın şikâyetlerinin esasını incelemenin gerekli olduğu kanaatindedir ve bu incelemeyi aşağıda yapmaktadır:

III. HÜKÜMETİN İLK İTİRAZLARI

89. Mahkeme; Hükümetin, Sözleşme'nin 35 § 2 (b) maddesinin anlamı dahilinde başvuranın şikâyetlerini uluslararası başka bir soruşturma veya çözüm merciine sunduğunu ve iç hukuk kapsamında başvurabileceği hukuk yollarını tüketmediğini iddia ettiğini kaydetmektedir.

A. Sözleşme'nin 35 § 2 (b) maddesi kapsamındaki itiraz

90. Hükümet, Sözleşme'nin 35 § 2 (b) maddesinin anlamı dahilinde başvuranın şikâyetlerini uluslararası başka bir soruşturma veya çözüm mercii olan Birleşmiş Milletler Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubuna ("Grup") sunduğunu ileri sürmüştür. Sözleşme'nin 35 § 2 maddesinin ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

"... 2. Mahkeme, 34. madde çerçevesinde sunulan herhangi bir bireysel başvuruyu aşağıdaki durumlarda ele almayacaktır:

...

(b) Mahkeme taraflarından önceden incelenmiş ya da uluslararası başka bir soruşturma veya çözüm merciiine sunulmuş bir dava ve esası bakımından aynı olan ve ilgili yeni bir bilgi içermeyen başvurular.

91. Başvuran, Hükümetin argümanına itiraz etmiştir. İlk olarak, somut başvurunun konusunun Grup tarafından ele alınandan farklı olduğunu ileri sürmüştür. Başvuran, her halükarda, Gruba yapılan başvurunun üçüncü şahıslar tarafından yapıldığını ve kendisinin herhangi bir uluslararası organa bireysel başvuruda bulunmadığını eklemiştir. Başvurana göre, davanın kendi kontrolü dışında veya üçüncü şahısların inisiyatifıyla açılması ve yürütülmesi, kendisini Mahkemeye başvurma hakkından yoksun bırakamaz.

92. Mahkeme, Grup önündeki usulü daha önce incelediğini ve bu Çalışma Grubunun Sözleşme'nin 35 § 2 (b) maddesinin anlamı dahilinde hakikaten "uluslararası bir soruşturma veya çözüm mercii" olduğu sonucuna vardığını gözlemlemektedir (bk. yukarıda anılan *Peraldi*)

93. Somut davada Mahkeme, öncelikle, başvuranın tutukluğuna ilişkin üç BM Özel Raportörüne ve Grup Başkan Yardımcısına gönderilen yazının, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından uygulamaya konulan özel usulün bir parçasını oluşturduğunu kaydetmektedir (bk. yukarıda 78-79. paragraflar). Kuşkusuz, 2 Kasım 2017 tarihli ilgili yazıda belirtildiği üzere, acil bir çağrı, Grubun özgürlükten yoksun bırakılmanın keyfi olup olmadığı

hususunda görüş belirtmesi istenecek normal bir usulün başlamasına yol açabilir (bk. yukarıda 66. paragraf). Ancak, Grubun böyle bir usul başlatıp başlatmadığı tespit edilmemiştir.

94. İkinci olarak, Mahkeme, başvuranın veya yakın akrabalarının Birleşmiş Milletler organlarına herhangi bir başvuruda bulunup bulunmadığının (karşılaştırın, yukarıda anılan, başvuran yerine kardeşinin Çalışma Grubuna başvurarak başvuranın durumunun incelenmesini talep ettiği *Peraldi* (k.k.) kararı) veya aktif olarak bu organlar nezdinde usullere dahil olup olmadıklarının tespit edilmediğini gözlemlemektedir. Bu bağlamda, Mahkeme, içtihadı kapsamında, iki kurum nezdinde şikâyetle bulunan kişilerin farklı olması kaydıyla (bk. *Folgerø ve Diğerleri/Norveç* (k.k.), no. 15472/02, 14 Şubat 2006) Mahkemeye yapılan “başvurunun”, “esas bakımından aynı” olarak değerlendirilemeyeceğini hatırlatmaktadır.

95. Hükümetin Sözleşme’nin 35 § 2 (b) maddesi kapsamındaki itirazı dolayısıyla reddedilmelidir.

B. İç hukuk yollarının tüketilmediğine yönelik itiraz

96. Hükümet, başvuranın başvurabileceği iç hukuk yollarını tüketmemiş olduğunu ileri sürmüştür. Başvuranın, Anayasa Mahkemesine 29 Aralık 2017 tarihinde bireysel bir başvuruda bulunduğunu ve davanın hükümetin görüşlerini sunduğu tarihte bu mahkeme önünde derdest olduğunu belirtmişlerdir. Hükümet, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi nezdindeki bir başvurunun sonucunu beklemeden Mahkemeye başvurmanın, kendisine göre, Sözleşme’nin ve Sözleşme ile sağlanan bireysel koruma sisteminin temel ilkelerinden biri olan ikincillik ilkesine uyumlu olmadığını belirtmiştir. Ayrıca, bu ilkeye saygı duyulmaması halinde, ulusal mahkemelere temyiz başvurusu yapılmadan Mahkemeye çok sayıda başvurunun yapılacağını ileri sürmüştür. Hükümet, bu durumun, Sözleşme’de sağlanan koruma sisteminin etkililiğinin zayıflamasına sebep

olabileceğini ve Mahkemeye olan kamu güvenine zarar vereceğini değerlendirmiştir.

97. Ek olarak, Hükümet, Mahkemenin Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurulara ilişkin usulü birçok defa incelediğini ve 5. madde kapsamındaki şikâyetler hususunda etkili bir iç hukuk yolu olduğunu kabul ettiğini ifade etmiştir (Hükümetin atıfta bulunduğu diğer davalar arasında, *Mercan/Türkiye* (k.k.), no. 56511/16, §§ 21-30, 8 Kasım 2016)

98. Başvuran, “ivedilik” gerekliliğinin altını çizerek, bu argümana itiraz etmiş ve bireysel başvurusunun incelenmesi için harcanan zamanın dikkate alınması halinde bu hukuk yolunun etkililiğini kaybettiğini ileri sürmüştür.

99. Mahkeme, öncelikle, tutukluluğun hukukiliğini ve doğru bir şekilde yürütülmesine yapılan bir itirazın konu olduğu bir başvurunun incelenmesine harcanan sürenin, tek başına, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi nezdindeki usulün etkililiğine ilişkin bir sonuca varmak için yeterli olmadığını kaydetmektedir. Şüphesiz, Hükümetin vurguladığı üzere, ikincillik ilkesi, bir Devletin yargı alanına giren her şahsa Sözleşme tarafından sağlanan hak ve özgürlükleri güvence altına alma nihai amacıyla, Mahkeme ve üye Devletler arasında bir güç dağılımı normunu kapsamı altına almaktadır. Başka bir deyişle, Sözleşme’nin 1. maddesi uyarınca, insan haklarının asıl garantörleri ulusal makamlardır ve bu makamlar Mahkemenin denetimine tabidir. Bireylerin haklarının hızlı, etkin ve dolayısıyla (*a priori*) etkili bir şekilde korunması adına, ikincillik ilkesi üye Devletlerin ana sorumluluğunu meşrulaştırmaktır. Ulusal koruma sisteminin, genellikle müdahale etmesi uluslararası bir hâkimden daha uygun olan ulusal yargı makamlarına güven duyulması anlamına gelmesi sebebiyle, ana garantörleri nihai olarak ulusal makamlar olan hakların etkililiği fikrini kapsamaktadır. Ulusal koruma sisteminin Sözleşme’nin 5. maddesi kapsamındaki şikâyetlere etkili bir şekilde cevap verememesi halinde, Mahkeme genel veya davaya özel bir sonuca varabilir.

100. Mahkeme ayrıca, iç hukuk yollarının tüketilip tüketilmediğine ilişkin değerlendirmenin, normal şartlarda, Mahkemeye başvurunun yapıldığı tarih esas alınarak gerçekleştirildiğini hatırlatmaktadır. Ancak, Mahkeme, belirli bir hukuk yolunun son aşamasına, Mahkemeye başvuru yapıldıktan sonra ancak kabul edilebilirliğine yönelik yapılan değerlendirmeden önce varılabileceğini kabul etmektedir (bk. yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, § 107). Bu bağlamda, Mahkeme, Sözleşme'nin 5. maddesi kapsamında Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuru yolu hususunun hâlihazırda özellikle *Koçintar/Türkiye* ((k.k), no. 77429/12, 1 Temmuz 2014) davasında incelenmiş olduğunu belirtmektedir. Söz konusu davada Mahkeme, ilgili hukuk yolunu inceledikten sonra, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolunun başvuranın Sözleşme'nin 5. maddesi kapsamındaki şikâyetleri bakımından uygun telafi sağlayabilecek nitelikte olmadığına veya makul bir başarı şansı sunmadığına işaret eden herhangi bir materyalin elinde bulunmadığını tespit etmiştir (bk. yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, § 132).

101. Mahkeme, somut davada, Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurunun etkililiği hususunda yukarıda belirtilen sonuçtan ayrı bir sonuca varmasını gerektirecek bir durum bulunmadığı görüşündedir.

102. Özetle, Mahkeme, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunan başvuranın, söz konusu mahkemeye, iddiaya konu ihlale bir çözüm sunma imkânı verdiğini kaydetmektedir. Anayasa Mahkemesi, kararını 28 Haziran 2019 tarihli Resmi Gazetede (bk. yukarıda 60. paragraf), Mahkeme davanın kabul edilebilirliği hakkında bir karara varmadan önce yayınlamıştır.

Dolayısıyla, Mahkeme, Hükümetin bu itirazını reddetmiştir.

IV. SÖZLEŞME’NİN 5 §§ 1 VE 3 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

103. Başvuran, keyfi olarak gördüğü ilk tutuklanması ve devam eden tutukluk halinden şikâyetçi olmuştur. Tutukluluğunu gerektirecek bir suç işlediğine yönelik makul bir şüpheye gerekçe olabilecek delillerin olmadığını ileri sürmüştür. Ek olarak, tutuklamaya ve tutukluğun devamına hükmeden kararlar için yerel mahkemelerin verdikleri gerekçelerin yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Başvuran, bu hususta, ilgili kısımları aşağıda verilen Sözleşme’nin 5 §§ 1 (c) ve 3 maddesinin ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur:

“1. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

...

Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;

...

3. İşbu maddenin 1 (c) fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir hâkim veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Serbest bırakma, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.”

104. Hükümet, bu iddiaya itiraz etmiştir.

A. Kabul edilebilirlik hakkında

105. Mahkeme, söz konusu şikâyetlerin Sözleşme’nin 35 § 3 (a) maddesinin anlamı dâhilinde açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve başka

herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle de bağdaşmadığı kanaatindedir. Bu sebeple Mahkeme, şikâyetlerin kabul edilebilir olduğunu beyan etmektedir.

B. Esas hakkında

1. Tarafların beyanları

(a) Başvuran

106. Başvuran, isnat edilen suçları işlediği konusunda tarafsız bir gözlemciyi ikna edebilecek herhangi bir olgu veya bilginin var olmadığını ileri sürmüştür. Hükümetin, tutukluluğunu haklı göstermek için sunduğu deliller yüzeyseldir ve tutarlılık göstermemektedir. Yetkililerin kötü niyetle ve yetkilerini kötüye kullanarak hareket ettiği görüşünde olan başvuran, ilk tutuklanmasının ve tutukluluğunun uzatılmasının yalnızca kanun dışı olmakla kalmayıp aynı zamanda keyfi olduğunu iddia etmiştir. Başvurana göre, suçlamalarla soruşturma makamlarının elde ettiği ve dava dosyasına eklediği deliller arasında hiçbir bağlantı yoktu.

107. Başvuran, Mahkemenin dikkatini, Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesine ilişkin iddianamenin tutukluluğunun başlamasından on altı ay sonra sunulmuş olduğuna çekmiştir. Bu gecikmenin, tutukluluğunu haklı gösterebilecek güvenilir delillerin var olmadığını gösteren bir diğer unsur olduğu kanaatine varmıştır. Ayrıca, o ana kadar, Türk Ceza Kanunu'nun 309. maddesi kapsamındaki suçlamaya yönelik bir iddianamenin sunulmadığını vurgulamıştır.

108. Başvuran, tutuklanmasının ardından, suçlamaları haklı çıkarabilecek hiçbir delilin ele geçirilmediğini iddia etmiştir. Kendisi aleyhine sunulan tek delilin, ilgili kanunun ihlal edilmesiyle elde edilen telefon görüşmelerinin kayıtları olduğunu ileri sürmüştür. Soruşturma makamlarınca darbe girişiminin azmettiricilerinden birisi olduğu düşünülen H.J.B. ile arasında olduğu iddia edilen “yoğun bağlantı”, darbe girişimine

ilişkin suçlamalara dayanak oluşturan ana delili teşkil etmiştir. Ancak, söz konusu kişiyle 2000 yılından bu yana kesin olarak tanışıyor olsa da, aralarında böyle bir bağlantınınolduğunu veya telefon görüşmeleri yaptığını inkar etmiştir. Başvuran, bu iddianın, kendi cep telefonu ile H.J.B.'nin cep telefonunun aynı baz istasyonuna sinyal gönderdiği bilgisine dayandığını öne sürmüştür. Aslında, söz konusu baz istasyonu, birçok otelin ve başvuranın ofisinin bulunduğu geniş bir semti kapsamaktadır. Başvurana göre, dava dosyasında görüldüğü üzere, cep telefonu söz konusu tarihte dinlenmekte olması ve dolayısıyla, böyle yoğun bir münasebetin hakikaten gerçekleşmiş olması durumunda soruşturma makamlarının doğrudan delil elde edebilecek konumda olması sebebiyle, sadece bu hususun iddia makamının argümanını kanıtlayamadığını göstermiştir.

109. Hükümet tarafından alıntılanan tanık M.P. hususunda, başvuran, öncelikle avukatının M.P.'yi sorgulama hakkına sahip olmadığını ve kimliğinin gizli tutularak cezai soruşturma sırasında avukatına bildirilmediğini belirtmiştir. Bu bağlamda başvuran, Mahkemenin içtihadına değinerek gizli tanıkların ifadelerinin sadece savunma haklarına saygı duyulması halinde bir kişiyi tutuklama kararını haklı çıkarmak için kullanılabileceği sonucuna varmıştır. Bu durumda mevcut davada geçerli olmamıştır. Başvuran, savcılığa verdiği 22 Kasım 2018 tarihli ifadesinde (bk. yukarıda 62. paragraf) yine aynı tanığın başvuran ile uluslararası bir komplo arasındaki bağlantıyı açığa çıkardığını inkar ettiğini iddia etmiştir.

110. Başvuran, bir polis memurunun ifadelerinin iddianamede yer aldığını belirtmiştir. Ancak, aynı belgede davacı olarak değinilen bu tanık, A.İ.K. adlı göstericiyi hukuka aykırı olarak öldürmekten hüküm giymiştir. Söz konusu gösterici, Gezi olayları sırasında Eskişehir'de kendisine karşı uygulanan polis şiddeti sonucu hayatını kaybetmişti.

111. Başvuran beyanında, Hükümetin ve savcılığın beyanlarının tutarsızlık gösterdiğini belirtmiştir. Hükümet, Gezi olaylarının parkın geleceği hakkında alınan kararlara ve güvenlik güçleri tarafından güç

kullanımına karşı çıkan bir hareketle başladığını kabul etmiştir (bk. yukarıda 17. paragraf). Savcılık ise, bu olayların, önceden belirlenmiş bir senaryoya uygun olarak başvuran ve uluslararası aktörler tarafından tasarlanmış ve sahnelenmiş bir ayaklanma olarak değerlendirmiştir.

112. Son olarak, başvuran, sivil toplumla iş birliği içerisinde yürüttüğü büyük projeler bağlamında gösterdiği üzere demokrasiye ve hukukun üstünlüğüne olan bağlılığı ve sadakati ile sivil toplum kuruluşlarıyla Devlet kuruluşları arasındaki iş birliğine verdiği önemle bilindiğini belirtmiştir. Gezi olaylarına katılan milyonlarca kişi arasında sadece bir gösterici olduğunu ve darbe girişimi ya da bu girişimi organize ettiği değerlendirilen grupların herhangi biri ile bağlantısı olmadığını ileri sürmüştür.

(b) Hükümet

113. Hükümet, başvuranın tutuklanması ve tutukluluğunun uzatılmasının yerel mevzuata uygun olduğunu ifade etmiştir. Başvuranın, iki ayrı suç işlediğine yönelik ciddi dayanaklar olması sebebiyle 1 Kasım 2017 tarihinde Sulh Ceza Mahkemesi tarafından tutuklandığını belirtmiştir. Başvuran; ilk olarak, Hükümete göre, Hükümeti devirmeyi amaçlayan, tüm terör örgütleri tarafından aktif bir şekilde desteklenen ve kamuoyunda “Gezi olayları” olarak bilinen gösterilerin azmettiricisi ve lideri olmakla, ikinci olarak ise, darbe girişimine katılmakla suçlanmıştır.

114. Hükümete göre, Sulh Ceza Mahkemesi, tutukluluk hükmünde, başvuranın isnat edilen suçları işlediğinin varsayılması için ciddi dayanak noktalarının olduğuna kanaat getirmiştir. Söz konusu mahkeme bu sonuca varırken, telefon görüşmelerinin dökümleri, fiziki takip raporları, dijital inceleme raporları, fotoğraflar, başvuranın ifadesi, açık kaynaklardan elde edilen bilgiler ve tanık ifadelerinin de yer aldığı soruşturma dosyasındaki birtakım delillerin yanı sıra, yine aynı dosyada bulunan arama ve el koyma raporlarını incelemiştir.

115. Hükümet, “Gezi olayları” hususunda, İstanbul Başsavcılığının cezai bir soruşturma başlattığını ve bu bağlamda yargı makamlarının başvuranın telefon görüşmelerinin dinlenmesine karar verdiğini ifade etmiştir. Ayrıca, başvuran aleyhine yürütülen soruşturmanın bir parçası olarak, M.P. olarak bilenen tanığın ifadelerinin 31 Ekim 2017 tarihinde alındığını ve bu tanığın başvuranın “Gezi olaylarına” olan ilgisine ilişkin ifade verdiğini belirtmiştir.

116. Hükümet, ek olarak, başvuranın ve bulunduğu kişilerin fotoğraflarının, yetkili mahkemeler tarafından hükmedilmiş olan yetkili fiziki takip operasyonu sırasında çekildiğini ve başvuranın “Gezi olayları” ve darbe girişimi ile bağlantısı olan kişilerle birçok defa görüşüğünü tespit etmenin bu fotoğraflar aracılığıyla mümkün olduğunu belirtmiştir.

117. Hükümete göre, başvuranın iş yerinde arama çalışmaları yürütülmüştür. Arama sırasında el konulan cep telefonu incelenmiştir. Telefonda bulunan fotoğraflar ve mesajlar, özellikle, başvuranın silahlı terör örgütü FETÖ/PYD ile ilişkileri olan bir kişi ve ağır suç işlemekten (casusluk, Devleti devirmeye teşebbüs ve silahlı terör örgütü FETÖ/PYD’yi desteklemek) aranan başka bir kişiyle konuştuğunu göstermiştir. Yetkililer ayrıca, başvuranın, darbe girişimi sebebiyle hakkında cezai soruşturma yürütülen ve darbe girişimi öncesi Diyarbakır ve İstanbul’da bulunmuş olan H.J.B. ile bulunduğu gösteren telefon sinyalleri tespit etmiştir. Hâkimler, açık kaynaklardan aşınan bilgileri ve başvuran tarafından Web TV’de yayınlanan bir program sırasında verilen beyanları da göz önünde bulundurmıştır.

118. Hükümet, bu unsurlar ışığında, başvuranın isnat edilen suçları işlediğinden şüphe duymak için yeterli ölçüde makul gerekçe olduğunu ve tarafsız bir gözlemciyi, başvuranın iddia edilen suçları işlediğine ikna etmek için yeterli olgu ve bilgilerin bulunduğunu ileri sürmüştür.

119. Son olarak, Hükümet, Gezi olayları ve darbe girişimine ilişkin suçlamaların birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Hükümet ayrıca, Mahkemenin, Sözleşme’nin 15. maddesi kapsamında 21 Temmuz

2016 tarihinde bildirilen askıya alma tedbirinin idikkate alması gerektiğini değerlendirmiştir. Hükümete göre, başvurana isnat edilen suçlar, askıya almabildirimine sebep olan Türkiye'deki olağanüstü hâl ilanı ve darbe girişimi ile bağlantılıydı.

(c) Üçüncü taraf müdahiller

(i) İnsan Hakları Komiseri

120. Gezi olayları ile ilgili olarak İnsan Hakları Komiseri tarafından sağlanan bilgiler yukarıda 20-22. paragraflarda belirtilmiştir.

121. İnsan Hakları Komiseri, Gezi olayları bağlamında başvurana isnat edilen suçlar hakkında da görüşlerini bildirmiştir. Komiser, Gezi olaylarına katılımın aşırı ölçüde farklı kesimlerden olduğunu belirterek olayların tek bir kişi veya örgüt tarafından yönetilmiş olabileceği tezinin inanılır olmadığına kanaat getirmiştir. Komiserliğin olaylara dair yürüttüğü kapsamlı inceleme; hiçbir şekilde, protestocuların genel kamu taleplerinin, yasa dışı bir şekilde ve şiddet aracılığıyla Hükümeti devirmek ve anayasal düzeni bozmak amaçlarını kapsadığını veya söz konusu gösterilerin şiddet aracılığıyla hükümetin görevlerini yerine getirmesini engelleme çabası (ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılan bir suç) olarak görülebileceğini öne sürmemiştir. Komiser, bazı durumlarda şiddet kullanan grupların gösterilere kuşkusuz katıldığını ve polisle yaşanan gerilimi artırdığını, ancak mevcut bilgilerin göstericilerin ezici çoğunluğunun barışçıl bir şekilde gösteri yaptığını gösterdiğini vurgulamıştır.

122. Kendisinden önceki komiserin 2013 Raporundaki bulgularına (bk. yukarıda 20. paragraf) değinen İnsan Hakları Komiseri, idari makamlar ve yargı makamları tarafından Gezi Parkı gösterileri sırasında şiddet içermeyen eylemlere katılan kişi veya gruplar aleyhine birçok davanın açıldığını açıklamıştır. Sağlık personeli aleyhine cezai soruşturmalar başlatılmış; televizyon istasyonlarına para cezaları verilmiş; Hükümet baskısıyla gazeteciler işten çıkarılmış; Gezi olaylarına katıldıkları için meslek

örgütleri, akademisyenler ve işletmeler aleyhine birçok baskılayıcı tedbir alınmıştır. Komiser ayrıca, olayların ardından beş yıldan fazla bir sürenin geçmesinin ardından, farklı illerde birçok kişi aleyhine yeni bir dizi cezai soruşturmanın yakın zamanda başlatıldığının görüldüğünü belirtmiştir. Ek olarak, olağanüstü hâl ilanının ardından, idari makamlar ve yargı makamlarının, barışçıl gösteri yapma özgürlüğünü kısıtlayan birçok karar almış ve mevcut davanın konusu olan ve insan haklarını geliştirmek için çabalayan bir aktivist hakkında başlatılan ceza yargılamalarının, Gezi olaylarını izleyen ve şiddet içermeyen gösterilere karşı gösterilen hoşgörüsüz tutuma dair yalnızca başka bir örnek olduğunu belirtmiştir.

123. Bu bulgulara dayanarak, Komiser, Türk yargısının Gezi olaylarına tepkisinin, bir bütün olarak, hem güvenlik güçlerine tanınan dokunulmazlık hem de barışçıl gösteri yapma hakkına saygı duymama hususlarında, başta Sözleşme ve Mahkemenin içtihadı olmak üzere, uluslararası standartlara bağlılık olmadığını gösterdiğine kanaat getirmiştir. Hükümete ve Türk Devletine karşı kurulan bir komplo tezini kanıtlayacak seviyede delile ulaşılmamıştır ve mevzu bahis yargılamaların “amaçların yargılanmasına” sebep olacağına yönelik bir risk bulunmuştur.

(ii) Müdahil sivil toplum kuruluşları

124. Müdahil sivil toplum kuruluşları, söz konusu şikâyet hususunda bir beyanda bulunmamıştır. Ancak, bu kuruluşlar, başvuranın tutuklanması ve tutukluluğunun devamı hususunda eleştirilerini dile getirmiştir.

2. Mahkemenin değerlendirmesi

(a) İlgili ilkeler

125. Mahkeme, bir kişinin suç işlediğine dair makul şüpheye dayanılarak yetkili adli makam önüne çıkartılması amacıyla ancak ceza yargılamaları kapsamında Sözleşme'nin 5 § 1 (c) maddesi uyarınca

tutuklanabileceğini hatırlatmaktadır (bk. *Jėčius/Litvanya*, no. 34578/97, § 50, AİHM2000-IX, ve yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, § 124).

126. Makul şüpheye dayanan yakalamanın Sözleşme'nin 5 § 1 (c) maddesi kapsamında haklı olabilmesi için polisin, yakalama sırasında veya başvuran gözaltındayken dava açmak için yeterli ölçüde delil elde etmiş olmasına gerek yoktur (bk. *Brogan ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, 29 Kasım 1988, § 53, Seri A no. 145-B). Ayrıca tutuklanan kişinin nihai durumda suçlanması veya mahkemeye çıkarılması da gerekli değildir. Sorgulama için tutuklamanın amacı, tutuklamanın dayanağını oluşturan şüpheleri doğrulamak veya ortadan kaldırmak suretiyle cezai soruşturmayı ilerletmektir. Ancak, şüphe yaratan olguların, mahkûmiyetin haklı olması veya bir suçlamanın yapılabilmesi için gerekenlerle aynı seviyede olması gerekli değildir. Bu durum cezai soruşturmanın sonraki aşamasında geçerlidir (bk. *Murray/Birleşik Krallık*, 28 Ekim 1994, § 55, Seri A no. 300-A).

127. Ancak, yakalamanın dayandırılması gereken şüphenin “makullüğü”, Sözleşme'nin 5 § 1 (c) maddesinde belirtilen güvencenin önemli bir parçasını teşkil etmektedir. İyi niyetli bir şekilde şüphe duyulması yeterli değildir. “Makul şüphe” ifadesi, objektif bir gözlemciyi ilgili kişinin suç işlemiş olabileceği konusunda ikna edecek olgu veya bilgilerin bulunması anlamına gelmektedir. Ancak “makul” tanımı, koşullara bağlıdır (bk. *Fox, Campbell ve Hartley/Birleşik Krallık*, 30 Ağustos 1990, § 32, Seri A no. 182; ayrıca bk. *Ilgar Mammadov/Azərbaycan*, no. 15172/13, § 88, 22 Mayıs 2014; ve *RasulJafarov/Azərbaycan*, no. 69981/14, §§ 117-118, 17 Mart 2016). Dolayısıyla, şüphenin “makullüğü” değerlendirilirken, Mahkemenin, Sözleşme'nin 5 § 1 (c) tarafından sağlanan güvencenin esasının koruma altına alınıp alınmadığını değerlendirebilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, davalı Devlet, yakalanmış kişi hakkında iddia edilen suç işlediğine dair

makul bir şüphenin bulunduğu hususunda Mahkemeyi tatmin edecek olgular ve bilgileri sunmalıdır (aynı kararda, § 34, son cümlesi).

128. “Makul” ifadesi ile suçlamaların gerçek olma ihtimali hususunda objektif bir gözlemciyi ikna edecek düzeyde bir şüphe kastedilmektedir.

Kural olarak, bu alanda olgular düzeyinde sorunlar meydana gelmektedir. Bu durumda sorulması gereken, yakalama ve tutuklamanın, mevzu bahis olguların hakikaten gerçekleştiğine yönelik “makul bir şüphenin” gerekçelendirilmesi için yeterli seviyede ve tarafsız unsurlara dayanıp dayanmadığıdır (bk. *Wloch/Polonya*, no. 27785/95, §§ 108-09, AİHM 2000-XI). Olgusal yönüne ek olarak, Sözleşme’nin 5 § 1 (c) maddesinin anlamı dahilinde, “makul bir şüphenin” varlığı, dayanılan olguların, makul bir şekilde, Türk Ceza Kanunu’nda ceza gerektiren davranışı tanımlayan bölümlerden birinin kapsamında olarak değerlendirilebilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla, tutuklu bulunan bir kişiye isnat edilen eylemler veya olaylar, gerçekleştikleri dönemde suç teşkil etmiyorsa, “makul şüphe” söz konusu olamaz (bk. *Kandjov/Bulgaristan*, no. 68294/01, § 57, 6 Kasım 2008; *Mammadli/Azerbaycan*, no. 47145/14, § 52, 19 Nisan 2018; ve yukarıda anılan *Aliyev*, § 152).

129. Ayrıca, işlendiği iddia edilen suçların, başvuranın Sözleşme kapsamındaki haklarının kullanılmasına ilişkin olduğu görülmemelidir (bk., gerekli değişikliklerin uygulanması koşuluyla, *Merabishvili/Gürcistan* [BD], no. 72508/13, § 187, 28 Kasım 2017).

130. Dolaylı tanıkların ifadeleri hususunda, Mahkeme, organize suçlara karşı mücadelede böyle delillerinin önemini farkındadır. Ancak, söz konusu ifadelerin zaman zaman muğlak olması ve bir kişinin taraflı olabilecek ve doğrulanmamış iddialara dayanılarak suçlanması ve yakalanması riski hafife alınmamalıdır. Bu nedenlerle, dolaylı deliller, tarafsız delillerle desteklenmelidir. Bu durum, hâkim önüne çıkarılana kadar tutukluluğun uzatılmasına karar verileceği zaman özellikle geçerlidir:

Şüpheli, dolaylı tanıklardan alınan ifadelere dayanılarak davanın başlangıcında geçerli bir şekilde tutulabilir; ancak zaman geçtikçe, özellikle soruşturma sırasında yeni delil ortaya çıkarılmamış ise, söz konusu ifadeler gerekli olarak konuyla daha az ilgili hâle gelir (bk.*Labita/İtalya* [BD], no. 26772/95, § 156 ve sonraki paragraflar, ECHR 2000-IV).

131. Mahkeme ayrıca, yakalama sırasında kişi hakkındaki şüphelerin “makul” olması gerektiğini hatırlatmaktadır (bk. *Fox, Campbell ve Hartley*, § 33). Bu durum, şüphelinin tutuklanması durumunda, evleviyetle uygulanmalıdır. Yakalama ve ilk tutukluluk sırasında makul şüphe mevcut olmalıdır (bk. yukarıda anılan *Ilgar Mammadov/Azərbaycan*, § 90). Ek olarak, hâkim veya başka bir adli görevlinin –makul şüphenin devamının yanı sıra– tutukluluk için alakalı ve yeterli gerekçe gösterme yükümlülüğünün, hâlihazırda tutuklamaya hükmeden ilk karar anında, yani yakalamadan sonra “derhal”, geçerli olduğu anlamına gelmektedir (bk.*Buzadji/Moldova Cumhuriyeti* [BD], no. 23755/07, § 102, 5 Temmuz 2016).

132. Ayrıca, herhangi bir şekilde özgürlükten yoksun bırakma, 5. maddenin amacına –bireyi keyfilikten korumaya– uygun olmalıdır. Keyfi hiçbir tutukluluğun Sözleşme’nin 5 § 1 maddesiyle uyumlu olamayacağı temel bir ilkedir ve söz konusu maddede yer alan “keyfilik” kavramı, ulusal hukukla bağdaşmama durumunun ötesinde değerlendirilmelidir; zira keyfi ve Sözleşme’ye aykırı bir biçimde özgürlükten yoksun bırakma, ulusal hukuka göre yasaya uygun olarak kabul edilebilmektedir (bk. *Creangă/Romanya* [BD], no. 29226/03, § 84, 23 Şubat 2012). Dolayısıyla, Mahkeme, ulusal hukukun, Mahkeme önündeki davalarda yorumlanma ve uygulanma şeklinin Sözleşme ile uyumlu olup olmadığını tespit etmekle yükümlüdür (bk. gerekli değişikliklerin uygulanması koşuluyla, *Assanidze/Gürcistan* [BD], no. 71503/01, § 171, AİHM 2004-II).

133. Keyfilik kavramı, ilgili tutukluğun türüne bağlı olarak bir ölçüye kadar değişiklik göstermektedir. Mahkeme; yetkililerin kötü niyetle hareket

ettiği, tutuklama kararı ve tutukluluğun icrasının Sözleşme'nin 5 § 1 maddesinin ilgili fıkrasında müsaade edilen kısıtlamaların amacına gerçekte uymadığı, müsaade edilen şekilde özgürlükten yoksun bırakmak için dayanan gerekçe ile tutukluluk yeri ve koşulları arasında bir bağlantının olmadığı ve tutuklamanın dayanağı ve ilgili tutuklama arasında herhangi bir orantının olmadığı durumlarda keyfiliğin ortaya çıkabileceğini belirtmiştir (bu ilkelere ilişkin daha ayrıntılı özeti için bk. *James, Wells ve Lee/Birleşik Krallık*, no. 25119/09 ve diğer 2 karar, §§ 191-195, 18 Eylül 2012).

134. Mahkemenin görevi, önüne getirilen davada, öngörülen meşru amaca ulaşmak dâhil olmak üzere Sözleşme'nin 5 § 1 (c) maddesinde belirtilen koşulların yerine getirilip getirilmediğini tespit etmektir. Bu bağlamda, normal koşullarda Mahkeme, olaylara ilişkin kendi değerlendirmesini, önlerindeki delilleri değerlendirme konusunda daha uygun bir konumda olan yerel mahkemelerin değerlendirmelerinin yerine koymakla görevli değildir (bk. *Mergen ve Diğerleri/Türkiye*, no. 44062/09 ve diğer 4 karar, § 48, 31 Mayıs 2016; yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, § 126; ve *Alparslan Altan/Türkiye*, no. 12778/17, § 128, 16 Nisan 2019).

(b)Somut davada yukarıdaki ilkelerin uygulanması

135. Mahkeme; başvuranın, cebir ve şiddet kullanarak Hükümeti ortadan kaldırmayateşebbüs etme –Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesi kapsamında suç– ve anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etme – aynı Kanun'un 309. maddesi kapsamında bir suç– olmak üzere iki ayrı suç işlediğine dair “kuvvetli şüphe” olması sebebiyle CMK'nin 100. maddesinin anlamı dahilinde (bk. yukarıda 72. paragraf) tutuklandığını gözlemlemektedir. Bu iki ağır suç, Türk ceza hukukunda en ağır ceza olan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılan suçlardır.

136. Bununla birlikte, Mahkemenin görevi, tarafsız bir gözlemcinin, başvuranın, isnat edilen suçları işlemiş olabileceğine makul olarak

inanmasını sağlayacak yeterli ve nesnel ögenin olup olmadığını doğrulamaktır. Bu bağlamda, şüphelerin doğrulanabilir ve nesnel delillerle gerekçelendirilmesi gerektiği ve iddia edilen suçların başvuranın Sözleşme kapsamındaki haklarının kullanımı ile ilgili olduğunun görülmemesi gerektiği tartışmasız bir gerçektir.

137. Mahkeme, başvuranın yakalanması ve tutuklanması bakımından makul bir şüphe bulunup bulunmadığını incelerken (bk. yukarıda 126-128. paragraflar), değerlendirmesinin başlangıç noktasının, ilk tutuklanması ve devam eden tutukluluğuna ilişkin yerel mahkeme kararlarının olması gerektiğini (bk. yukarıda 37-46. paragraflar) yinelemektedir. Ayrıca, Türk hukuk sisteminde tüketilmesi gereken bir hukuk yolu olarak, Anayasa'nın 19. maddesine dayanarak (bk. yukarıda 60. paragraf) Anayasa Mahkemesinin başvuranın tutukluluk halinin kanuniliği konusundaki değerlendirmesi dikkate alındığında; Mahkemeden, iddianameyi de dikkate alan Anayasa Mahkemesi tarafından sunulan gerekçenin, ulusal mahkemelerin tutuklama tedbirine karar verdikleri dönemde, başvuranın tutukluluğunu destekleyici makul bir şüphenin bulunduğunu yeterli bir şekilde ortaya koyup koymadığını incelemesi beklenmektedir.

138. Mahkeme, başvurana isnat edilen iki suçla ilgili şüpheleri gerekçelendirmek için sunulan delilleri inceleyecektir.

(iii) Gezi Parkı olaylarına ilişkin şüphelerin makullüğü (Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesi)

139. Mahkeme, başvuranın, Cumhuriyet Savcısına göre Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesinde öngörülen bir suç olan Hükümeti cebir ve şiddet kullanarak ortadan kaldırmayı amaçlayan Gezi olaylarının azmettiricisi ve lideri olduğundan şüphelenildiğini belirtmektedir.

140. Mahkeme, Cumhuriyet Savcısının Gezi olaylarının yasal sınıflandırması üzerinde durmayı gerekli görmemektedir. Mahkemenin görevi, tarafsız bir gözlemcinin, başvuranın, söz konusu suçu işlemiş

olabileceğine makul olarak inanmasını sağlayacak yeterli ölçüde ve nesnel ögelerin olup olmadığını doğrulamaktır. Ancak, Mahkeme, ilgili suçlamaların niteliği göz önünde bulundurulduğunda, başvuran hakkındaki şüphelerin makul olup olmadığının değerlendirilmesiyle ilgili olduğu sürece, taraflar ve İnsan Hakları Komiseri tarafından mevzu bahis olaylar hakkında iletilen bilgileri dikkate alacaktır (bk. gerekli değişikliklerin uygulanması koşuluyla (*mutatismutandis*), yukarıda anılan *RasulJafarov*, § 120).

141. Gezi olaylarıyla ilgili olarak Mahkeme, tarafların ve İnsan Hakları Komiserinin bu kitlesel gösteriler hakkında genel bilgi sunduğunu kaydetmektedir. Bir önceki Komiserin Temmuz 2013'te Türkiye'ye seyahat ettiği ve Gezi Parkı olaylarına katılan çeşitli sivil toplum aktörleriyle ve Adalet Bakanı, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı ve o zamanki İstanbul Valisi dahil olmak üzere Türk yetkilileriyle görüştüğü göz önüne alındığında, bu olaylarla ilgili olarak İnsan Hakları Komiserliğinin bulgularının önemini artırmaktadır. Bir önceki Komiser bu olaylarla ilgili vardığı sonuçları 2013 raporunda yayınlamıştır (bk. yukarıdaki 20. paragraf).

142. Bu bağlamda, İnsan Hakları Komiserinin belirttiği üzere, şiddet içeren grupların göstericilere katıldığı ve şiddet eylemlerine başvurduğu açıktır. Dolayısıyla Mahkeme, önüne getirilen her bir davanın koşullarını, özellikle de yetkililerin bu olaylar sırasında meydana gelen çok sayıda ölüm ve yaralanma ve kamu huzursuzluğuyla ilgili endişelerini dikkate almalıdır. Bu bağlamda, dört sivil ve iki polis memurunun hayatını kaybettiği, binlerce kişinin yaralandığı ve çok sayıda vandalizm eyleminin gerçekleştirildiği yönündeki Hükümet tarafından sağlanan bilgileri kaydetmektedir. Mahkeme, bu gibi durumlarda, yetkililerin bu şiddet olaylarının faillerini tespit etmek ve onları adalete teslim etmek için söz konusu olayları soruşturmasının tamamen meşru olduğunu düşünmektedir.

143. Ancak, polis tarafından gözaltında bulunduğu dönemde alınan ifadelerinde, başvurana, söz konusu olaylarda meydana gelen şiddet eylemlerine olası iştirakiyle ilgili herhangi bir soru yöneltilmediği de belirtilmelidir. Ayrıca, dosyada, özellikle de ilk tutuklama ve tutuklamanın uzatılması kararlarında veya iddianamede, güç veya şiddet kullandığı, söz konusu şiddet eylemlerine azmettirdiği veya yönettiği, ya da böylesi suç oluşturan davranışları desteklediği konusunda delil bulunmamaktadır. “Somut delile” atıfta bulunmasına karşın, Sulh Ceza Mahkemesinin 1 Kasım 2017 tarihli tutuklama kararında (bk. yukarıda 38. paragraf), başvuranın bu tür eylemlerde yer aldığı ya da bunları desteklediği yönünde makul şüphe bulunduğu konusunda tarafsız bir gözlemciyi ikna edecek herhangi bir materyal yer almamaktadır. Ayrıca, başvuranın tutukluluk halinin uzatılmasına yönelik daha sonra verilen tutuklama kararlarında da bu tür bir delile atıfta bulunulmamıştır. Mahkemeye göre, bu olgu bu davadaki en önemli husustur, zira başvuranın Ceza Kanunu’nun 312. maddesi kapsamında itham edildiği suçu teşkil eden maddi suç unsurunun bir yönü, Hükümeti ortadan kaldırmak amacıyla “güç” veya “şiddet” kullanımındır.

144. İddianame hususunda ise, Mahkeme, bunun, savcılık makamı tarafından toplanan tüm delillerive özellikle, bir kısmı söz konusu suçlarla ilgisi olmayan çok sayıda telefon görüşmesinin dökümlerinden yapılan uzun alıntılarını içeren büyük bir belge olduğunu belirtmektedir.

145. Mahkeme, özellikle, savcılığın iddianamede Gezi olaylarını sivil toplumda nüfuza sahip olan ve perde arkasında iş yürüten bir grup insanın harekete geçmesinin sonucu olarak tasvir ettiğini gözlemlemektedir. Savcılığa göre, bu grup emsali olmayan “*suigeneris* bir yapılanma” oluşturmuş ve Türkiye’de başvuran tarafından idare edilmiştir. Yine iddianameye göre başvuranın kendisi de Amerikalı bir iş adamı başta olmak üzere yabancı aktörlerce desteklenmiştir. Bu olgulara dayanan savcılık, başvuranı, Hükümete karşı bir ayaklanma planlamak ve başlatmak amacıyla

çok sayıda sivil toplum aktörünü kullanma ve bunları gizlice koordine etme suretiyle bu suç işirakinin yöneticisi olmakla itham etmiştir.

146. Bu tür bir yaklaşımı benimseyen savcılık, söz konusu “*suigeneris* yapılanma” tarafından işlendiği iddia edilen bazı eylemleri sıralamış ve bunları teyidi mümkün olmayan bir biçimde bir suç işleme amacına; şöyle ki Hükümeti cebir ve şiddet yoluyla ortadan kaldırmateşebbüsüne bağlamıştır. Ancak, ifadesi sırasında başvurana yöneltilen soruların dayanağı olarak belirtilen ve sonrasında savcılığın başvuranın işlediğini iddia ederek iddianameye konu ettiği olaylar; ya ilk bakışta birbiriyle bağlantısı olmayan, münferit ve yasal faaliyetler ya da açıkça Sözleşme’den kaynaklanan bir hakkın kullanımına ilişkin faaliyetlerdir. Her hâlükârda, bunlar şiddet içermeyen faaliyetlerden ibarettir.

147. Başvuranın polise verdiği 31 Ekim 2017 tarihli ifade tutanağına göre, başvuran hakkındaki şüphelerin dayandığı deliller; M.P.’nin beyanları (başvuranın yakalanmasından sonra ve tutuklanmasından bir gün önce alınmıştır, bk. yukarıda 34. paragraf), başvuranın Gezi olayları esnasında veya sonrasında gazetecilerle, bir yayınevi kurucusuyla, kültürel faaliyetler düzenlemek isteyen kişilerle ve STK yöneticileriyle gerçekleştirdiği bazı telefon görüşmeleri, Gezi olaylarından sonra çeşitli üçüncü kişilerle yaptığı telefon görüşmeleri, olaylar sırasında başvuran ile bazı STK yöneticileri, gazeteciler ve yabancı ülke temsilcileri arasında gerçekleşen toplantılar, söz konusu olaylardan ve darbe girişiminden uzun bir süre sonra 2017 yılında gerçekleşen Avrupa Birliği-Türkiye Yurttaş Komisyonu (EUTCC) heyeti ziyaretine hazırlık amacıyla yapılmış olan ve başvuranın da katıldığı toplantılar, başvuran ve bazı kişiler arasında çeşitli konular üzerinde gerçekleştirilen mesajlaşmalar ve başvuran ile Amerikalı bir akademisyen olan H.J.B. arasındaki ilişki şeklinde sayılmıştır.

148. Mahkeme, özellikle, dosyaya bakıldığında barışçıl olarak kaldığı müddetçe başvuranın Gezi Parkı’nda düzenlenen gösterilerde aktif bir rol aldığını kabul ettiğini, şiddete başvurmayan göstericilere destek sunduğunu

kabul ettiğini ve bu olaylarda önemli roller oynayan bireylerle konuştuğunu inkâr etmediğini kaydetmektedir. Bu bağlamda, savcılık belgelerinde (ifade tutanağı ve iddianame) adı geçen delillerin bazılarının yetersiz olduğunu; zira başvuranın hangi eylemlerinin suç teşkil ettiğini açıklığa kavuşturmadığını ve başvuran aleyhindeki şüphelerle ilgili bir gerekçe sunmadığını gözlemlemektedir. İddianamede, M.P.'nin polis tarafından tutanağa geçirilen beyanlarında fiilen gerçekleşmiş spesifik bir olaydan bahsetmediği; aksine, araştırılarak tespit edilmesi mümkün olabilecek olay ve olgulardan tamamen yoksun olan bir komplo teorisi ortaya attığı görülmektedir (bk. yukarıda 36 ve 53. paragraflar). Aynı tanık, daha sonra, başvuran hakkında herhangi bir suçlayıcı ifade bulunmadığını beyan etmiştir (bk. yukarıda 62. paragraf). Nitekim Eylül 2013 ve Şubat 2014 tarihlerinde üçüncü kişilerle başvuran arasında yapılan telefon görüşmeleri, başvuranın Hükümete karşı topyekûn bir kalkışmayı finanse ettiğine dair hiçbir unsur içermemektedir. Fiziki takip operasyonlarında da başvuranın Gezi olayları sırasında yabancı bir ülkenin bir temsilcisiyle görüştüğü tespit edilmiştir (bk. yukarıda 36. paragraf). Mahkeme, bu görüşmenin veya gazetecilerle ya da Avrupalı heyetlerle gerçekleştirilen görüşmelerin nasıl kendi başına söz konusu şüpheleri haklı çıkaran bir olgu teşkil edebileceğini anlayamamaktadır.

149. Ayrıca İnsan Hakları Komiseri'nin de belirttiği gibi, Mahkeme, birçok yasal eylemin ve şiddet içermeyen faaliyetin de ağır suçlarla itham edilen başvuranın suç işleme niyeti olduğu iddiasına yönelik delil olarak sunulduğunu gözlemlemektedir. Sonuç olarak, Mahkeme, savcılığın argümanlarının ciddi düzeyde inandırıcılığını yitirdiğini tespit etmektedir.

150. Başvuran ile iddianamede atıf yapılan STK'lar arasındaki ilişkilere gelindiğinde Mahkeme, mevzubahis STK'ların hâlen faaliyetlerini serbestçe yürütmekte olan yasal kuruluşlar olduğu noktasında taraflar arasında bir ihtilaf olmadığını kaydetmektedir (kıyaslayarak bk. yukarıda anılan *Mergen ve Diğerleri*, § 51). Başvuranın iletişim içerisinde olduğu veya telefon

görüşmeleri yaptığı ve üzerlerine çeşitli suçlar atılı olan kişiler konusunda ise; başvuran ile bu kişiler arasında salt irtibat bulunması durumunun, aralarındaki ilişkilerin niteliğiyle ilgili yapılan çıkarımları haklı kılmak için kullanılması güçtür. Ek olarak, savcılık belgelerinde Hükümete karşı komplo kuran bir suç iştirakinin üyeleri olarak tanımlanan bu kişilerin de, cezai bir hükmün yokluğunda, Sözleşme'nin 6 § 2 maddesi kapsamındaki masumiyet karinesinden faydalandıkları göz ardı edilmemelidir. Mahkeme, her hâlükârda, söz konusu görüşmelerin içeriğinde başvuranın bu kişilerle işbirliği içerisinde barışçıl gösterileri geniş çaplı ve şiddetli bir Hükümet karşıtı ayaklanmaya dönüştürmek istediğini düşündürecek herhangi bir belirtiye rastlamamıştır.

151. Aynı şekilde, Mahkeme, başvuranın Gezi olaylarından ve 2013 yılında açılan ceza soruşturmasının açılmasından 4 yıl sonra yakalandığını göz ardı edemez. Hükümet, şüphelerin doğmasına yol açan koşullar ile başvuranın tutuklanması arasında geçen kayda değer süreyi açıklayan herhangi bir argüman sunmamıştır. Ayrıca, başvuran hakkında iddianame düzenlenmesi ve başvuranın itham edilmesi söz konusu olaylardan yaklaşık beş buçuk yıl sonra gerçekleşmiştir. Ancak, ceza soruşturmasının açılması sonrasında, yetkililerin bu soruşturmanın seyrini değiştirebilecek önemli yeni deliller topladıklarını veya başvuranın bu olayların baş azmettiricisi olduğunu gösteren herhangi bir bilginin dava dosyasında bulunmadığı görülmektedir.

152. Mahkeme ayrıca, polis sorgulamasında başvurana yöneltilen soruların, diğer hususlara ilaveten, polisin başvurana sadece Gezi olayları hakkında soru sormadığını gösterdiğini ifade etmiştir. Yöneltilen soruların birçoğu, özellikle başvuranın bir gazeteciyle konuşmaları, 2015 yılında gerçekleştirilen bir anma töreni ve Avrupa Birliği Türkiye Yurttaş Komisyonu (EUTCC) delegasyonu ziyareti olmak üzere, çeşitli konularla ilgilidir. Mahkeme, başvuran hakkındaki şüpheler ile bu unsurlar arasında herhangi bir bağ görmemektedir. Bu durum, kovuşturma belgelerinde atf

yapılan başvuranın bazı mesajları ve yer aldığı bazı televizyon programları açısından da aynı derecede geçerlidir. Mahkeme, bu unsurların doğrudan veya dolaylı olarak Gezi olaylarıyla bağlantılı olmadığı ve bu nedenle başvuran hakkındaki şüphelerin makul olup olmadığının değerlendirilmesiyle alakasız olduğu kanısındadır. Mahkeme bu tespiti yaparken, Hükümetin, söz konusu ifadelerin somut davadaki rolüne ilişkin olaylara dayanan herhangi bir yorumda bulunmamasını da dikkate almıştır.

153. Mahkeme, bu koşullar altında, başvuranın suç faaliyetinde bulunduğunu gösteren herhangi bir olay ve olgu, bilgi veya delil bulunmadığını dikkate alarak; başvuranın Ceza Kanunu'nun 312. maddesi anlamında, Hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs suçunu işlediği yönünde makul bir şüphe duyulamayacağı sonucuna varmıştır. Özellikle, yukarıda belirtilen olay ve olgular, başvuranın -Ceza Kanunu'nun 312.maddesinde bulunan suçun kurucu unsurunu teşkil eden- cebir ve şiddet kullanarak, Hükümete karşı bir ayaklanma organize etme ve bu ayaklanmayı finanse etme girişiminde bulunduğu şüphesini doğurmak açısından yeterli değildir (karşılaştırınız, gerekli değişikliklerle, *Lukanov / Bulgaristan*, 20 Mart 1997, § 44, Karar ve Hüküm Derlemeleri 1997-II; ayrıca bk. *RasulJafarov*, yukarıda anılan, § 130).

Dolayısıyla, yargılama öncesi aşamasında, başvuranın Ceza Kanunu'nun 312. maddesi kapsamındaki suçlama bakımından tutuklanmasını ve tutukluluk halinin devamını haklı kılacak bir şüphe doğuran hiçbir olay veya bilgi belirtilmemiş veya sunulmamıştır; ayrıca, iddianamede belirtilen diğer delillerin de bu yönde bir olgu veya bilgi teşkil ettiği ortaya konulmamıştır.

(iv) *Darbe teşebbüsü açısından şüphenin makullüğü (Ceza Kanunu'nun 309. maddesi)*

154. Mahkeme, 15 Temmuz 2016 tarihli darbe teşebbüsüne ilişkin suçlamalarla ilgili olarak, bu suçlamaların genel olarak başvuran ile -

Hükümete göre, darbe teşebbüsünün organize edilmesinde yer aldığı suçlaması kapsamında ceza soruşturmasına konu olan- H.J.B. arasındaki “yoğun temasların” varlığına dayandırıldığını gözlemlemektedir.

Ancak Mahkemeye göre, dava dosyasındaki deliller bu şüpheyi haklı kılmak açısından yetersizdir. Savcılık, başvuranın yabancı vatandaşlarla ilişkiler yürütmesi ve başvuranın cep telefonunun ve H.J.B.’nin cep telefonunun aynı baz istasyonundan sinyal göndermesi hususlarına dayanmıştır. Ayrıca, dava dosyasından, başvuranın ve H.J.B.’nin darbe girişimi sonrasında 18 Temmuz 2016 tarihinde bir restoranda karşılaştıkları ve kısa bir şekilde selamlaştıkları anlaşılmaktadır. Mahkemeye göre, dosyaya dayanılarak, başvuranın ve söz konusu şahsın yoğun temasları bulunduğu tespit edilemez. Ayrıca, diğer ilgili ve yeterli koşulların bulunmadığı dikkate alındığında, başvuranın şüpheli bir kişiyle veya yabancı vatandaşlarla temaslarının bulunması, tarafsız bir gözlemciyi, başvuranın anayasal düzeni ortadan kaldırma teşebbüsünde bulunduğu ikna etmeye yeterli bir delil olarak değerlendirilemez..

155. Mahkemeye göre, cebir ve şiddet kullanarak anayasal düzeni ortadan kaldırma teşebbüsünde bulunma şüphesinin, söz konusu suçun niteliği göz önünde bulundurulduğunda, somut ve doğrulanabilir olaylarla veya delillerle desteklenmesi gerektiği oldukça açıktır. Buna karşın, başvuranın başlangıçta tutuklanmasına ve tutukluluk halinin devamına yönelik mahkeme kararlarından veya iddianameden, başvuranın hürriyetinden yoksun bırakılmasının, itham edildiği suçları işlediği yönünde makul bir şüpheyeye dayandırıldığı görülmemektedir.

(v) Sonuç

156. Mahkeme, yukarıda belirtilen gerekçelerle, kendisine sunulan delillerin, başvuranın ilk tutuklandığı zaman hakkında makul bir şüphe bulunduğu sonucunu desteklemek açısından yetersiz olduğu kanısındadır. Ayrıca, başvuranın yakalanması sonrasında ve bu dava kapsamına giren devam eden tutukluluk süresi boyunca dava dosyasına eklenen delillerin,

başvuranın ilk tutuklanmasını ve tutukluluk halinin devamını haklı kılacak bir şüphe doğuran olaylar veya bilgiler olduğu ortaya konulamamıştır. Dolayısıyla, başvuranın bir suç işlediği yönünde “makul bir şüpheyeye” dayanılarak hürriyetinden yoksun bırakıldığı yeterli bir şekilde ispat edilmemiştir.

157. Mahkeme, özellikle, başvuran hakkındaki suçlamaları dikkate alarak, başvuranın ilk tutukluluğunun ve tutukluluk halinin devamı yönündeki kararın söz konusu eylemlerin objektif bir değerlendirmesine dayalı makul şüphelerle haklı kılındığının yetkili makamlarca kanıtlanamadığı kanaatindedir. Mahkeme, ayrıca, tedbirlerin esas olarak sadece makul olarak iç hukukta suç sayılan bir davranış olarak değerlendirilemeyecek olaylara değil aynı zamanda çoğunlukla Sözleşme kapsamındaki hakların kullanımıyla ilişkili olaylara dayalı olduğunu belirtir. Bu tür eylemlerin iddianamede suçun unsurları olarak gösterilmiş olması, başlı başına söz konusu şüphelerin makullüğünü azaltmaktadır.

158. Mahkeme, Sözleşme’nin 15. maddesini ve Türkiye’nin yükümlülüklerini askıya aldığına dair bildirimini dikkate alarak, elindeki delillerin başvuran hakkında makul bir şüphe bulunduğunu desteklemek için yeterli olmadığı yönündeki yukarıda belirtilen tespitine atıfta bulunmaktadır. Bu nedenle, başvuran hakkındaki şüphe, gereken asgari makullük seviyesine ulaşmamıştır. Dolayısıyla, adli kontrol kapsamında uygulanmış olsa da, itiraz konusu tedbirler salt şüpheyeye dayalıdır.

Kabul etmek gerekir ki, Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı’nın başkanlığında ve Anayasa’nın 121. maddesi uyarınca, gözaltına alınan veya tutuklanan kişiler için iç hukukta öngörülen usuli güvencelerle ilgili önemli kısıtlamalar getiren çeşitli kanun hükmünde kararnameler çıkarmıştır (gözaltı süresinin uzatılması, dava dosyalarına erişime ve tutuklama kararlarına yapılan itirazların incelenmesine ilişkin kısıtlamalar). Ancak, somut davada, başvuran, Türk Ceza Kanunu’nun 309 ve 312. maddelerinde belirtilen iki suçla ilişkili suçlamalar nedeniyle CMK’nin 100. maddesi

uygulanmak suretiyle tutuklanmıştır. Özellikle de “kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin” mevcut olmasını gerektiren CMK’nin 100. maddesinde olağanüstü hal döneminde değişiklik yapılmadığı dikkate alınmalıdır. Bunun yerine, somut davada şikayet konusu olan tedbirler, olağanüstü hal ilan edilmeden önce ve edildikten sonra yürürlükte bulunan ve halen de geçerli olan mevzuata dayalı olarak alınmıştır.

Sonuç olarak, somut davada şikayet konusu olan tedbirlerin durumun aciliyeti nedeniyle mutlaka uygulanması gereken tedbirler olduğu söylenemez (bk. bu davaya uygulanabildiği ölçüde, yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, § 140). Aksi yönde bir sonuca varmak, Sözleşme’nin 5 § 1 (c) maddesi kapsamında özgürlükten yoksun bırakma tedbirinin uygulanmasını haklı kılan şüphenin makullüğüne ilişkin asgari koşulları hükümsüz kılacak ve Sözleşme’nin 5. maddenin amacını ortadan kaldıracaktır.

159. Mahkeme, bu nedenle, somut davada, başvuranın suç işlediğine dair makul şüphenin bulunmaması nedeniyle Sözleşme’nin 5 § 1 maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

160. Mahkeme, yukarıda belirtilen tespitleri dikkate alarak, yerel mahkemelerin başvuranın tutukluluk halinin devamına karar verirken sundukları gerekçelerin, Sözleşme’nin 5§§ 1 (c) ve 3maddesiningerektirdiği şekilde “yeterli ve ilgili” olup olmadığı hususunu ayrıca incelemeye gerek görmemiştir (bk. bu davaya uygulanabildiği ölçüde, yukarıda anılan *Ilgar Mammadov*, § 102).

V. ANAYASA MAHKEMESİ TARAFINDAN İVEDİ ŞEKİLDE YARGI DENETİMİ YAPILMAMASI NEDENİYLE SÖZLEŞME’NİN 5 § 4 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

161. Başvuran, Sözleşme’nin 5 § 4 maddesine dayanarak, tutukluluğunun kanuna uygunluğu hususunda itirazda bulunmak üzere Anayasa Mahkemesine yaptığı bireysel başvuru bağlamında, Anayasa Mahkemesinin “ivedilik” koşuluna uygun davranmadığını ileri sürmüştür.

Sözleşme’nin 5 § 4 maddesi aşağıdaki gibidir:

“4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve, eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.”

162. Hükümet, başvuranın iddiasına itiraz etmiştir.

A. Kabul edilebilirlik

163. Mahkeme, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin yerel anayasa mahkemeleri önündeki yargılamalara uygulanabileceğini tespit ettiğini yineler (özellikle bk. *Ilseher/Almanya* [BD], no. 10211/12 ve 27505/14, § 254, 4 Aralık 2018; ayrıca bk. *Smatana/Çek Cumhuriyeti*, no. 18642/04, §§ 119-124, 27 Eylül 2007; ve *Žúbor/Slovakya*, no. 7711/06, §§ 71-77, 6 Aralık 2011). Dolayısıyla, Mahkeme, Türk Anayasa Mahkemesinin yargı yetkisi dikkate alarak (örneğin bk. yukarıda anılan *Koçintar*, §§ 30-46), Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin söz konusu mahkeme önündeki yargılamalara da uygulanabileceği sonucuna varmıştır.

164. Mahkeme, bu şikâyetinin Sözleşme'nin 35§3. (a) maddesibağlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını kaydeder. Ayrıca, söz konusu şikâyetin, başka herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle de bağdaşmadığını ifade eder. Dolayısıyla, bu şikâyetin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekmektedir.

B. Esas

1. Tarafların beyanları

(a) Başvuran

165. Başvuran, Anayasa Mahkemesinin, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi anlamı dahilinde “ivedilikle” karar vermediği yönündeki iddiasını tekrarlamıştır. Başvurana göre, bu durum, hukuk yolunu etkisiz hale getirmiştir.

(b) Hükümet

166. Hükümet, Türk hukukunda, tutukluların özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarına etkin bir şekilde itiraz etmelerini sağlayacak yeterli yasal güvencelerin mevcut olduğunu beyan etmiştir. Hükümet, tutukluların soruşturmanın veya yargılamanın herhangi bir aşamasında serbest bırakılma talebinde bulunabileceklerini ve bu tür başvuruların reddine dair kararlara itiraz edilebileceğini belirtmiştir. Ayrıca, şüphelinin tutukluluk halinin en fazla 30 günlük aralıklarla otomatik olarak gözden geçirildiğini ifade etmiştir.

167. Hükümet ayrıca, Anayasa Mahkemesinin iş yüküne ilişkin istatistiklere atıfta bulunarak, söz konusu mahkemeye 2012 yılında 1.342 başvuru yapıldığını, bu sayının 2013 yılında 9.897'ye çıktığını, 2014 ve 2015 yıllarında ise sırasıyla 20.578 ve 20.376 başvuru yapıldığını belirtmiştir. 15 Temmuz 2016 tarihli başarısız darbe girişiminden itibaren Anayasa Mahkemesine yapılan başvuru sayısında olağanüstü bir artış yaşanmış olup, 15 Temmuz 2016 ile 9 Ekim 2017 tarihleri arasında toplam 103.496 başvuru yapılmıştır. Hükümet, Anayasa Mahkemesinin istisnai iş yükü ve 21 Temmuz 2016 tarihli askıya almabildirimi göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu mahkemenin “ivedilik” koşuluna uymadığı sonucuna varılamayacağını ileri sürmüştür.

168. Mevcut davaya ilişkin olarak Hükümet, başvuranın 29 Aralık 2017 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvurusunu sunmasından sadece altı ay sonra, 8 Haziran 2018 tarihinde Mahkemeye başvuruda bulunduğunu vurgulamıştır. Hükümet, görüşünü sunduğu tarih itibarıyla, on dört aylık bir sürenin geçmiş olduğunu açıklamıştır. Hükümet, Mahkemenin yukarıda anılan içtihadı dikkate alındığında, geçen zaman süresinin aşırı olarak değerlendirilemeyeceğini iddia etmiştir. Hükümet ayrıca, Anayasa Mahkemesinin 5 Kasım 2018 tarihinde Adalet Bakanlığından görüş talep ettiğini ve söz konusu görüşleri 4 Ocak 2019 tarihinde aldığını ileri sürmüştür.

169. Hükümet, yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan ve Şahin Alpay/Türkiye* (no. 16538/17, 20 Mart 2018) kararlarına atıfta bulunarak, Mahkemenin söz konusu kararlarda dikkate aldığı, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesindeki koşulun ihlal edilmediği tespitinde bulunmasına yol açan gerekçelerin mevcut dava bakımından da eşit derecede geçerli olduğunu belirtmiştir.

2. Üçüncü taraflar

(a) İnsan Hakları Komiseri

170. İnsan Hakları Komiseri, Anayasa Mahkemesinin darbe girişimi sonrasındaki iş yükünün boyutunu kabul etmekle birlikte, yargı sisteminin düzgün bir şekilde işleminin sağlanması için söz konusu mahkemenin kararlarını ivedilikle vermesinin elzem olduğunu vurgulamıştır.

171. Komiser, tutuklular tarafından Anayasa Mahkemesi önüne getirilen davaların incelenme süresine ilişkin olarak, kendi kanaatine göre bu zaman dilimini uzatma etkisi yaratan ve bireysel başvuru usulünün etkililiğine şüphe düşürmesi muhtemel olan birtakım kavramsal unsurlara atıfta bulunmuştur. Komiser, her ne kadar söz konusu unsurlar güçlülere yol açsa da, bireysel başvuruların kayda değer ölçüde gecikmeli olarak incelendiğini değerlendirmiştir. Komiser'e göre, Anayasa Mahkemesinin mevcut davayı inceleme süresi, davanın koşulları dikkate alındığında "ivedilik" koşulunu karşılamamıştır. Komiser özellikle, başvuranın tutukluluğunun uzatılmasının kişisel durumu üzerinde çok olumsuz etkileri olduğunu ve diğer sivil toplum aktörleri üzerinde caydırıcı bir etki yaratmasının muhtemel olduğunu ileri sürmüştür.

172. İnsan Hakları Komiseri, ayrıca, Anayasa Mahkemesi istatistiklerinin Eylül 2012 ve Eylül 2018 tarihleri arasında kişinin özgürlük ve güvenlik hakkına ilişkin 15,976 başvuru kabul ettiğini ve aynı dönemde yalnızca 104 ihlal kararı verdiğine işaret ettiğini belirtmiştir. Ayrıca, *Mehmet Hasan Altan* kararında, Anayasa Mahkemesinin özgürlük ve güvenlik, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü haklarına ilişkin ihlal

kararının ardından başvuranın beş aydan daha uzun süre sonra serbest bırakıldığını belirtmiştir. Özellikle, en yüksek yargı organının “nihai” ve “bağlayıcı” kararına rağmen, ağır ceza mahkemesinin M.H. Altan’ın serbest bırakılmasına ilişkin kararı reddettiğini ve böylece Anayasa Mahkemesinin otoritesine karşı çıktığını ileri sürmüştür. - İnsan Hakları Komiseri, ayrıca, başvuranın, Anayasa Mahkemesinin ve Mahkemenin başvuranın tutukluluğunun gerekçelendirilmesi için yetersiz olduğuna hükmettikleri delillere dayanarak ağır ceza mahkemesi tarafından ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla cezalandırıldığını belirtmiştir. - Ek olarak, Komiser, söz konusu mahkûmiyet kararının buna rağmen temyiz sürecinde onandığına dikkat çekmiştir. Komiser, bu süreç boyunca, alt mahkemelerin en yüksek politik seviyede istikrarlı bir söylemle bu yaklaşımı benimsemeye teşvik edildikleri görüşündedir.

173. Komiser’e göre, yukarıda detaylı bir şekilde verilen görüşler, Türk mahkemelerinin tutukluluğa ilişkin davalarda Anayasa Mahkemesi içtihadının ve kararlarının ruhunu göz ardı etmeye ve dikkate almamaya kasten devam ettiklerinin ve bu durumun hukukun üstünlüğüne ve hukuki kesinliğe ilişkin temel ilkeler kapsamında soruna yol açığının göstergesidir. Komiser, Anayasa Mahkemesinin kendisinden yerine getirmesi beklenemeyecek bir rol olan, tutukluluk kararları kapsamında temyiz mahkemesi olarak hareket etmeyle sınırlandırıldığı bir durumun ortaya çıktığı görüşündedir. Ayrıca, bu durum bireysel başvuru usulünün özüne aykırıdır ve Anayasa Mahkemesinin tümüyle bir iç hukuk yolu olarak etkililiğini tehlikeye atmıştır.

174. Sonuç olarak, İnsan Hakları Komiseri, söz konusu sorunun sistematik mahiyeti nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin iş yükünün azalacağını beklemenin gerçekçi olmadığını değerlendirmektedir. Komiser, Cumhuriyet savcılarının ve ceza mahkemelerinin söz konusu içtihadı daha etkili bir şekilde uymalarını

sağlayacak geniş kapsamlı tedbirlerin yokluğunda, makul olmayan gecikmelerin kaçınılmaz olduğunu eklemiştir.

(b) Müdahil sivil toplum kuruluşları

175. Müdahil sivil toplum kuruluşları da söz konusu gecikmeyi eleştirmişlerdir.

B. Mahkemenin değerlendirmesi

1. İlgili ilkeler

(a) “İvedilik” koşuluna ilişkin genel ilkeler

176. Mahkeme, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin, tutukluya, tutukluluğunun kanuna uygunluğuna itiraz etmek üzere dava açma imkânı sağlarken, aynı zamanda söz konusu dava açıldıktan sonra, tutuklamanın kanuna uygunluğu hakkında adli kararın ivedilikle verilmesi ve tutuklamanın kanuna uygun olmadığının saptanması halinde tutukluluğun kaldırılmasına hükmedilmesi hakkını da öngördüğünü hatırlatmaktadır (bk., yukarıda anılan *Mooren*, § 106, ve *Idalov/Rusya* [BD], no. 5826/03, § 154, 22 Mayıs 2012; bk., en güncel hüküm olarak, yukarıda anılan *Ilmseher Almanya* [BD], §§ 251-256).

177. Mahkeme, 5. maddenin özgürlükten keyfi bir şekilde mahrum edilmeye karşı güvence sağladığını hatırlatmaktadır (bk., *Nakhmanovich/Rusya*, no. 55669/00, §§ 70-71, 2 Mart 2006, ve *Stašaitis/Litvanya*, no. 47679/99, § 67, 21 Mart 2002). “Keyfilikten korunma” ilkesi, esas ve usul açısından daha özel güvencelerle yerine getirilmektedir. Usulü güvenceler temel olarak Sözleşme'nin 5 §§ 3 ve 4 maddesinin kapsamındadır ve tutukluluk konularında etkili yargı denetimi felsefesine dayanmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu denetimin “etkililiği” zaman unsuruna bağlıdır: tutukluluğa ilişkin gecikmiş bir yargı denetimi etkili olamaz (bk., *Shcherbina/Rusya*, no. 41970/11, § 62, 26 Haziran 2014).

Mahkeme, tutuklu bir kişinin özgürlüğünden mahrum edilmesine ilişkin yargı denetiminin ivedilikle gerçekleştirilmesinin elzem olduğu görüşündedir. Zamanın akışı, denetimin etkililiğini kaçınılmaz bir şekilde azaltacaktır.

178. Mahkemenin içtihadına göre, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi erişilebilirlik ve etkililik koşullarının sağlanması için yeterince kesin olan iç hukuk yollarına atıfta bulunmaktadır. Söz konusu hukuk yolları, kişinin tutukluluğu sırasında kullanılabilir olmalıdır; böylece, uygulanabilir hallerde, ilgili kişinin serbest bırakılmasına neden olabilecek şekilde tutukluluğunun kanuna uygunluğu ivedilikle yargı denetimine tabi tutulabilir (bk., *Suso Musa/Malta*, no. 42337/12, § 51, 23 Temmuz 2013).

179. İvedi karar hakkının dikkate alınıp alınmadığı, Sözleşmenin 5 § 3 ve 6 § 1 maddelerindeki “makul süre” koşulunda olduğu gibi, yargılamaların karmaşıklığı, yerel makamların ve başvuranın sergiledikleri tutum ve başvuran için mevzubahis olan durum ile birlikte her davanın kendine has koşullarının ışığında değerlendirilmelidir (bk., yukarıda anılan, *Mooren*, § 106, ek atıflarla birlikte; *S.T.S./Hollanda*, no. 277/05, § 43, AİHM 2011; ve yukarıda anılan, *Shcherbina*, § 62).

180. Kararın “ivedilikle” verilmesi koşulunun yerine getirilip getirilmediğinin tespit edilmesi için, yargılamaların birden fazla yargı düzeyinde görüldüğü genel bir değerlendirme yapılması gerekmektedir (bk., *Navarra/Fransa*, 23 Kasım 1993, § 28, A Serisi no. 273-B, ve yukarıda anılan *Mooren*, § 106). Asıl tutukluluk kararının veya tutukluluğun devamına ilişkin olarak verilen takip eden kararların (bağımsız ve tarafsız bir yargı organı olan) mahkeme tarafından uygun hukuki usulü güvenceler sağlanarak verildiğinde ve iç hukukun temyiz sistemi sağladığı hallerde, Mahkeme, ikinci derece mahkemesi önünde yargılamalar sırasında denetleme sürecinin uzun sürmesini hoş görmeye hazırdır (bk., *Lebedev/Rusya*, no. 4493/04, § 96, 25 Ekim 2007, ve yukarıda anılan

Shcherbina, § 65). Söz konusu görüşler, Anayasa Mahkemesinin olağan mahkemeler önündeki yargılamalardan farklı olarak yürüttüğü yargılamalarda Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi uyarınca dile getirilen şikayetlere evleviyatla (a fortiori) uygulanmaktadır (bk., yukarıda anılan *Žúbor*, § 89).

(b) Anayasa Mahkemeleri hakkında ilgili ilkeler

181. Mahkeme, yerleşik içtihadına göre, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin Sözleşmeci Devletleri tutukluluktan serbest bırakılmaya ilişkin başvuruların incelenmesi için ikinci bir yargı merci kurmaya mecbur bırakmadığını hatırlatmaktadır. Öte yandan, Söz konusu ikinci yargı merciini kuran bir Devlet , tutuklulara ilk derece mahkemesinde sunulanlarla aynı temyiz teminatını sağlamalıdır (bk.,*Navarra/Fransa*, 23 Kasım 1993, § 28, A Serisi no. 273-B; ve *Khudobin/Rusya*, no. 59696/00, § 124, AİHM 2006-XII (alıntılar); ve yukarıda anılan *S.T.S.*, § 43). Türkiye Anayasa Mahkemesi gibi tutukluluğun kanuna uygunluğuna karar veren ve kanuna aykırı tutukluluk söz konusu olduğunda ilgili kişinin serbest bırakılmasına hükmeden anayasa mahkemeleri için de aynı durum geçerlidir (bk., yukarıda anılan *Smatana*, § 123; yukarıda anılan *Žúbor*, §§ 71-77; ve yukarıda anılan *Mercan*, § 24, 8 Kasım 2016).

182. Mahkeme, Türkiye Anayasa Mahkemesinin yargılamaları yürüttüğü hukuki bağlam olağan mahkemelerinkinden farklı olduğunu ve buna göre, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin gerektirdiği “ivedilik” koşuluna uygunluğun değerlendirilmesi kapsamında söz konusu yargılamaların özel niteliklerinin göz önüne alınması gerektiğini belirtmektedir (bk., bu davaya uygulanabildiği ölçüde, yukarıda anılan, *Inseher*, § 270). Kuşkusuz, diğer ceza mahkemeleri gibi Anayasa Mahkemesi, müştekinin tutukluluğunun hukuka uygunluğunu denetlemektedir. Öte yandan, bu denetimi yaparken, mahkeme “dördüncü derece” organı olarak hareket etmemekte, yalnızca itiraz edilen tutukluluğun Sözleşme'ye uygun olup olmadığını tespit

etmektedir (bk., yukarıda anılan *Şahin Alpay*, § 135, ve yukarıda anılan *Ilmseher*, §§ 270-271).

183. Mahkeme, Türk yargı sisteminde tutuklu bulunan herkesin yargılamaların herhangi bir aşamasında serbest bırakılma talebinde bulunabileceğini ve başvurusunun reddedilmesi halinde itiraz edebileceğini gözlemlemektedir. Böylece, söz konusu kişi, Anayasa Mahkemesi önünde itirazı derdest durumda iken, olağan mahkemelerce tutukluluğunun kanuna uygunluğunu incelenmesini sağlayabilmektedir. Mahkeme'ye göre, bu durum, bir kararın ivedilikle verilip verilmediğine dair genel bir inceleme yapılırken göz önüne alınması gereken bir unsurdur. Böyle bir sistemde, Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin denetleme süresinin uzun sürmesini hoş görebilmektedir (bk., yukarıda anılan *Ilmseher*, §§ 273-274; sayrıca bk., özellikle Türkiye Anayasa Mahkemesi bağlamında, yukarıda anılan, *Alpay*, § 137, ve yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, § 165).

184. Mahkeme'ye göre, bu olasılık, Anayasa Mahkemesini, özellikle söz konusu kanun yolunun tüketilmesi Mahkeme önünde başvuru yapma yolunu açtığı için, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi uyarınca ivedi karar hakkının uygulanabilir ve etkili olacağını güvence altına almak için başvuranın tutukluluğunun hukuka uygunluğuna ilişkin ivedilikle karar verme yükümlülüğünden muaf tutmamaktadır (bk., yukarıda anılan *Ilmseher*, § 273). Sonuç olarak, Mahkeme'ye göre, Türkiye Anayasa Mahkemesinin bireysel itirazları incelemek için kullandığı zaman esasen Sözleşme'nin 34. maddesinin anlamı çerçevesinde bireysel başvuru hakkıyla bağlantılıdır.

2. Söz konusu ilkelerin uygulanması

185. Mevcut davada, Mahkeme, başvuranın 29 Aralık 2017 tarihinde Anayasa Mahkemesi önünde bireysel başvuruda bulunduğunu ve Anayasa Mahkemesinin 22 Mayıs 2019 tarihinde davayı incelediğini ve 23 Mayıs 2019 tarihinde müzakerelerin sonucu yayınladığını belirtmektedir.

Mahkeme, nihai kararın 28 Haziran 2019 tarihinde yayınlandığını belirtmektedir.

Anayasa Mahkemesi önünde bireysel başvuru yapılan tarih ve mahkemenin müzakere sonuçlarını internet sitesinde yayınladığı tarih arasında olağanüstü hal kaldırıldıktan sonra on ay beş gün dahil olmak üzere bir yıl dört ay ve yirmi dört gün geçmiştir.

Yukarıda belirtilen tarih ve nihai kararın yayınlanma tarihi arasında geçen süre de dikkate alınmalıdır (bk., *E./Norveç*, 29 Ağustos 1990, § 66, A Serisi no. 181-A; bk., bu davaya uygulanabildiği ölçüde, yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, § 164, ve yukarıda anılan *Şahin Alpay*, § 136). Mahkeme'nin yerleşik içtihadına göre, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi kapsamında ilgili süreç, mahkeme önünde itirazın dile getirilmesi ile başlamakta ve kararın alenen açıklanamayacağı durumlarda başvurana veya avukatına tebliğ edilmesiyle sona ermektedir (bk., yukarıda anılan, *Smatana*, §§ 117-119; ayrıca bk., yukarıda anılan *Ilmseher*, § 257). Mahkeme, dikkate alınması gereken sürecin bir yıl beş ay ve yirmi dokuz güne tekabül ettiğini belirtmiştir.

186. Tutukluluk tedbirlerinin hukuka uygunluğunun Anayasa Mahkemesi tarafından ivedilikle yargı denetimine tabi tutulmasına ilişkin Türkiye kararlarını özetleyen Hükümet, temel olarak, söz konusu sürenin olağanüstü hal ilanının ardından mahkemenin büyük işyüküyle açıklanabileceğini ileri sürmüştür.

187. Mahkeme, mahkeme işlemlerinin birikmesinin, gereken hızla bu istisnai durumla başa çıkmak için uygun telafiyi sağlayan Sözleşmeci bir Devlet için uluslararası yükümlülük doğurmadığına işaret etmektedir. Şüphesiz, darbe girişiminin ardından Anayasa Mahkemesinin önünde açılan davalarda dile getirilen hukuki soruların karmaşıklığı, çeşitliliği ve çok sayıda olmaları göz önüne alındığında, Anayasa Mahkemesinin söz konusu soruları kapsamlı bir şekilde incelemesinin ve öncü kararlar vasıtasıyla

karara bağlamasının zaman alması olağan görünmektedir (bk., *Akgün/Türkiye* (k.k.), no. 19699/18, §§ 35-44, 2 Nisan 2019).

188. Mahkeme, darbe teşebbüsünden sonra artan iş yükünü takiben kaynakların hızla kullanılmasının önemli sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir. 2018 yılında, Anayasa Mahkemesi, 35,395 bireysel başvuruyu karara bağlayarak çok sayıdaki yeni başvuruya rağmen derdest dava sayısını kontrol altında tutabilmiştir (bk., yukarıda anılan *Akgün*, § 43). Öte yandan, Mahkeme'ye göre, Anayasa Mahkemesinin aşırı iş yükü mevcut davada olduğu gibi aşırı uzun süren usule ilişkin daimi bir gerekçelendirme olarak kullanılamaz. Yargı sistemini mahkemelerinin Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin gerektirdiklerine uymalarını sağlayacak şekilde düzenlemek Devlet'in görevidir (bk., *G.B./İsviçre*, no. 27426/95, § 38, 30 Kasım 2000).

189. Bu bağlamda, Mahkeme, daha önce ilgili maddenin ihlal edildiğine hükmetmeksizin, bir yıl on altı günlük bir sürenin Sözleşme'nin 5 § 4. Maddesi uyarınca “ivedi” olmayacağını belirttiğini ifade etmiştir (bk., yukarıda anılan *Akgün*, § 38) “İvedilik” koşuluna ilişkin önceki kararlarında, Mahkeme, olağanüstü halin ilanını takiben Anayasa Mahkemesinin dava yükünü göz önüne almış ve bu durumun istisnai olduğuna hükmetmiştir. Bu davaların, askeri darbe teşebbüsünün ardından özgürlük, güvenlik ve ifade özgürlüğü hakkına ilişkin yeni ve karmaşık meselelerin ileri sürüldüğü bir dizi davanın ilk örnekleri olduğuna dikkat çekmiştir (bk., yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, § 165). Söz konusu durumlar, mevcut dava için geçerli değildir.

190. Mahkeme, mevcut davada Anayasa Mahkemesinin önündeki meselelerin de karmaşık olduğunu kabul etmektedir (yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan* ile karşılaştırınız § 165). Ancak, Mahkeme önündeki bilgilerde başvuranın veya avukatının söz konusu tedbire ilişkin Anayasa Mahkemesinin yargı denetiminin uzamasına katkıda bulduklarına dair herhangi bir gösterge bulunmamaktadır. Ek olarak, başvuranın 29 Aralık 2017 tarihli bireysel başvurusunun ardından, Anayasa Mahkemesi,

başvuranın davasının görülmesine öncelik verilmesine ilişkin talebine rağmen (söz konusu talebe ilişkin olarak dava dosyasında bilgi bulunmamaktadır), Mahkeme'nin Hükümet'ten davaya ilişkin görüş belirtmesini istediği tarih olan 5 Kasım 2018 tarihine kadar yaklaşık on ay boyunca herhangi bir işlemde bulunmamıştır. Bu nedenle, mevcut davada yaşanan usulü gecikme yetkililere atfedilebilir durumdadır.

191. Şüphesiz, Mahkeme, *Mehmet Hasan Altan* (yukarıda anılan, §§ 161-163), *Şahin Alpay* (yukarıda anılan, §§ 133-135) ve *Akgün* (yukarıda anılan (k.k.)) davalarında Anayasa Mahkemesinin yaptığı denetlemenin uzun sürebileceğini kabuledilebilir bulmuştur. Bir yıl iki ay ve üç gün (yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, § 164), bir yıl dört ay ve üç gün (yukarıda anılan *Şahin Alpay*, § 136) ve bir yıl on altı gün (yukarıda anılan *Akgün*, § 38) süren söz konusu davalardaki yargılamalar açıkça uzun sürmesine rağmen, Mahkeme, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi uyarınca ivedilik koşuluna uygun davranıldığına hükmetmiştir. Öte yandan, bu hüküm, Sözleşme'nin 5 § 4. maddesi uyarınca dile getirilen benzer şikayetleri değerlendirirken Anayasa Mahkemesinin sınırsız yetki sahibi olduğu anlamına gelmediğini belirtmiştir. Bu bağlamda, Mahkeme, mevcut davada görülen usulün uzunluğunun, yukarıda alıntılanan davalarda gözlemlenen süre uzunluklarının hepsini aştığını belirtmektedir.

192. Mahkeme, kişinin özgürlüğünün tehlikede olduğu durumlarda, Devlet'in tutukluluğun hukuka uygunluğu üzerinde ivedi bir şekilde denetim yapılması koşuluna uymasına ilişkin katı standartları olduğunu hatırlatmaktadır (bk., yukarıda anılan *Idalov*, § 157). Bu durum özellikle başvuranın bir yıl yedi aydan fazla süre boyunca mahkeme önüne çıkma olanağı olmaksızın tutuklu bulunduğu (bk., Anayasa Mahkemesi hükümleri yukarıda § 60) ve tüm serbest bırakılma taleplerinin basmakalıp nedenlerle reddedildiği mevcut dava için geçerlidir (bk., yukarıda §§ 40 ve 44) Ek olarak, dava dosyasından 20 Ekim 2017 tarihinde sulh ceza mahkemesinin soruşturma dosyasına erişimine konulan kısıtlamanın 4 Mart 2019 tarihinde

iddianamenin kabul edilmesine kadar geçerli olduğu anlaşılmaktadır (bk., yukarıda § 56). Söz konusu koşullara ilişkin Sözleşme'nin 5 §§ 3 ve 4 maddesi uyarınca dile getirilen şikayetlerin ayrı olarak başvuran tarafından Mahkeme'ye sunulduğu dikkate alınmalıdır (bk., yukarıda § 103 ve aşağıda § 233).

193. Sonuç olarak, Mahkeme, özgürlük ve güvenlik hakkını koruma konusunda ulusal seviyede birincil role sahip Türkiye Anayasa Mahkemesinin, ilgili yargılamalar kapsamında söz konusu hakkın önemini gereğince dikkate alamadığı görüşündedir. Ek olarak, başvuranın 18 Ekim 2017 tarihinde yakalandığı, hakkındaki suçlamalar kapsamında 19 Şubat 2019 tarihinde iddianame hazırlandığı gözardı edilemez. Bu durum, başvuranın tutuklandıktan sonra on altı ay boyunca savcılık tarafından suçlanmaksızın tutulduğu anlamına gelmektedir. İnsan Hakları Komiseri'nin işaret ettiği gibi, başvuranın tutukluluğunun uzatılması, kamu yararı konularına ilişkin faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olabilir (bk., gerekli değişikliklerin uygulanması koşuluyla, *Magyar Helsinki Bizottság/Macaristan* [BD], no. 18030/11, § 164, 8 Kasım 2016). Öte yandan, mevcut davada, Anayasa Mahkemesinin söz konusu tedbiri ivedilikle yargı denetimine tabi tutması, başvuranın tutuklanmasının ve söz konusu tedbirin uzun bir süre uzatılmasının gerekliliğine ilişkin şüpheleri ortadan kaldırılabildi.

194. Mahkeme, söz konusu sürenin oldukça uzun olduğu ve Sözleşme'nin 5 § 4. maddesinin anlamı çerçevesinde “ivedi” olarak tanımlanamayacağı sonucuna varmaktadır.

195. Ek olarak, Mahkeme, Türkiye'de Sözleşme'nin askıya alınmasına ilişkin olarak, olağanüstü halin 18 Temmuz 2018 tarihinde kaldırıldığını ve daha sonra Türkiye Anayasa Mahkemesi önünde karar verilene kadar on bir aydan fazla süre geçtiğini öncelikle belirtmek ister. Mahkeme, özellikle herhangi bir usulü adım atılmayan olağan üstü hal durumu boyunca altı aydan fazla sürenin geçtiği göz önüne alındığında, söz konusu sürenin

ivedilik koşuluna uymadığı görüşündedir. Sonuç olarak, söz konusu toplam süre olağanüstü halin özel koşulları nedeniyle hiçbir şekilde gerekçelendirilemez.

196. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru bağlamında gerçekleştirdiği kanunilik denetiminin toplam süresini ve başvuran açısından söz konusu olan tehlikeyi göz önünde bulunduran Mahkeme, Anayasa Mahkemesi tarafından başvuranın tutukluluğunun hukuka uygunluğuna ilişkin karar verilirken yürütülen yargılamaların Sözleşme'nin 5 § 4 maddesiyle öngörülen "ivedilikle" karar verilmesi gerekliliğine uygun olduğunun söylenemeyeceği kanaatindedir.

Bu nedenle, söz konusu madde ihlal edilmiştir.

VI. SÖZLEŞME'NİN 18. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

197. Başvuran, Sözleşme'nin 18. maddesine dayanarak, Sözleşme'de öngörülen amaçlar dışındaki amaçlar için Sözleşme'den doğan haklarının kısıtlandığını ileri sürmüştür. Başvuran, özellikle tutuklanmasının amacının Hükümet'i eleştirdiği için kendisini cezalandırmak, bir STK aktivisti ve insan hakları savunucusu olarak kendisini susturmak, diğerlerini benzer eylemler gerçekleştirmekten caydırmak ve ülkede sosyal toplumu etkisiz bırakmak olduğunu belirtmiştir.

198. Mahkeme, başvuranın bu kapsamda tutukluluğunun arkasında gizli bir amaç olduğunu ileri sürdüğünü gözlemlemektedir. Mahkeme, 18. madde uyarınca dile getirilen şikâyetin, mevcut davanın Sözleşmenin 5. maddesi kapsamında incelenmemiş temel bir yönüyle ilgili olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, Mahkeme, söz konusu şikâyetin Sözleşme'nin 5 § 1 maddesi ile birlikte 18. maddesi uyarınca incelenmesi gerektiği görüşündedir. Sözleşme'nin 18. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Anılan hak ve özgürlüklere bu Sözleşme hükümleri ile izin verilen kısıtlamalar öngörülükleri amaç dışında uygulanamaz..”

A. Kabul edilebilirlik hakkında

199. Hükümet, Sözleşme'nin 18. maddesinin özerk bir rölu olmadığını ve yalnızca Sözleşme'nin diğer maddeleriyle birlikte uygulanabileceği görüşündedir. Hükümet'e göre, Sözleşme'nin herhangi bir hükmü ihlal edilmediğinden, söz konusu madde uyarınca yapılan şikâyetin Sözleşme hükümleriyle konu bakımından (*rationemateriae*) bağdaşmamaktadır.

200. Başvuran bu iddiaya itiraz etmiştir.

201. Mahkeme, başvuranın atılı suçları işlediğine dair makul şüphenin yokluğu nedeniyle Sözleşme'nin 5 § 1. maddesinin ihlal edildiğine hükmettiğini gözlemlemektedir. Sözleşme'nin 18. maddesi uyarınca dile getirilen şikâyetin söz konusu madde kapsamındaki şikâyetle yakından ilgili olduğu dikkate alındığında, Mahkeme, Hükümet'in söz konusu şikâyetin konu bakımından bağdaşmaya ilişkin itirazını reddetmektedir.

Sonuç olarak, başvurunun bu kısmı Sözleşme'nin 35 § 3. maddesinin anlamı çerçevesinde açıkça dayanaktan yoksun değildir ve başka herhangi bir kabuledilemezlik gerekçesiyle de bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla, bu şikâyetin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekmektedir.

B. Esas Hakkında

1. Tarafların Beyanları

(a) Başvuran

202. Başvuran, tutukluluğunun ve bu tutukluluğun uzatılmasının bir STK aktivisti ve insan hakları savunucusu olarak susturmak, diğerlerini benzer eylemler gerçekleştirmekten caydırmak ve ülkede sosyal toplumu etkisiz bırakmak şeklinde gizli bir amaç taşıdığı iddiasını yinelemiştir.

203. Başvuran, önceki İnsan Hakları Komiseri'nin Türkiye'de ifade ve medya özgürlüğü üzerine yayımlanan memorandumunda Hükümet tarafından alınan tedbirler nedeniyle diğerlerinin yanında (*interalia*) (başvuranın kendisi dahil olmak üzere) insan hakları savunucularını hedef alan yüksek düzeydeki adli rahatsızlığın Türkiye'de demokrasiye ciddi bir tehdit oluşturduğu sonucuna vardığını belirtmiştir.

204. Sözleşmenin 18. maddesi kapsamında gizli bir amacın varlığının kanıtlanmasına ilişkin olarak, başvuran (yukarıda anılan) *Merabishvili /Gürcistan* kararına atıfta bulunarak Mahkeme'nin 18. madde kapsamındaki şikâyetleri incelerken kesin delil istemesinin veya özel kural veya koşulları takip etmesinin gerekmediğini belirtmiştir. Başvurana göre, söz konusu maddeye ilişkin davalarda "ispat yükü iddia eden üzerindedir" (*affirmantiincumbitprobatio*) ilkesini katı bir şekilde uygulanamaz. Bu bağlamda, iddialarını kanıtlama konusunda başvuranların karşılaştıkları zorluklar dikkate alınmalıdır. Başvuran, önündeki tüm belgeleri inceleyen Mahkeme'nin yürüttüğü yargılamalarda taraflardan herhangi birinin ispat yükünden sorumlu olmaması nedeniyle Sözleşme'nin 18. maddesinin ihlal edildiğini kanıtlayan bir belge sunma yükümlülüğünün olmadığını ileri sürmüştür.

205. Başvuran, ayrıca, Şubat 2019 tarihli iddianamede STK'ların faaliyetlerine ve fon almasına ilişkin açık suçlamaların yapıldığını belirtmiştir. Başvurana göre, söz konusu iddianamede birçok ulusal ve uluslararası kuruluş, başvuranın suçlandığı cezai suçlara suç ortağı olarak gösterilmiştir. Başvuran tutuklandıktan hemen sonra, çok sayıda STK'ya ve projeye destek sağlayan Açık Toplum Vakfı ofisini kapatarak faaliyetlerini sona erdirmiştir. Bu koşullar altında, STK'ların uluslararası kuruluşlarla güvenilir ve güvenli işbirliği kurarak Türkiye'de insan hakları alanında farkındalık artırıcı faaliyetlerde bulunmaları zorlaşacaktır. Ayrıca, STK'ların mevcut davada görüş bildirmek istemeleri, söz konusu tedbirin kötü etkisini ilave olarak gözler önüne sermektedir.

206. Son olarak, başvuran, tutuklanmasının ardından Türkiye Cumhurbaşkanı tarafından ulusal ve uluslararası basın önünde iki suçlayıcı ifade kullanılmasının siyasi nedenlerle tutulduğunu gösterdiğini belirtmiştir.

(b) Hükümet

207. Hükümet, başvuranın görüşlerine itiraz etmiştir. Hükümet, Sözleşme uyarınca temel hak ve özgürlüklerin korunmasının Yüksek Sözleşmeciler Tarafından yetkililerinin iyi niyetle hareket ettikleri varsayımına dayalı olduğunu belirtmiştir. Başvuranın, yetkililerin gerçek amacının beyan ettiklerinden farklı olduğunu ikna edici bir şekilde göstermesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Hükümet, sadece bir şüphenin 18. maddenin ihlal edildiğini kanıtlamaya yetmeyeceği görüşündedir.

208. Hükümet, cezai soruşturmanın ve söz konusu yargılamaların bağımsız yargı makamları tarafından yürütüldüğünü ileri sürmüştür. Başvuran, toplanan ve dava dosyasına konulan kanıtlara dayanarak tutuklanmıştır. Başvuranın iddialarının aksine, kanıtlar başvuranın STK aktivisti olmasıyla katiyen ilgili değildir ve bu, hakkında alınan tedbirleri gerekçelendirmeye yeterlidir. Ek olarak, başvuranın insan hakları savunucusu olmasının kendi içinde başvurana cezai soruşturmada muaf olma olanağı vermediği vurgulanmıştır. Hükümet, davanın kendine has koşullarında, yetkililerin tanımlanan amaçlardan farklı bir amaç gütmek için yetkilerini kullanmış oldukları kabul edildiği takdirde, başvuranın konumunda bulunan herkesin benzer iddialarda bulunabileceği görüşündedir. Gerçekte, başvuranın profiline sahip bir şüpheli hakkında geniş siyasi sonuçlara mahal vermeden kovuşturma yapmak imkansız olurdu.

209. Hükümet'e göre, başvuran, itiraz edilen tutukluluğunun gizli bir amaç taşıdığını gösteren herhangi bir kanıt sunmamıştır. Hükümet, ayrıca, başvuran aleyhinde yürütülen yargılamaların hala derdest olduğunu ve bu kapsamdaki iddiaların yargılamaların sonunda açıklığa kavuşacağına işaret

etmiştir. Hükümet'e göre, başvuranın önyargıları, mevcut davada Türkiye'nin bütün hukuk mekanizmasının suiistimal edildiği ve başından sonuna kadar yetkililerin art niyetle ve Sözleşme'ye açıkça aykırı hareket ettikleri sonucuna varmak için yeterli değildir. Hükümet, bunun kesin ve kesin ve yeterli delil gerektiren oldukça ciddi bir iddia olduğunu değerlendirmektedir.

2. Üçüncü taraf müdahiller

(a) İnsan Hakları Komiseri

210. Komiser, mevcut davanın son yıllarda Türkiye'de sivil toplum ve insan hakları savunucularının üzerinde artan baskının açık bir göstergesi olduğu görüşündedir. Bu baskı, açıkça, siyasetçiler tarafından yapılan belirli bir dizi saldırıyı ve özellikle, yetkililer tarafından işlendiği iddia edilen insan hakları ihlalleri üzerine rapor yayınlamanın terör örgütlerinin hedeflerine destek olduğunu ve dolayısıyla Türk Devleti'ne saldırı olduğunu ileri sürerek sivil toplum aktivistlerini hedef alan genel siyasi söylemleri kapsamaktadır. Komiser'e göre, söz konusu ifadeler genel olarak kamu görevlileri tarafından kısıtlayıcı tedbirlerle sonuçlanmaktadır. Örneğin, Nisan 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı'nın insan hakları konusunda rapor yayınlayan STK'lara "karşı gelinmesi" gerektiğini belirten ifadesinin ardından polis ve yerel makamlar, Uluslararası Af Örgütü dahil olmak üzere STK'ları ülkenin belirli yerlerini ziyaret etmekten alıkoymaktadır.

211. Ek olarak, Komiser, örneğin, Ankara'da LGBTI kişilerin insan haklarına ilişkin halka açık tüm etkinliklerin ayırım gözetmeksizin ve süresiz şekilde yasaklanması dâhil olarak, STK'ların sürekli işleyişine ağır kısıtlamalar getirildiğine işaret etmiştir. Komiser, olağanüstü hal kaldırılmasına rağmen, söz konusu yasağın korunduğunu belirtmektedir.

212. Komiserlik, ayrıca, 2017 yılında Türkiye'de insan hakları savunucularının durumlarına ilişkin birçok yazı yayımlamıştır.

Komiserlik'in başka bir partneri M.Ç.'nin mahkumiyetine; Uluslararası Af Örgütü'nün Türkiye Subesi Başkanı T.K.'nin tutuklanmasına; veya Temmuz 2017 tarihinde İstanbul'da dijital güvenlik ve bilgi yönetim çalıştayına katılan sekiz insan hakları savunucusu hakkında yapılan haksız yakalama ve cezai yargılama işlemleri hakkında yayımlanan yazılar örnek olarak gösterilebilir. Komiserlik ayrıca 16 Kasım 2018 tarihinde on üç seçkin akademisyen ve insan hakları savunucusunun yakaladığına Mahkeme'nin dikkatini çekmiştir.

(b) Müdahil sivil toplum kuruluşları

213. Müdahil sivil toplum kuruluşları, son yıllarda Türkiye'de insan hakları savunucuları, gazeteciler ve STK'lara ilişkin durumun mevcut davada görüldüğü gibi ciddileştiğini ileri sürmüşlerdir.

214. Bir başvuranın yetkililerin gerçek amacının bildirilenden farklı olduğunu gösterebildiği durumda Sözleşme'nin 18 maddesinin ihlal edilmiş olacağını belirtmişlerdir. 15 Temmuz 2016 tarihli askeri darbe girişiminin ardından Hükümet'in muhalifleri diğerleri arasında (*inter alia*) tutuklayarak insan hakları konusunda hâlihazırda önemli seviyedeki kısıtlamayı ikiye katlamak için meşru kaygılarını kötüye kullandığını ileri sürmüşlerdir. Söz konusu kuruluşlar, bu durumun Sözleşme'nin 18. maddesinin ihlaline yol açtığı görüşündedirler.

3. Mahkeme'nin değerlendirmesi

215. Mahkeme, Sözleşmenin 18. maddesinin yorumlanmasına ve uygulanmasına ilişkin genel ilkelere, özellikle (yukarıda anılan) *Merabishvili ve Navalnyy/Rusya* kararlarında son zamanlarda belirtildiği şekliyle atıfta bulunmaktadır ([BD], no. 29580/12 ve diğer 4 karar, §§ 164-165, 15 Kasım 2018). -

216. Mahkeme, ilk olarak, başvuranın temel şikâyetlerinin insan hakları savunucusu olarak gerçekleştirdiği faaliyetler nedeniyle özellikle hedef

alındığını ve tutukluluğu ile tutukluluğunun uzatılmasının bir STK aktivisti ve insan hakları savunucusu olarak susturmak, diğerlerini benzer eylemler gerçekleştirmekten caydırmak ve ülkede sosyal toplumu etkisiz bırakmak şeklinde gizli bir amaç taşıdığını kapsadığını gözlemlemektedir.

217. Mahkeme, söz konusu tedbirlerin ve diğer insan hakları savunucuları aleyhinde gerçekleştirilen ceza yargılamalarının üçüncü taraf müdahiller tarafından ağır bir şekilde eleştirildiğini belirtmektedir. Öte yandan, siyasi süreç ve yargı süreci temel olarak birbirinden farklı olduğundan, Mahkeme, *Merabishvili* kararında (yukarıda anılan, §§ 310-317), ve belirli ilgili unsurlara ilişkin kendi değerlendirmelerinde belirtilen kriterlere uygun olarak kararını “hukuki anlamda delillere” dayandırmalıdır (bk., yukarıda anılan, *Khodorkovskiy/Rusya*, no. 5829/04, § 259, 31 Mayıs 2011; yukarıda anılan *IlgarMammadov*, § 140; ve yukarıda anılan *RasulJafarov*, § 155).

218. Mevcut davada, Mahkeme, yukarıda, başvuran aleyhine yapılan suçlamaların Sözleşme’nin 5 § 1 (c) maddesinin anlamı çerçevesinde “makul bir şüpheye” dayandırılmadığı sonucuna varmıştır. Bu sonuç, amaçların çokluğu hakkında tartışma ihtiyacını bertaraf etmektedir. Öte yandan, Hükümet, başvuran aleyhinde alınan tedbirlerin amacının makul şüphelerle gerekçelendirildiği iddiasını 18. maddeye aykırı olarak kanıtlanamamıştır. Ancak, bu durum kendi içinde 18. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmak için yeterli değildir (bk., yukarıda anılan *Navalnyy*, § 166).

219. Gerçekte, Mahkeme’nin *Merabishvili* davasında (yukarıda anılan, § 291) belirttiği gibi, Sözleşme’den doğan bir hakka veya özgürlüğe getirilen kısıtlamanın, buna izin veren fıkranın gerektirdiklerinin tamamını karşılamıyor olması tek başına, 18. madde kapsamında herhangi bir sorun gündeme getirmemektedir. Söz konusu madde uyarınca ortaya konulan bir şikayetin ayrıca incelenmesi, ancak kısıtlamanın Sözleşme’de öngörülme-yen bir amaca hizmet ettiği iddiasının davanın temel yönü olması

durumunda mümkündür. Yine de, meşru bir amacın yokluğunda, tespit edilebilir gizli bir amaç olup olmadığı sorusuna cevap aranmalıdır (bk., yukarıda anılan *Navalnyy*, § 166).

220. Mahkeme, mevcut davada, böyle bir kanıtın ilgili dava ve davaya özgü koşulların birlikte ele alınması ile yeterli derecede elde edilebileceği görüşündedir. Özellikle, Mahkeme, Sözleşme'nin 5 § 1 maddesi uyarınca dile getirilen şikâyetin incelenmesi kapsamında dikkate alması gereken tüm maddi koşullara atıfta bulunmaktadır (bk., yukarıda §§ 135-158). Bu bağlamda, Mahkeme, özellikle, başvuran hakkında uygulanan tedbirlerin, iddia konusu eylemlerin objektif bir biçimde değerlendirilmesi sonucu oluşan makul şüphelere dayalı olarak gerekçelendirilmediği; temelde iç hukukta cezalandırmaya konu olacak bir davranış olduğunun düşünülmesi makul olmayan olay ve olgular ile büyük oranda Sözleşme ile korunan hakların kullanılmasına ilişkin olaylara dayandırıldığı şeklindeki yukarıda vardığı kanaatini yinelemektedir. Mahkeme, ayrıca, söz konusu bazı koşulların mevcut şikâyet kapsamında özellikle ilgili olduğu görüşündedir.

221. Mahkeme, başvuran hakkında uygulanan tedbirin bildirilen amacının, Gezi olaylarına ve darbe girişimine ilişkin soruşturmalar yürütülmesi ve aynı zamanda başvuranın üzerine atılı suçları işleyip işlemediğinin tespit edilmesi olduğunu gözlemlemektedir. Bu iki olaydan kaynaklanan ciddi düzeydeki karışıklık ve can kayıpları dikkate alındığında, bu olaylarla ilgili soruşturmalar yürütülmesi tamamıyla meşrudur. Ek olarak, darbe girişiminin ülke genelinde olağanüstü hâl ilan edilmesine yol açtığı da göz ardı edilmemesi gerekir.

222. Ancak, başlangıçtan itibaren, soruşturma makamlarının önceliğinin Gezi Parkı olayları ve darbe teşebbüsü esnasında kamu düzeninde meydana gelen bozulmada başvuranın sahip olduğu iddia edilen rolü incelemek olmadığı anlaşılmıştır. Polis ifadesi sırasında başvurana, ilk bakışta söz konusu olaylarla bağlantısı olmayan birçok soru sorulmuştur. Örneğin, 24 Temmuz 2013 tarihinde F.B.G. İsimli gazeteciyle yaptığı telefon görüşmesi,

bir haber kanalı kurulması amacıyla destek talebine ilişkindir. Bir yayınevinin kurucusu olan O.K. İle 2015 yılında anma faaliyeti düzenlenmesine ilişkin yaptığı görüşme ve A.G. Ve I.P. İle yaptığı görüşmeler, sırasıyla Alevi topluluğunun sorunları ve yerel yönetim faaliyetlerinde şeffaflık konularındadır. Aynı şekilde, kendisine yöneltilen sorulardan bazıları, başvuranın yabancı ülke temsilcileriyle yaptığı görüşmeler ve akademisyenler, gazeteciler ve STK temsilcileri ile olan telefon görüşmeleri ile AB Avrupa Birliği Türkiye Yurttaş Komisyonu (EURCC) adlı kuruluştan gelen bir heyetin ziyareti hakkında sorulardır. Hükümet, somut olaydaki şüphelerin “makul” olup olmadığının değerlendirilmesinde bu delillerin ne şekilde ilgili ve bağlantılı olduğu hususunda herhangi bir yorumda bulunmamıştır.

223. Mahkeme, ayrıca, iddianamenin de yukarıda bahsi geçen eksikliği herhangi bir şekilde gidermediğini kaydetmektedir. Uzunluğu 657 sayfaya ulaşan bu belgede, olaylar kısa ve öz bir biçimde anlatılmamıştır. Yine, iddianamede başvuranın Gezi olaylarındaki cezai sorumluluğunun hangi olay/olguya veya suç teşkil eden eyleme dayandığı açık bir şekilde belirtilmemiştir. Bahsi geçen belge, temel olarak, birçok telefon görüşmesinin dökümünü, başvuranın sözleşmeleri ile ilgili bilgileri, şiddet içermeyen eylemlerin listesini kapsayan bir delil derlemesidir. Bunlardan bazılarının ilgili suça sınırlı etkisi vardır. Yukarıda vurgulandığı gibi (bk., § 145), savcılık makamının başvuranı suç işleyen vakfi yönetmekle ve bu kapsamda, Hükümet’e karşı bir kalkışma planlamak ve gerçekleştirmek amacıyla, bir çok sivil toplum aktörünü suiistimal etme ve onları gizlice koordine etme suçlarıyla suçladığını belirtmek önem arz etmektedir. Öte yandan, dava dosyasında kovuşturma makamlarının Gezi olayları sırasında başvuran hakkında, iyi niyetle, şüphelenmelerine yol açacak objektif bilgi sahibi olduklarına işaret eden herhangi bir unsur bulunmamaktadır (karşılaştırınız, *RashadHasanov ve Diğerleri/Azerbeycan, no. 48653/13 ve diğer 3 karar, § 123, 7 Haziran 2018*). . Özellikle, kovuşturma belgelerinde,

Sözleşme'den doğan bir hakkının kullanılmasına ilişkin olan ve Avrupa Konseyi organları veya uluslararası kurumlar ile işbirliği halinde yürütülen tamamen yasal olan çeşitli eylemlere atıfta bulunmaktadır (Avrupa Konseyi organlarıyla bilgi alışverişi, uluslararası heyetlerin gerçekleştireceği ziyaretin düzenlenmesine yardımcı olma). Söz konusu belgelerde, ayrıca, bir insan hakları savunucusunun ve bir STK liderinin, Türkiye'ye göz yaşartıcı gaz satışının yasaklanmasına yönelik bir kampanya yürütmek veya bireysel başvuruları desteklemek gibi olağan ve meşru faaliyetlerine atıfta bulunulmuştur.

224. Mahkeme'ye göre, söz konusu unsurların dahil edilmesi kovuşturmanın güvenilirliğini sarsmaktadır. Ek olarak, savcılığın tutumunun, başvuranın aleyhinde alınan tedbirlerin bir STK aktivisti ve insan hakları savunucusu olarak kendisini susturmak, diğerlerini benzer eylemler gerçekleştirmekten caydırmak ve ülkede sosyal toplumu etkisiz bırakmak şeklinde gizli bir amaca sahip olduğuna ilişkin iddiasını doğrulayacak doğrultuda olduğu düşünülebilir.

225. Ayrıca, Mahkeme, davanın zaman çerçevesinin 18. madde uyarınca yapılan incelemede önemli olabilecek belirli yönleri açığa çıkarttığını belirtmektedir.

226. Bu bağlamda, başvuran, Gezi olaylarından dört yılı aşkın bir süre sonra ve darbe girişiminden bir yılı aşkın bir süre sonra 18 Ekim 2017 tarihinde söz konusu olaylarla ilişkili suçlamalarla yakalanmıştır. Şüphesiz, soruşturmada kaydedilen ilerleme ilgili makamların itiraz edilen tedbirlerin ilgili zamanda kullanımını gerekçelendirebilecek delilleri toplamalarını sağlayabilirdi. Ancak, yukarıda belirtildiği gibi (bk., yukarıda § 151), dava dosyasında söz konusu uzun süreye açıklama getirecek herhangi bir delil bulunmamaktadır.

227. Ayrıca, başvuranın tutuklandığı tarih ve iddianamenin sunulduğu tarih arasında dava dosyasına iki delilin eklendiği görülmektedir: M.P.'nin ifadeleri ve MASAK raporu (bk., yukarıda §§ 34, 42 ve 44). Mahkeme,

M.P.'nin ifadesinin konuyla ilgisini incelemiş ve söz konusu tanığın, herhangi bir somut gerçeğe işaret etmediğini ve ek olarak, daha sonra başvuran hakkında suçlayıcı herhangi bir ifadede bulunmadığını doğruladığını gözlemlemiştir (bk., yukarıda §§ 62 ve 147). MASAK raporunda, çeşitli yasak STK'lara finansal destek sağlamak için yapılan banka işlemleri sıralanmıştır. Söz konusu faaliyetlerin yürütülmesinin ilgili zamanda yürürlükte olan mevzuatı ihlal ettiği iddia edilmediği gibi bu yönde bir tespit de yapılmamıştır.

228. Ek olarak, Mahkeme, Sözleşme'nin 18. maddesi kapsamındaki değerlendirmesinde, başvuranın tutukluluğunun dayanağını oluşturan olaylar ve mahkemenin tutukluluk kararları arasında birçok yılın geçmesi hususunun hayati öneme sahip olduğuna kanaat getirmiştir. Söz konusu sürenin geçmesine yönelik olarak Hükümet tarafından hiçbir makul açıklama ileri sürülmemiştir. Ayrıca, ve daha önemlisi, savcılığın, başvuranın 1 Kasım 2017 tarihinde başlayan tutukluluğuna ilişkin talebini desteklemek için dayandığı delillerin söz konusu tarihten çok önce toplanmıştır ve Hükümet, söz konusu olay sıralaması hakkında herhangi bir ikna edici bir açıklama getirmemiştir. Kaldı ki, Gezi olayları ve başvuranın tutukluluğu arasında dört yıldan fazla süre geçmesine rağmen, Hükümet, objektif bir gözlemcinin başvuran aleyhinde yapılan suçlamaları destekleyen makul şüphenin var olduğuna mantıklı bir şekilde kanaat getirmesini sağlayacak herhangi bir delil sunamamıştır. Son olarak, Mahkeme, başvuran tutuklandıktan sonra, olaylardan beş buçuk yıl sonra ve yalnızca Gezi olaylarıyla ilgili olarak 19 Şubat 2019 tarihine kadar resmi olarak suçlanmadığına işaret etmektedir. Hükümet, ayrıca, başvuranın ilk olarak Kasım 2017 tarihinde tutuklanması ile daha sonra 2019 yılında suçlanması arasında Gezi olayları ile bağlantılı dikkate değer soruşturma adımları atıldığını gösterememiştir.

229. Söz konusu suçlamaların, Cumhurbaşkanı'nın 21 Kasım ve 3 Aralık 2018 tarihlerinde yaptığı konuşmaların ardından yapılmış olması da önem arz etmektedir. 21 Kasım 2018 tarihinde Cumhurbaşkanı'nın yaptığı konuşma aşağıdaki gibidir: "Gezi olaylarında teröristlerin finans kaynağı olan biri var. Bu kişi şu anda içeride. Onun arkasında kim var? Meşhur Macar Yahudisi G.S. Bu adam dünyada milletleri bölmek, parçalamakla adeta birilerini görevlendiren, parası bol ve bu paraları bu şekilde tüketen birisidir. - Türkiye'deki temsilcisi de aynı şekilde babadan zengin ve bu imkânları da bu ülkeyi parçalayıp, bölen işte bu özellikte terör eylemlerine her türlü bu noktada desteği veren kişi..." - Cumhurbaşkanı, 3 Aralık 2018 tarihinde başvuranın adını açıkça anmış ve aşağıdaki ifadelerde bulunmuştur: "Gezi'nin arkasında kimler olduğunu açıkladım. Dış ayağı G.S., iç ayağı Kavala'dır dedim. Kavala'ya para gönderenler belli. ..." Mahkeme, bu iki konuşmanın yapıldığı tarihlerde, bir yıldan fazla süredir tutuklu bulunan başvuranın savcılık tarafından hala resmi olarak suçlanmamış olmasını göz ardı edememektedir. Ek olarak, sadece, bir yandan halka açık iki konuşma sırasında başvuran aleyhine açıkça yöneltilen suçlamalar ve diğer yandan, söz konusu konuşmalardan yaklaşık üç ay sonra düzenlenen iddianamedeki suç isnatlarının ifadesi arasında karşılıklı ilişki bulunduğu belirtilebilir (bk.,karşıt durum (*a contrario*), yukarıda anılan *Merabishvili*, § 324, ve *Tchankotadze/Gürcistan*, no. 15256/05, § 114, 21 Haziran 2016).

230. Mahkeme'ye göre, yukarıda incelenen birçok nokta, ülkenin en üst düzey yetkilisi tarafından yapılan konuşmalarla (yukarıda alıntılanan) ele alındığında, başvuranın ilk ve daha sonraki tutukluluğunun insan hakları savunucusu olarak onu susturmak şeklinde gizli bir amaç güttüğü iddiasını desteklemektedir. Bununla beraber, savcılığın, iddianamede, yönelttiği suçlamalarla nasıl ilgili olduklarını belirtmeksizin STK'ların faaliyetlerine ve yasal yollarla finansmanına atıfta bulunması da bu iddiayı destekler niteliktedir. Mahkeme, ayrıca, başvuranın tutukluluğunun Türkiye'de insan

hakları savunucularının baskı altında tutulması şeklindeki daha geniş bir kampanyanın parçası olduğu kanaatinde olan İnsan Hakları Komiseri ve üçüncü taraf müdahiller tarafından ifade edilen endişelerin farkındadır.

231. Gerçekte, başvuranın 18. madde kapsamında yaptığı şikâyetin temelinde, özel bir kişi olarak değil insan hakları savunucusu ve STK aktivisti olarak hakkında kovuşturma yapıldığı iddiası vardır. Bu itibarla, söz konusu kısıtlama yalnızca başvurunu veya insan hakları savunucularını ve SYK aktivistlerini değil, toplumu düzenleme aracı olarak demokrasinin özünü etkilemektedir. Hazırlık çalışmalarında (*travauxpréparatoires*) atıfta bulunduğu gibi, demokratik bir toplumda, bireysel özgürlük yalnızca genel çıkarlar söz konusu olduğunda “daha yüksek bir özgürlük” adına sınırlandırılabilir (bk., yukarıda anılan *Navalnyy*, §§ 51 ve174). Mahkeme, böylece tanımlanan gizli amacın özellikle sivil toplum örgütlerinin ve insan hakları savunucularının çoğulcu bir demokraside sahip oldukları özel rolün ışığında büyük bir ağırlık kazandığı görüşündedir.

232. Bir bütün olarak ele alınan yukarıda anılan unsurlar ışığında, Mahkeme, mevcut davada şikâyet konusu olan tedbirlerin, yani başvuranın susturulmasının, Sözleşme'nin 18. maddesine aykırı bir şekilde gizli bir amaç taşıdığı konusunun makul şüphenin ötesinde olduğuna kanaat getirmektedir. Ayrıca, başvurana isnat edilen suçlar göz önüne alındığında, itiraz konusu tedbirlerin insan hakları savunucularının çalışmaları üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olabileceğine kanaat getirilmiştir. Sonuç olarak, başvuranın özgürlüğüne getirilen kısıtlamanın Sözleşme'nin 5 § 1 (c) maddesinde belirtildiği üzere kişinin suç işlediğine dair makul bir şüphe nedeniyle yetkili bir adli makam önüne çıkarılma amacından başka bir amaç ile uygulandığı sonucuna varılmıştır.

Mahkeme, yukarıdaki hususları göz önünde bulundurarak, Sözleşmenin 18. maddesiyle birlikte 5 § 1 maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir.

VII. SÖZLEŞME'NİN 5 §§ 3 VE 4 MADDESİ KAPSAMINDAKİ DİĞER ŞİKÂYETLER

233. Başvuran, Sözleşme'nin 5 §§ 3 ve 5 maddesine dayanarak, tutukluluk süresinin aşırı uzun olduğundan şikâyet etmiştir. Başvuran, ayrıca, soruşturma dosyasına erişemediğini ve mahkemelerin, başvuranın itirazlarını duruşma gerçekleştirmeksizin incelediklerini ileri sürmüştür. Başvuran, bu durumun kendisini ilk ve devam eden tutukluluğuna ilişkin kararlara etkili bir şekilde itiraz etmekten alıkoyduğunu belirtmiştir.

234. Yargılamaların uzunluğuna ilişkin şikâyet hakkında, Mahkeme, başvuranın özgürlüğünden mahrum edilmesinin Sözleşme'nin 5 § 1. maddesine uygun olmadığına hükmettiğine dair önceki kanaatine atıfta bulunmaktadır (bk., yukarıda § 159). Bu tespit, başvuranın tutukluluk süresinin tamamını kapsamaktadır. Mahkeme, belirli tutukluluk süreleri konusunda Sözleşme'nin 5 § 1 maddesinin ihlal edildiğine karar verdiği diğer davalarda, aynı sürele atıfta bulunan Sözleşme'nin 5 § 3 maddesi uyarınca dile getirilen şikâyetlerin esasını ayrı olarak incelemeye gerek görmediğini hatırlatmaktadır (bk., aynı anlamda, *Holomiov/Moldova*, no. 30649/05, § 131, 7 Kasım 2006; bk., gerekli değişikliklerle, *Zervudacki/Fransa*, no. 73947/01, §§ 60-61, 27 Temmuz 2006; ve *Lütfiye Zengin ve Diğerleri/Türkiye*, no. 36443/06, § 92, 14 Nisan 2015).

Başvuranın Sözleşme'nin 5 § 4. maddesi uyarınca dile getirdiği diğer şikâyetlerine ilişkin olarak, Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ivedi bir şekilde yargı denetimi yapmadığına ilişkin iddianın incelenmesinde, başvuranın şikâyet ettiği koşulları yeterinde dikkate aldığını belirtmektedir (bk., yukarıda § 192).

Söz konusu değerlendirmeler ışığında, Mahkeme, Sözleşme'nin 5 §§ 3 ve 4 maddesi uyarınca dile getirilen yukarıda anılan (bk., § 233) diğer şikâyetlerin kabuledilebilirliğini ve esasını ayrı olarak incelemeye gerek olmadığı görüşündedir.

VIII. SÖZLEŞME’NİN 41 VE 46 MADDELERİNİN UYGULANMASI

235. Sözleşme’nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme veya Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

236. Mahkeme, başvuranın başvuru formunda Sözleşme’nin ihlalleri nedeniyle gördüğü manevi zarar kapsamında maddi tazminat talebinde bulunduğunu belirtmiştir. Başvuran, ayrıca, mümkün olan en erken tarihte serbest bırakılmayı talep etmiştir.

237. Adil tazmin talebine ilişkin olarak, Mahkeme, yargılamaların tebliğ aşamasında başvuranın avukatı tarafından gönderilen mektupta, yargılamaların başında, başvuranın adil tazmine ilişkin isteklerinin bildirilmesinin, görüşlerde adil tazmin “talebinin” dile getirilmemesini telafi etmeyeceğine açıkça işaret edildiğini belirtmektedir. Sonuç olarak, genel ilkeler ve yerleşik uygulama ışığında, Mahkeme, önündeki usulün başlangıçtaki çekişmesiz aşamasında başvuran tarafından dile getirilen nihai maddi tazminat isteğine işaret edilmesinin Mahkeme İç tüzüğü’nün 60. maddesinin anlamı çerçevesinde “tazminat talebi” kapsamında olmadığı görüşündedir (bk., *Nagmetov/Rusya* kararında belirtilen genel ilkeler [BD], no. 35589/08, §§ 57-61, 30 Mart 2017). Ayrıca, 2018 yılında, Daire önündeki yargılamalar kapsamındaki yazışma usulü çerçevesinde herhangi bir adil tazmin talebinde bulunulmamıştır. Bu doğrultuda, Mahkeme, bu başlık altında başvurana herhangi bir tazminata hükmetmemektedir.

238. Tespit edilen ihlallere son verilmesi için Bakanlar Komitesi’nin denetimine tabi olarak Davalı Devlet tarafından alınacak tedbirlere ilişkin olarak, Mahkeme, kararlarının temel olarak tespite yönelik olduğunu ve genel olarak ilgili Devlet’in Sözleşme’nin 46. maddesi kapsamındaki yasal

yükümlülüğünü - Mahkeme kararında belirtilen sonuçlara uygun olması koşuluyla” hangi yöntemlerle yerine getireceğini seçme konusunda özgür olduğunu hatırlatmaktadır. Kararın icra edilme yoluyla ilgili tanınan bu takdir yetkisi, Sözleşme kapsamında güvence altına alınmış hak ve özgürlükleri sağlamakla ilgili Sözleşmeciler Devletlerin birincil yükümlülüğü ile bağlantılı olarak tanınan tercih özgürlüğünün bir yansımasıdır (bk., *diğerleri arasında*, yukarıda anılan, *Şahin Alpay*, § 173, ve bu kararda anılan içtihat).

239. Öte yandan, tespit edilen ihlalin mahiyetinin, ihlali telafi edebilecek tedbirler arasında gerçekten seçim yapma şansı bırakmayacak nitelikte olduğu davalarda, Mahkeme, *Assanidze* (yukarıda anılan, §§ 202-203), *Ilaşcu ve Diğerleri/Moldova ve Rusya* ([BD], no. 48787/99, § 490, AİHM 2004-VIII), *Aleksanyan /Rusya* (no. 46468/06, §§ 239-240, 22 Aralık 2008), *Fatullayev/Azerbeycan* (no. 40984/07, §§ 176-177, 22 Nisan 2010), *Del RioPrada/İspanya* ([BD], no. 42750/09, §§ 138-139, AİHM 2013) ve *Şahin Alpay* (yukarıda anılan, § 195) davalarında yaptığı gibi, yalnızca tek bir bireysel tedbir belirlemeye karar verebilir. Söz konusu içtihat ışığında, mevcut davada başvuranın tutukluluğunun devam etmesi halinde, Sözleşme’nin 5 § 1 maddesini ve bu madde ile birlikte 18. maddenin ihlalinin de süreceği ve davalı Devletlerin Mahkeme tarafından verilen kararlara Sözleşme’nin 46 § 1. Maddesi uyarınca uyma yükümlülüğüne de aykırılık teşkil edeceği kanaatindedir.

240. Bu koşullar altında ve davanın kendine özgü koşulları ve ihlal kararı verirken dayandığı sebepleri göz önünde bulundurarak (bk., yukarıda §§ 159 ve 232), başvuranın tutukluluğunun sona erdirilmesi ve bir an önce serbest bırakılması için Hükümet tarafından tüm önlemlerin alınması gerektiğine karar vermiştir (bk., *gerekli değişikliklerle*, yukarıda anılan *Ilaşcuve Diğerleri*, § 490; ayrıca bk., yukarıda anılan *Fatullayev*, § 177).

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME,

1. Oy birliğiyle, Sözleşme'nin 5 §§ 1 ve 3 (makul şüphenin ve ilgili ve yeterli gerekçenin yokluğu), 5 § 4 (Anayasa Mahkemesinin ivedilikle yargı denetiminde bulunmaması) ve 18. Maddeleri kapsamında dile getirdiği şikâyetler kapsamında başvuruyu kabuledilebilir olarak nitelendirmektedir.
2. Oybirliğiyle, başvuranın bir suç işlediğine dair makul şüphenin yokluğu nedeniyle Sözleşme'nin 5 § 1 maddesinin ihlal edildiğine;
3. Oybirliğiyle, Anayasa Mahkemesinin ivedi bir yargı denetimi gerçekleştirmemesi gerekçesiyle Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin ihlal edildiğine;
4. Oybirliğiyle, başvuranın tutukluluğuna ilişkin gerekçe sağlanamadığı iddiası hakkında Sözleşme'nin 5 §§ 1 (c) ve 3 maddesi uyarınca dile getirilen şikâyetin incelenmesine gerek olmadığına;
5. Bire karşı altı oyla, Sözleşme'nin 5 § 1 maddesi ile birlikte 18. maddesinin ihlal edildiğine;
6. Oybirliğiyle, Sözleşme'nin 5 §§ 3 ve 4 maddesi uyarınca dile getirilen şikâyetlerin (tutukluluğun uzunluğu, soruşturma dosyasına erişim olmayışı nedeniyle etkili başvuru hakkının yokluğu iddiası, tutukluluğa karşı yapılan itirazın duruşma gerçekleştirilmeksizin incelenmesi) kabuledilebilirliğinin ve esasının ayrı olarak incelenmesine gerek olmadığına;
7. Bire karşı altı oyla, davalı Devlet'in başvuranın tutukluluğunun sona erdirilmesi ve bir an önce serbest bırakılması için Hükümet tarafından tüm önlemlerin alınması gerektiğine *hükmetmektedir*.

8. Oybirliğiyle, başvuranın adil tazmin talebinin reddedilmesine *karar vermiştir.*

İşbu karar İngilizce dilinde tanzim edilmiş olup; Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3 maddesi uyarınca 10 Aralık 2019 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

StanleyNaismith
Yazı İşleri Müdürü

Robert Spano
Başkan

Sözleşme'nin 45 § 2 ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 74 § 2 maddesi uyarınca, bu karara, aşağıda yer alan ayırık görüşler eklenmiştir.

- (a) HakimBošnjak'ın mutabık görüşü;
- (b) Hakim Yüksel'in kısmi mütabık görüşü ve kısmi muhalefet şerhi

R.S.
S.H.N.

HÂKİM BOŞNJAK'IN MUTABIK GÖRÜŞÜ

1. Mevcut davada, Sözleşme'nin 5 § 1, 5 § 4 ve 18. maddelerinin ihlal edildiği tespitine katılıyorum. Sonuç bakımından çoğunlukla aynı tutumu paylaşmakla birlikte, çoğunluğun belirli argümanlarına ve bazı yaklaşımlarına katılmıyorum.

(a) Sözleşme'nin 5 § 1 maddesinin ihlali

2. Başvuran, Sözleşme'nin 5 § 1 (c) maddesi kapsamında, tutukluluğunu gerekli kılan cezai bir suç işlediğine dair makul şüpheye dayanak teşkil eden herhangi bir delil bulunmadığını iddia etmektedir. Bu şikâyetin incelenmesi için, yerel mahkemelerin başvuran hakkında verdikleri tutuklama ve tutukluluğun devamı kararlarında, başvuranın tutuklanmasının nedeni olan cezai suçları işlemiş olabileceği konusunda objektif bir gözlemciyi ikna etmek için yeterli unsurların ortaya konulup konulmadığının incelenmesinin mühim olduğuna inanıyorum.¹ Makul şüphenin varlığı incelenirken, yerel mahkemelerin tutuklama ve sonrasında tutukluluğun uzatılması esnasındaki değerlendirmesinin dışında olan unsurların dikkate alınmaması gerektiği kanaatindeyim.

3. Makul şüphe standardının objektif bir gözlemciye atıf yapması ve dolayısıyla tarafsızlığa işaret etmesinden ötürü, belirli bir davada tutuklamaya veya tutukluluğun devamına karar

---

¹ Örneğin karşılaştırınız, *Ilgar Mammadov/Azərbaycan*, no. 15172/13, § 88, 22 Mayıs 2014.

verirken söz konusu objektif gözlemci işlevi görmesi gereken kesinlikle yerel mahkemedir. Objektif bir gözlemci işlevi gören yerel mahkemenin makul şüphenin varlığı konusunda ikna olması için, kendisine bu bakımdan sunulan unsurlar kolayca anlaşılabilir olmalıdır; diğer bir deyişle, şüphelinin işlediği iddia edilen eylem belirtilmeli ve şüpheli ile söz konusu eylem arasındaki delile dayalı bağlantı açıklanmalıdır. Soruşturma makamlarının şüphe duyması tek başına yeterli olmayacaktır.² Makul şüphe standardını karşılayan unsurlar mevcut olmalı ve makul şüphe gerektiren usulü bir işlem (tutuklama kararı veya arama ve el koyma kararı gibi) öncesinde objektif bir gözlemci tarafından erişilebilir olmalıdır.³ Sonradan toplanan deliller veya sonradan ileri sürülen diğer unsurlar hiçbir koşul altında, başlangıçtaki makul şüphe yokluğunu ikame edemez.

4. Mevcut davada başvuran, (Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesi uyarınca iddia edildiği üzere bir suç teşkil eden) Gezi Parkı olaylarına katıldığı iddiası ve (Türk Ceza Kanunu'nun 309. maddesi uyarınca iddia edildiği üzere bir suç teşkil eden) darbe girişiminde yer aldığı iddiasıyla 1 Kasım 2017 tarihinden itibaren tutuklu bulunmaktadır. İlk tutuklama kararını ve sonrasında verilmiş olan başvuranın tutukluluğunu uzatan kararları desteklemek için kanıt olarak gösterilen unsurların başvuranın iddia edildiği üzere gerçekleştirdiği eylemleri (ve sadece hukuki niteliklerini

² Karşılaştırmalı bir perspektiften bk. Örneğin *Terry/Ohio* (ABD Yüksek Mahkemesi), 392 U.S. 1 (1968). Bu bakımdan, ABD'nin "muhtemel sebep" standardının Mahkemenin "makul şüphe" yorumuna oldukça bağdaştığı kanaatindeyim; aynı tutum, Van Kempen, P.H.P.H.M.C. (ed.): *Pre-Trial Detention* (Intersentia 2012), sayfa 33 kararında da ortaya konmuştur.

³ Karşılaştırmalı bir perspektiften bk. ABD hukuk sistemine ilişkin olarak *Devenpeck/Alford* (ABD Yüksek Mahkemesi) 543 U.S. 146 (2004); Kanada hukuk sistemine ilişkin olarak *R./Fenney* (Kanada Yüksek Mahkemesi), 1997 CarswellBC 1015 (1997); ve Fransız hukuk sistemine ilişkin olarak, Yargıtay, Ceza Dairesi, 1 Ekim 2003 (03-82.909).

değil) belirlemek için kolayca anlaşılabilir olup olmadıkları konusunda ciddi kuşkular taşımaktayım. Söz konusu tutuklama kararlarında, başvuru makul bir şekilde iddia edilen suçlardan herhangi birine bağlayan delil niteliğinde bir dayanak bulunmadığı çok açıktır.

5. Sözleşme'nin 5 § 1 maddesi kapsamında yapılan şikayeti değerlendirirken oy çokluğuyla kabul edilen, yerel mahkemelerin tutukluluk kararlarının dış ve/veya sonradan belirtilen unsurlara dayandığı şeklindeki yaklaşıma katılmadığımı belirtmek isterim. Bu nedenle, çoğunluk tarafından yapılan değerlendirmede; taraflar ve İnsan Hakları Komiseri tarafından sunulan Gezi Parkı olayları hakkındaki bilgiler dikkate alınmıştır (bk. kararın 140. paragrafı). Ayrıca, söz konusu değerlendirme Gezi Parkı olaylarına ilişkin olarak hazırlanan iddianameyi kapsamlı bir şekilde incelemiştir (bk. paragraf 144-150). Son olarak, 31 Ekim 2017 tarihinde başvurulan sorgunun içeriğine (bk. paragraf 143, 147, 148 ve 152) ve ayrıca başvuranın yakalanması ve tutuklamasından sonra yetkililerin açıkça başvuranın Gezi Parkı olaylarının ana kışkırtıcısı olduğunu gösteren herhangi bir önemli yeni kanıt toplamadığı gerçeğine ağırlık verilmiştir (bk. Paragraf 151). Makul şüphenin varlığını değerlendirirken bu argümanların hiçbirinin dikkate alınmaması gerektiğini savunuyorum.

6. Mahkeme önündeki yargılamalarda tarafların ve İnsan Hakları Komiserinin ibrazları ile ilgili olarak ise, bu ibrazlar, tutuklamaya ilişkin iç hukuktaki karar alma sürecinin bir parçası değildir ve bu nedenle makul şüphenin varlığını doğrulayamaz veya reddedemez. Söz konusu ibrazların içeriği AİHM'nin mevcut davadaki bulgularını değiştirmese de, davalı Hükümetin gelecekte, aksi takdirde iç hukukta verdiği tutukluluk kararlarından ayırt edilemeyecek makul şüphenin varlığını gösteren özellikle ikna edici unsurlar üreteceği bir senaryo düşünülebilir. Bu durumda Mahkeme daha sonra makul şüphe standardının karşılandığına dair karar verecek midir? Mevcut karardaki argümanların mantığı, böyle olması gerektiğini önerecektir. Ben bu durumun böyle olmaması gerektiği

kanaatindeyim. Bundan farklı olarak, bir başvuran Mahkemeye yaptığı ibrazlarında, makul şüphenin varlığı çürütecek güçlü kanıtlar sunacak olsaydı, AİHM, yerel mahkemenin tutuklama kararında makul şüphenin varlığının mükemmel bir şekilde gösterilmiş olmasına rağmen, başvuranın tutukluluğunun Sözleşme'ye uygun olmadığına dair karar verecek miydi? Her ne kadar bu tür yeni kanıtlar, tutukluluğun artık haklı olmadığı sonucunu destekleyebilse de, söz konusu durumun başlangıçtan itibaren yasa dışı olduğu sonucuna varılamayacağını düşünüyorum.

7. Söz konusu durumun, mevcut kararda geniş ölçüde yer verilen ve incelenen iddianame için de geçerli olduğu kanaatindeyim. Söz konusu iddianame mevcut davaya ilişkin son tutuklama kararından dört gün sonra 19 Şubat 2019 tarihinde sunulmuştur (bk. kararın 46. paragrafı). Bu sebeple başvuranın söz konusu iddianameye istinaden tutuklanmadığı ve bu iddianamede belirtilen olgular ve delillerin, teoride bile, tutuklama için makul şüphe standardını karşılamadığı açıktır. Çoğunluğun verdiği kararın gerekçesinde (bk. paragraf 137), iddianamede ileri sürülen ilgi bağı, 22 Mayıs 2019 tarihinde başvuranın bireysel başvurusu hakkında karar veren Anayasa Mahkemesinin savcılık belgelerini göz önünde bulundurması gerçeğine dayandırılmıştır. Ancak, açıkça görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi özellikle iddianameye ve orada ileri sürülen savlara dayanmayarak; mevcut delillere ilişkin özerk bir değerlendirme yapmıştır (bk. paragraf 60).

8. Çoğunluğun söz konusu iddianameye ilişkin olarak yaptığı değerlendirme üstü kapalı bir şekilde, daha sonradan sunulan savcılık belgelerinin başlangıçta eksik olan makul bir şüphe varlığının yerine geçebileceğini göstermektedir. Bu ayrık görüşün 3. maddesinde ileri sürülen argümanlara dayanarak, bu durumun bu şekilde olamayacağına inanmaktayım. Bu bağlamda, gerekli olan usulü karardan önce makul şüphenin mevcut olması gerekliliğinin önemli olduğunu ancak böyle bir yaklaşım için tek engel olmadığını vurgulamak isterim. Özellikle savcılık

belgeleri, ceza yargılamalarında taraflardan biri tarafından sunulan beyanlardır. Bu nedenle, kendi başlarına, makul bir şüphenin varlığını incelemek için gerekli bir nitelik olan objektif bir gözlemcinin bulguları olarak nitelendirilemezler. İçerdikleri unsurlar, şüpheli tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen eylem ile bu iddiayı desteklemek için sunulan deliller arasında açık bir şekilde bir bağlantı sergilemiş olması gereken, gözaltına ilişkin verilen bir yargı kararında açıkça benimsenmiş olduğu ölçüde dikkate alınabilirler. Mevcut davada böyle bir durum söz konusu değildir.

9. Soruşturma ve kovuşturma makamlarının ibrazları ve eylemleri kendi içlerinde makul bir şüphenin varlığını ortaya koyamadığından, başvuranın tutuklanmasından önceki sorgusunu incelemenin söz konusu durumla ilgili olmadığı kanaatindeyim. Kararın 143, 147, 148 ve 152. paragraflarındaki inceleme gereksiz yere bu durumun önemli olabileceğini ileri sürmektedir. Benzer şekilde, (151. paragraf) yetkili makamların, başvuranın tutuklanması sırasında herhangi bir yeni kanıt toplayamadığının vurgulanması, başvuran aleyhindeki suçlayıcı delillerin daha sonra iç hukuktaki yargılamalar sırasında toplanıp sunulması durumunda ilk baştaki makul şüphe eksikliğini yerini alabileceğine dair yanlış bir izlenim yaratmaktadır. Bu durum, makul şüphe standardının bir unsuru olarak “öncelik” gerekliliği ile açıkça uyumsuzdur.

10. Çoğunluğun, başvuranın tutuklanmasının makul şüphe temelinde haklı gerekçelere dayanmadığına ilişkin görüşlerine katılmamakla birlikte; vardıkları sonucun neden doğru olduğunu açıklamak istiyorum. Bunu gerçekleştirirken, yerel mahkemelerin tutuklama kararlarını, olayları ve bu kararları destekleyen delilleri incelememin unsurları olarak alıyorum. Bu hususta, başvuranın tutuklanmasına ilişkin 1 Kasım 2017 tarihli kararın büyük önem arz ettiğini görüyorum. Başvuranın tutukluluğunun uzatılmasına ilişkin sonraki kararlarda temel olarak, söz konusu kararda anılan delillere atıfta bulunulmuştur; ayrıca Mali Suçları Araştırma

Kurulu'nun (MASAK) da bir raporu eklenmiştir – bk. söz konusu kararın 38 ve 42-46. paragrafları.

11. Başvuranın Gezi parkı olaylarını azmettiren kişi olduğuna ilişkin şüphelerle ilgili olarak; tutuklama kararlarında yalnızca başvuranın gösterilerin organizatörleriyle bağlantısı olduğu, olayları bu kişilerle tartıştığı ve bu kişilere maddi destekte bulunduğu dışında herhangi bir husus bulunmamaktadır. Başvuran bu tür bağlantıların veya hatta bu desteğin var olduğu hususuna karşı çıkmamaktadır. Taraflar arasındaki ihtilaf, başvuranın Hükümeti güç ve şiddet kullanarak ortadan kaldırma girişimlerinde organizatörlere yardım edip etmediği ile ilgilidir; zira bu durum da Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesinde öngörülen suçun temel unsurudur. Ancak, tutuklama kararlarının hiçbiri, başvuranın çoğunlukla tartışılmayan eylemleri ve şiddet veya güç kullanarak Hükümeti ortadan kaldırmagirişimi arasında kolayca anlaşılabilir bir bağlantı oluşturabilecek delil unsuru içermemektedir. Anayasa Mahkemesi kararının başvuranın tutukluluğuna hükmedildiği veya tutukluluğunun uzatıldığı kararlarda yer alan ve yukarıda bahsedilen yetersizlikleri giderip gideremeyeceği tartışmaya açıkken, görünüşe göre söz konusu makul şüphe iddiası ile ilgili olarak başka görüşler ortaya koymasına rağmen; bu diğer görüşlerin (bk. mevcut kararın 60. paragrafı) sağduyulu bir insanın veya olaylara makul derecede imtinayla yaklaşan bir insanın⁴, başvuranın güç ve şiddet kullanarak Hükümet'i ortadan kaldırmaya çalıştığı sonucuna varmasını gerektirmeyeceğine inanıyorum.

12. Bu sonuç daha çok, başvuran hakkındaki diğer suçlama, diğer deyişle darbe girişiminde yer aldığı suçlamasıyla ilgilidir. Kararın 154. paragrafında ana hatlarıyla belirtildiği şekilde, çoğunluğun görüşlerini

---

⁴*Brinegar / Birleşik Devletler* (US Supreme Court) 338 U.S. 160 (1949) kararı ile karşılaştırmalı hukuk kapsamında ortaya konulan ve *Maryland / Pringle* (Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi) 540 U.S. 366 (2003) kararında güncel olarak teyit edilen standart.

destekleyebilirim, zira bu görüşler büyük ölçüde ilgili tutuklama kararlarının içeriğiyle alakalıdır.

13. Mahkeme bu davada oy birliğiyle, başvuranın tutuklanması ve tutukluluğunun uzatılmasına ilişkin yerel mahkeme kararlarının makul şüpheye dayanmadığına karar vermiştir. Bu bulgunun başlı başına, başvuranın 18. madde kapsamındaki şikâyeti dikkate alınmaksızın; derhal serbest bırakılmasını gerektirdiğini düşünüyorum. Tutukluluğuna ilişkin olarak makul şüphe gösterilmediği sürece, hiç kimse bir ceza davası kapsamında özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

(b) Sözleşme'nin 5 § 4. maddesinin ihlali

14. Başvuran Sözleşme'nin 5 § 4. maddesine dayanarak, Anayasa Mahkemesi'nin tutukluluğun hukuka uygun olup olmadığına ilişkin bireysel başvurusunu incelerken hız koşuluna uygun hareket etmediğinden şikâyetçidir. Biraz tedirginlikle ihlal olduğu yönünde oy kullandım. Detaya inmek gerekirse, bu davayı, Anayasa Mahkemesi'nin oldukça benzer koşullarda hukuka uygunluk konusunu, mevcut davayla kıyaslandığında yirmi bir gün daha kısa sürede incelediği ve Mahkeme'nin yine de ihlal tespit etmediği *Şahin Alpay / Türkiye*(no. 16538/17, 20 Mart 2018) davasından ayırt etmek oldukça zordur. Ayrıca Mahkeme, mevcut davada başvurunun gerçekleştirilmesinden bir yıl, beş ay, dört gün sonra kararını vermiştir. Bu durum da, Anayasa Mahkemesi ile kıyaslandığında AİHM önünde daha fazla inceleme süresi geçtiği anlamına gelir. AİHM açısından böyle uzun bir inceleme süresi geçmesi için makul nedenler bulunmasından dolayı, aynı sonuca Anayasa Mahkemesi bakımından da varılabilir. Sözleşme'nin 5 § 4. maddesi kapsamındaki şikâyetin, bu davanın temelini oluşturmaması nedeniyle ve bu konu hakkındaki bulgunun başvuranın hukuki veya fiili durumunu değiştirmeyeceği sebebiyle; AİHM'in bu şikâyeti ayrıca incelememesi daha uygun olabilirdi.

15. Ancak, Daire bu konuda oylama yaptığından, yaklaşık on yedi aylık süreci ve masumiyet karinesinin geçerli olduğu durumlarda kişinin özgürlüğünün söz konusu olduğunu dikkate alarak; oluşumun diğer üyelerine bulguları konusunda katılmaya karar verdim. Bu koşullarda, bireysel başvurunun yapıldığı tarih ve kararın yayımlandığı tarih arasında geçen sürenin ivedilik koşulunu karşılamadığımı düşünüyorum.

(c) Sözleşme'nin 18. maddesinin ihlali

16. Başvuran Sözleşme'nin 18. maddesi uyarınca, Sözleşme'nin 5. maddesi kapsamındaki haklarının, Sözleşme'de belirtilen amaçlar dışındaki başka amaçlarla kısıtlandığını iddia etmektedir. Çoğunluk, başvuranın davası kapsamında 5. maddeye yönelik müdahalenin, bir insan hakları savunucusu ve sivil toplum aktivisti olarak başvurunu susturmaya yönelik gizli bir amaç izlediği ve bu durumun da Türkiye'deki insan hakları savunucularının çalışmaları üzerinde caydırıcı bir etki yaratabileceğini tespit etmiştir. Söz konusu kısıtlamanın demokrasinin özünü etkileyeceğini iddia etmektedirler. Bu tür bir gizli amacın ve caydırıcı etkinin, kararın 232. paragrafında belirtildiği gibi, mevcut davada standart bir şekilde makul şüphenin ötesinde tespit edildiği hususuna katılmıyorum.

17. Somut davada, başvuranın tutukluluğunun arka planı hakkında başvuran ve Hükümet arasında bir ihtilaf bulunmaktadır. Başvuran, kendini bir insan hakları savunucusu ve tanınan bir STK şahsı olduğunu ve bu nedenle söz konusu tedbir tarafından hedeflendiğini düşünmektedir, bu karşın Hükümet ise başvurunu anayasal düzeni anayasada öngörülme-yen metotlar yoluyla ortadan kaldırmaya teşebbüs edilmesinde rol alan ana faillerden biri olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle, işbu mutabık görüşünün yukarıdaki 2-13. maddelerinde belirtilen gerekçeler nedeniyle Hükümetin bu konudaki görüşlerini destekleyebilecek unsurları ortaya koyamadığı kanaatindeyim. Ancak, Sözleşme'nin 18. maddesi uyarınca, makul bir şüphelenin olmaması kendi başına Sözleşme ile uyumlu olmayan art bir amacının varlığına işaret

ettiği anlamına gelmemektedir. Somut davada, bu durumun mevcut olduğu anlaşılmaktadır: makul bir şüphenin olmasını haklı çıkarabilecek objektif unsurların bulunmamasına rağmen, davalı Devletin yetkilileri, başvuran hakkında, belki de mantıksız bir şekilde, tamamen öznel şüpheler gütmeye devam etmektedir. Bu tür tamamen öznel olan şüpheler, kendi başına kabul edilemez bir art amacın olduğunu göstermemekte veya Sözleşme'nin 18. maddesin ihlalini teşkil etmemektedir.

18. Ek olarak, somut davada olduğu gibi Hükümetin kendi versiyonunda objektif bir ikna ediciliğin bulunmaması, otomatik olarak başvuran tarafından öne sürülen versiyonuna destek verilmesini gerektirmemektedir. Başvuranın insan hakları savunuculuğu ve tutukluluğunun iddia edildiği gibi STK'ların ve Türkiye'de bulunan demokrasinin özü üzerinde caydırıcı bir etkiyi bırakması Daire tarafından herhangi bir deneysel çalışmaya tabi tutulmamış ve dolayısıyla bu hususlar kanıtlanmamıştır. Mahkemenin *Navalnyy/Rusya* ([BD], no. 29580/12 ve 4 diğer dava, 15 Kasım 2018) davasının aksine, somut davada başvuranın özellikle insan hakları hakkındaki arka planı veya toplumdaki rolü dolayısıyla seçildiğine ve söz konusu müdahaleye tabi tutulduğuna dair doğrudan bir delil Daireye ibraz edilmemiştir.

19. Kabul edilmelidir ki, başvuranın versiyonuna verilen dolaylı destek, soruşturma makamları tarafından gerçekleştirilen sorgulamanın yürütülme şeklinde ve (bk. kararın 221 ve 22. paragrafları) iddianamenin metninde(bk. 223. paragraf) gözlenmektedir. Açıkça sivil toplum faaliyetleri kapsamına giren bazı eylemleri yasadışılaştırma amacı taşıdığı kadarıyla bazı unsurlar bir demokratik toplumda kabul edilmez ve özellikle endişe vericidir. Ancak, burada incelemeye tabi tutulan müdahale başvuranın (devam eden) tutukluluğunu ilgilendirmesi ve ne polis sorgulamasının ne de iddianamenin bu müdahaleye temel oluşturamaması dolayısıyla, bunların başvuran tarafından öne sürüldüğü gibi söz konusu müdahalenin art bir amaç güttüğünü gösteremediği kanaatindeyim.

20. Ancak, tutukluluğun Sözleşme ile uyumlu olan amaçlarının sınırlı olduğunu düşünmekteyim. Eğer bu amaçların hiçbiri somut davada makul bir şekilde kanıtlanamıyorsa, davalı Devletin makamlarının bir şahsın bireysel özgürlüğüne art amaçlar temelinde müdahalede bulunduğu açık bir şekilde gözükmektedir. Söz konusu art amaç ne olursa olsun, Sözleşme ile uyumlu olduğu düşünülemez ve dolayısıyla Sözleşme'nin 18. maddesinin ihlalini teşkil eder.

21. Makul bir şüphenin mevcut olması tutuklanmanın gerçekleştirilebilmesi için bir ön şart olup bu ifade şüphenin amacına atıfta bulunmamaktadır. Mahkeme, içtihadında bir tutukluluğun devam ettirilebilmesi için aşağıda belirtilen dört gerekçeyi kabul etmektedir: (a) sanığın duruşmaya çıkmama riski, (b) sanığın serbest bırakılması halinde adaletin tecelli ettirebilmesini engelleyecek eylemleri gerçekleştirme riski veya (c) ek suçlar işlemesi veya (d) kamu düzenini bozması.⁵ Karşılaştırmalı hukuk çerçevesinde, her demokratik Devlette hukukun üstünlüğünün mevcut olduğunu göz önünde bulundurulduğunda, tutuklanma için sunulan gerekçeler ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Ancak, karşılaştırmalı hukuk ve Mahkemenin içtihadında tanınan temeller iki ana amacı ortaya koymaktadır: (i) ceza yargılamaların doğru tecelli ettirilmesinin güvence altına alınması ve (ii) şüphelinin temsil ettiği tehlike karşısında halkın korunması.

22. Başvuranın davasında bu amaçlarının ikisinin de söz konusu olmadığına karar verilebilir. Başvuran, Gezi Parkı olaylarından sonra dört yıldan daha fazla ve darbe teşebbüsünden sonra ise bir yıldan daha fazla bir sürenin geçmesinin ardından yakalanmıştır. Başvuran aleyhinde öne sürülen neredeyse tüm deliller söz konusu bu olaylar sırasında toplanmıştır. Her ne kadar makamlara göre başvuran aleyhinde ceza yargılamaların başlatılması için ellerinde yeterli delil bulunmasına rağmen, başvuranın yakalanması için

---

⁵ bk. *Buzadji/Moldova Cumhuriyeti* [BD], no. 23755/07, § 88, 5 Temmuz 2016.

neden yıllarca beklendiği konusunda herhangi bir gerekçe sunulmamıştır. Başvuranın yakalanmasından sonra dahi, kararın 227 ve 228. paragraflarında kısa ve öz bir şekilde belirtilen makamların tavırları ile diğer olgular beni başvuranın ceza yargılamalarının doğru tecelli ettirilmesini ya da iddiaya göre başvuranın temsil ettiği tehlikelerden halkın korunmasını sağlama amaçları doğrultusunda tutuklandığı konusunda ikna etmemiştir.

23. Başvuranın tutuklanmasının Sözleşme'ye uygun olan gerekçeler temelinde yapıldığı kanıtlanmaması dolayısıyla başvuranın özgürlük hakkı, açıkça içeriği ne olursa olsun Sözleşme ile çelişen gerekçeler temelinde kısıtlanmıştır. Bu itibarla, Sözleşme'nin 18. maddesinin ihlal edildiği görüşüne katılıyorum.

HAKİM YÜKSEL'İN KISMİ MUTABİK GÖRÜŞÜ VE KISMİ MUHALEFET ŞERHİ

- I -

1. Başvuranın Sözleşme'nin 5 § 1 maddesi uyarınca ortaya koyduğu şikayetine ilişkin olarak, mevcut davanın özel koşulları altında söz konusu maddenin ihlal edildiği konusunda aynı fikirdeyim, ancak kararda belirtilen gerekçelendirmeye katılamamaktayım.

2. Mahkeme içtihadı, neyin “makul” olarak görülmesi gerektiğini tanımlamamaktadır ve makullük tüm ilgili koşullara bağlıdır. Bu nedenle, başvuranın tutukluluğunu gerekçelendiren “makul bir şüphenin” var olup olmamasına ilişkin değerlendirme oldukça hassastır. “Makul şüphe” kavramının Mahkeme tarafından “ilgili kişinin suç işlediğine dair objektif bir gözlemciyi tatmin edebilecek olgu veya bilginin varlığı” olarak tanımlandığını belirterek başlamak istiyorum (bk., *Fox, Campbell ve Hartley/Birleşik Krallık*, 30 Ağustos 1990, § 32, A Serisi no. 182) Bu bağlamda, şüphenin iyi niyetli olması yeterli değildir (bk., *RasulJafarov/Azerbaycan*, no. 69981/14, § 116, 17 Mart 2016). Ayrıca, makul şüphenin varlığı, dayanılan olguların iç hukuk uyarınca cezai davranış olduklarının makul olarak düşünülebilmesini gerektirmektedir. Mevcut davada, kararda belirtildiği gibi, “Mahkeme, ... yetkililerin söz konusu olaylar sırasında yaşanan ölüm ve yaralanmalara ve kamuoyunda infiale neden olunmasına ilişkin endişelerini göz önüne almalıdır”. Bu bağlamda, Mahkeme, Hükümet tarafından dört sivilin ve iki polis memurunun hayatını kaybettiği, yüzlerce insanın yaralandığı ve çok sayıda vandalist faaliyetlerde bulunulduğuna ilişkin olarak sağlanan bilgilerden söz etmektedir. Mahkeme, bu koşullar altında yetkililerin söz konusu şiddet faaliyetlerinin faillerinin tespiti ve bu kişilerin adalete teslim edilmeleri için ilgili olaylar hakkında soruşturma yapmalarının oldukça haklı olduğunu değerlendirmektedir (bk., kararın 142. Paragrafı). Başvuranın, kararda belirtildiği gibi Hükümet aleyhinde şiddet içeren gösterilere dönüşen Gezi

olaylarının kışkırtıcısı ve lideri olduğundan şüphelenilmektedir. Bu nedenle, başvuran, Ceza Kanununun 309 ve 312 maddelerinde belirtilen iki suçla bağlantılı olarak tutuklanmıştır.

Ciddi suçların soruşturulması ve kovuşturulması hakkındaki davalarda, Mahkeme ulusal makamlara gecikme payı sağlamaktadır. Öte yandan, özellikle Mahkeme'nin Sözleşme'nin 5. maddesi uyarınca dile getirilen şikâyetleri incelemesi gereken davalarda, söz konusu gecikme payı, sınırsız değildir. Terör suçlarıyla başa çıkma zorunluluğu bile 5§ 1 (c) maddenin sağladığı güvencenin özünün zarar gördüğü noktaya kadar “makullük” kavramının esnetilmesini gerekçelendiremez (bk., yukarıda anılan *Fox, Campbell ve Hartley*, § 32; *Murray/Birleşik Krallık*, 28 Ekim 1994, § 51, A Serisi no. 300-A; ve *O'Hara/Birleşik Krallık*, no. 37555/97, § 35, AİHM 2001-X).

3. İddianame, başvuranın tutukluluğuna ilişkin kararlar ve Anayasa Mahkemesi kararı, başvuranın 5 § 1 madde uyarınca dile getirdiği şikâyetlerin incelenmesi için ilgili üç grup belge olarak görülebilse bile, söz konusu şikâyetlerin incelenmesinde büyük çoğunluk özellikle ve ağırlıklı olarak iddianameye dayanmaktadır. Bu yaklaşıma katılmıyorum. Bana göre, çoğunluk incelemesinde başvuranın tutukluluk kararlarına dayanmalıydı.

İlk olarak, Mahkeme'nin “... Mahkeme genel olarak, önlerindeki delilleri inceleme konusunda daha iyi konumda olan yerel mahkemelerin olaylara dair değerlendirmesinin yerine kendi değerlendirmesi yapmakla görevli değildir” (bk., *Mergen ve Diğerleri/Türkiye*, no. 44062/09 ve diğer 4 karar, § 48, 31 Mayıs 2016, ve *Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, no. 13237/17, § 126, 20 Mart 2018). Mevcut davadaki yaklaşımın, Anayasa Mahkemesi kararının ayrik görüşleriyle örtüştüğü ölçüde, ayrik görüş bildiren hakimlerin değerlendirmelerini “makul şüpheden” daha yüksek bir koruma standardı olan “kuvvetli şüphenin” mevcut olup olmadığına dayanarak inceleme yaptıkları belirtilmelidir. Anayasa'nın 19 (3) maddesi uyarınca, kişiler suç işlediklerine dair haklarında kuvvetli çıkarımlar olduğu takdirde tutuklanabilir.

4. İkinci ve daha da önemli olarak, bir şüphenin “makullüğünün” değerlendirilmesinde, Mahkeme’nin genel olarak başvuran hakkında alınan tutuklama kararına ve söz konusu tutukluluğun uzatılmasına ilişkin yargı kararlarına dayandığına inanıyorum (bk., yukarıda anılan *RasulJafarov*, §§ 119-120, ve *Merabishvili/Gürcistan* [BD], no. 72508/13, § 222, 28 Kasım 2017). Gerçekte, Mahkeme, yakalanan kişinin, tutuklama ve tutukluluğun uzatılması kararlarında belirtilen nedenlerde dayanılan atılı suçu işlediğine dair makul olarak şüphelenildiği konusunda tatmin olmalıdır.

Yukarıda anıldığı gibi, içtihadımızın “makullüğü” tüm ilgili koşullara dayandığına hükmetmesine rağmen, mevcut davada, ulusal yargıdan yeterli gerekçelendirme gerektiren “çok özel koşullarla” karşı karşıyayız. Bu bağlamda, başvuranın tutuklanmasına dair verilen ilk kararda ve daha sonra tutukluluğun uzatılmasına dair verilen kararlarda yeterli gerekçelendirme olmayışının Sözleşme’nin 5 § 1 maddesinin ihlalinin dayanağı olarak düşünülebileceğine inanıyorum. Mevcut davanın koşulları kapsamında orantılılık standardının uygulanmaması ve gerekçelendirme olmayışı dikkate alındığında, yerel mahkemeler, başvuranın şiddet olaylarını kışkırttığını gösterememiş ve bu nedenle ilgili suçu işlediğine ilişkin makul şüpheyi gerekçelendirememişlerdir. Ek olarak, basmakalıp ve formüsel gerekçeler kullanarak, başvuranın tutukluluğunun uzatılmasını gerekçelendirecek yeterli gerekçe sunamamışlardır.

Sonuç olarak, yalnızca yerel mahkemelerin yeterli gerekçe sağlamamaları nedeniyle 5 § 1 maddenin usulü yönden ihlal edildiğine inanıyorum.

5. Başvuranın Sözleşme’nin 5 § 4 maddesi uyarınca dile getirdiği şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesinin aşırı iş yüküne rağmen, ilgili maddenin ihlal edildiğine dair meslektaşlarımla birlikte oy kullandım. Bana göre, başvurandan Ceza Kanununun 309. maddesi uyarınca bir suç (anayasal düzeni yıkmaya teşebbüs) işlediğine dair şüphelenilse bile, mevcut kararda, bu davanın kesin olarak konuşmak gerekirse “15 Temmuz sonrası davasından” ziyade Gezi Parkı olayları ile daha çok ilgili olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, olağanüstü hal kaldırıldıktan sonra Anayasa

Mahkemesinin denetleme süresine vurgu yapılmıştır. Mahkeme'nin *Mehmet Hasan Altan* (yukarıda anılan), *Şahin Alpay/Türkiye* (no. 16538/17, 20 Mart 2018), ve *Akgün/Türkiye* ((k.k.) [Komite], no. 19699/18, 2 Nisan 2019) kararlarında benimsediği tutum dikkate alındığında, 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişiminin ardından alınan tedbirlere dair bir dava söz konusu olsaydı, varılan sonucun aynı olup olmayacağı konusunda şüphelerimin olduğunu belirtmeliyim.

– II –

6. Sözleşme'nin 5 § 1 maddesi ile birlikte 18. maddesi uyarınca başvuranın ortaya koyduğu şikâyete ilişkin olarak, söz konusu maddenin ihlal edildiğine yönelik çoğunluğun görüşüne katılmıyorum. Çoğunluk, mevcut davada şikâyet edilen tedbirlerin Sözleşme'nin 18 maddesine aykırı olarak gizli bir amaç izlediğinin “makul şüphenin ötesinde” tespit edildiği görüşündedir.

7. Mevcut davada şikâyet edilen tedbirlerin Sözleşme'nin 18. maddesine aykırı olarak gizli bir amaç izlediğinin tespitinde ispat yükümlülüğü koşuluna ilişkin olarak, söz konusu maddenin ihlal edildiği sonucuna varmak için yeterli dayanak olduğunu düşünmüyorum. Mahkeme, yukarıda alıntılanan *Merabishvili* kararında (§§ 309-317), ve belirli ilgili unsurun değerlendirilmesinde ortaya konan kriterlere uygun olarak (bk., *Khodorkovskiy/Rusya*, no. 5829/04, § 259, 31 Mayıs 2011; *Ilgar Mammadov/Azerbaycan*, no. 15172/13, § 140, 22 Mayıs 2014; ve yukarıda anılan *RasulJafarov*, § 155) kararını “hukuki manada delile” dayandırmalıdır.

8. Mahkeme içtihadına göre, Sözleşme'nin 5. maddesi ile birlikte 18. maddesi uyarınca bir şikâyetin ortaya konduğu davalarda, Mahkeme temel olarak başvuranın özgürlüğünden mahrum edilmesinin Sözleşme'ye uygun bir amaç izleyip izlemediğini incelemektedir (bk., yukarıda anılan *RasulJafarov*, §§ 153-163, ve yukarıda anılan *Khodorkovskiy*, §§ 254-261). Mahkeme, yetkililerin eylemlerinin gerçekte uygun olmayan nedenlere

dayalı olduğuna ilişkin kanıt olup olmadığını incelemektedir. Söz konusu ikinci kısmın incelenmesi davanın kendine has koşullarına bağlıdır ve söz konusu nedenler aşağıda açıklandığı üzere mevcut davada bulunmamaktadır.

İlk olarak, insan hakları savunucularının, Avrupa Konseyi ile işbirliği yapmaları ve üye Devletlerde insan haklarının korunmasına katkı sağlamaları dahil olmak üzere, insan haklarını destekleme ve savunma konusundaki özel rolüne özel önem vermekteyim. Öte yandan, bana göre, Mahkeme'nin bir aktivistin tutukluluğunu incelediği ilk Türkiye davası olan bu dava, Türkiye'de genel olarak insan hakları aktivizmi ile ilgili bir dava olarak kolayca kabul edilemez. Mevcut dava kapsamında, başvuranın faaliyetleri daha geniş bir analizin parçası olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, başvuranın ilk ve devam eden tutukluluğunun, onu insan hakları savunucusu ve STK aktivisti olarak susturmak şeklindeki gizli bir amaç taşıdığına ilişkin çoğunluğun görüşüne katılmıyorum.

İkinci olarak, başvuranın tutukluluğu ve insan hakları savunucusu olarak insan haklarını destekleme ve savunma bağlamındaki özel rolü arasında bir bağlantı olduğu konusunda şüpheliyim. Çoğunluğun belirttiği gibi, başvuran Gezi Parkı olaylarında önemli bir rol oynayan bir aktivisttir. Başvuran, fiziksel imkân, finansal destek ve uluslararası anlaşmalar sağlayarak genel bir kaos oluşturmak amacıyla, söz konusu olayları, başlangıç noktası olarak sivil başkaldırı ile desteklemekle ve daha sonra ilgili olayların ülke çapında yayılmasına teşvik etmekle suçlanmıştır. Çoğunluğun belirttiği gibi, söz konusu olaylar sonucu yaşanan ciddi karmaşa ve çok sayıda hayat kaybı dikkate alındığında, söz konusu olaylara ilişkin soruşturma yürütülmesi son derece meşrudur (bk., kararın 221. Paragrafı).

Mahkeme'nin içtihadından açıkça anlaşılmaktadır ki bir aktivistin statüsü, dokunulmazlık güvencesi altında ele alınamaz (bk., *gerekli değişikliklerle*, yukarıda anılan, *Khodorkovskiy*, § 258). Başvuranın hakkında kovuşturma yapılması veya tutuklanması tek başına otomatik olarak, söz konusu tedbirlerle izlenen amacın siyasi söylemleri sınırlandıracağına işaret etmemektedir (bk., yukarıda anılan, *Merabishvili*,

§ 323-325). Dava dosyasında bulunan belgelerde, böyle ciddi bir iddiayı gerekçelendirecek yeterli delil görmüyorum.

Üçüncü olarak, başvuran, mevcut davanın son yıllarda Türkiye’de sivil toplum ve insan hakları savunucuları üzerindeki baskının bir örneği olduğunu veya tutukluluk tedbirine bu amaçla başvurulmasının sistematik olduğunu gösteren ikna edici ve somut herhangi bir delil ortaya koymamıştır. İç hukukta görülen aynı davada, cezai yargılamalar on altı kişi hakkında yürütülmektedir: aynı davadaki şüphelilerin bazıları hakkında yargılama devam etmekte ancak bu kişiler tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmışlardır. Bu nedenle, başvuranın durumu ayrı olarak incelenebilir.

Dördüncü olarak, dava dosyasından, başvuranın tutukluluğunun yerel mahkemelerce ve özellikle Anayasa Mahkemesi tarafından pek çok kez incelendiği görülmektedir. Yerel mahkemelerin sağladığı gerekçelendirmenin yetersiz olduğu düşünülse bile, bu durum başvuranın ilk ve devam eden tutukluluğunun meşru bir amaç taşımadığı anlamına gelmemektedir.

9. Yukarıdaki açıklamalar ışığında ve başvuran aleyhinde yürütülen ceza yargılamaları sona erdiğinde Mahkeme tarafından yapılabilecek olası sonraki bir incelemeye önyargısız olarak; mevcut davada, başvuranın aleyhinde ceza soruşturması başlatılması konusunda Türkiye’nin tüm yargı mekanizmasının siyasi bir amaca uygun davrandığı hakkındaki iddiasını destekleyebilen yeterli delil bulunmadığı görüşümdedir.